

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KARL MARX

Louis Bonaparte'in On Sekiz Brumaire'i

ÇEVİREN

TANIL BORA

SUNUŞ

AHMET İNSEL

SONSÖZ

ÖMER LAÇİNER

Karl Marx

KARL MARX
Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i

Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte

İletişim Yayınları 1500 • Politika Dizisi 88

ISBN-13: 978-975-05-0787-8

© 2010 İletişim Yayıncılık A. Ş.

**1. BASKI 2010, İstanbul (İletişim Yayınları'nın 1500. kitabı:
2.000 adet, numaralandırılmış özel baskı)**

2-3. BASKI 2011-2013, İstanbul

4. BASKI 2016, İstanbul

KAPAK VE GENEL TASARIM Suat Aysu

DÜZELTİ Begüm Güzel - Kerem Ünüvar

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

**Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63**

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

**Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04**

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

KARL MARX

Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i

*Der achtzehnte Brumaire
des Louis Bonaparte*

ÇEVİREN Tanıl Bora

SUNUŞ Ahmet Insel • SONSÖZ Ömer Laçiner

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

iletisim

KARL MARX 5 Mayıs 1818'de Trier'de doğdu. Bonn ve Berlin'de hukuk ve felsefe eğitimi aldı. *Rheinische Zeitung*'da yazar ve editör olarak çalıştı. Bu dönemde Hegel felsefesi üzerine yoğunlaştı. 1843'te Fransız Devrimi'nin siyasi, iktisadi ve tarihi özelliklerini incelemek üzere Paris'e, 1845'te Fransa'dan sınır dışı edildiği için Brüksel'e gitti. *Felsefenin Sefaleti* bu dönemde yazıldı. 1848'de Londra'da toplanan işçi kongresi için daha önceki çalışmalarına dayanarak geliştirdiği *Komünist Manifesto*'yu Engels ile birlikte kaleme aldı. Bir süre daha Belçika ve Prusya'da bulunan Marx, 1849'da arkadaşlarıyla kurduğu *Neue Rheinische Zeitung*'a yöneltilen basın kanununa muhalefet ve halkı vergileri ödememeleri konusunda tahrik ettiği suçlamaları nedeniyle önce Paris'e ardından Londra'ya "sürüldü". Londra'da aylık bir dergi olarak *Neue Rheinische Zeitung*'un yayımına bir süre daha devam eden Marx, ekonomi politik üzerine çalışmalarını da British Museum'da sürdürdü. Bu arada düzenli olarak *New York Tribune*'a makaleler yazdı. Fransa'daki 2 Aralık darbesinin ardından siyasi düzen, toplumsal sınıflar ve ekonomi politik arasında kurduğu derinlikli analizleriyle siyaset bilimi ve düşüncesini de etkilemiş olan *Louis Bonaparte*'ın *On Sekiz Brumaire*'yi (1852) yayımladı. İzleyen dönemde ekonomi politigin eleştirisine ağırlık verdiği *Grundrisse* (1857-1858) ve *Ekonomi Politigin Eleştirisine Katkı*'yı (1859) hazırladı. Marx'ın düşüncesinin daha net hatlarıyla belirdiği ve billurlaştığı *Kapital*'in birinci cildi 1867'de Hamburg'da yayımlandı. Modern sosyalizmin kurucusu olan Marx, 1883'te Londra'da öldü.

İÇİNDEKİLER

Sunuş • AHMET İNSEL	7
ÇEVİRİ HAKKINDA	19
<i>Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i'nin</i> İkinci Baskısına (1869) Önsöz • KARL MARX	21
Karl Marx'ın <i>Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i'nin</i> Üçüncü Baskısına (1885) Öndeyiş • FRIEDRICH ENGELS	25
I	27
II	43
III	61
IV	83
V	99
VI	125
VII	153
Sonsöz • ÖMER LAÇINER	177

Sunuş

AHMET İNSEL

Marx ve Engels'in, Avrupa'nın üzerinde bir hayalet dolaştığını ve bunun adının komünizm olduğunu iddia etmelerinden birkaç ay sonra, beklenen devrim Şubat 1848'de Paris'te başladı. Birkaç ay içinde Fransa'dan Almanya'ya ve Avrupa'nın birçok kentine yayıldı. *Komünist Manifesto*'da tarih sahnesine çıkışı ilan edilen proletarya, 1848 devrimlerinde özerk bir siyasal aktör olarak varlığını ilk kez gösterdi. 1848'in sıcak günlerinde kapitalist, proletarya, komünist, sosyalist kelimeleri Avrupa'da küçük bir radikal grubun jargonu olmaktan çıkıp, hızla yaygınlaşarak, günlük dile yerleştiler.

1850'de yayın hayatına başlayan *Neue Rheinische Zeitung*'da yayımladığı birkaç yazıda Marx, 1848 Şubatı'ndan evrensel oy hakkının 1850'de kaldırılmasına kadar giden dönemde Fransa'da yaşananları incelemişti. Çok daha sonra Engels tarafından derlenip, *Fransa'da Sınıf Savaşları* adıyla kitaba dönüştürülecek bu yazıların ana temalarından biri, devrim kavramının içeriğinin değişmesiydi. Marx, *Fransa'da Sınıf Savaşları*'nda "25 Şubat 1848 Fransa'ya Cumhuriyet'i verdi, 25 Haziran ona devrimi empoze etti. Haziran'dan son-

ra devrim, burjuva toplumunun devrilmesi demekti. Halbuki Şubat'tan önce devrim, hükümet sisteminin devrilmesi anlamına geliyordu,” der. Marx'ın Şubat'tan önce dediği tarih diliminin başlangıcı 1789 Devrimi'dir. Yeni devrim çağını açan 1848 Haziran ayaklanmaları, Marx'a göre, sosyal olarak gelişimini daha tamamlayamamış, heterojen bir sınıfın önderliğinde yürütüldüğü için başarısız kalmaya mahkûmdu ama bundan böyle devrimin öznesinin burjuvalar olmadığını ilan ettiği için de bir o kadar önemliydi.

Fransa'da 1848 yılı, bundan böyle sınıf savaşının artık burjuvazi ve proletarya arasında devam edeceğini gözler önüne sererek başladı ve Napoléon Bonaparte'ın yeğeni Louis-Napoléon Bonaparte'ın, Avrupa'da böyle bir makam için ilk kez uygulanan halk oylamasında cumhurbaşkanı seçilmesiyle kapandı. 10 Aralık 1848'de yapılan cumhurbaşkanı seçimlerinde, ilk turda oyların %74'ünü alarak seçilen Louis Bonaparte'ı destekleyenler, Haziran günlerindeki devrimci şiddetten korkan ve “düzen partisi” koalisyonunda yan yana gelen burjuvazinin çeşitli fraksiyonları, geniş köylü kitlesi ve lümpen proletarya olarak Marx'ın tanımladığı, düzenli işi, belli bir mesleği olmayan, maceracı ve gürültücü bir kentli kitlesi idi. 1848'den itibaren, “düzen partisi” ile “değişim partisi” koalisyonlarının mücadelesi Kıta Avrupası'nda siyasal alanın iki başat kutbu oldu.

Louis Bonaparte seçildikten sonra, üç yıl boyunca otoriterizmle popülizmin iç içe geçtiği bir yönetim tarzını adım adım yerleştirdi. Hem Katolik Kilisesi'nin hem ordunun desteğini arkasına alarak, kendisinin yeniden seçilmesine izin vermeyen anayasanın değişmesini talep etti. Parlamento da çoğunluğu elinde tutan muhafazakâr burjuva ittifakı ise bu değişikliğe karşı çıkıyordu. Halkoyuyla seçilmiş olmanın meşruiyetine dayanan Louis Bonaparte 2 Aralık 1851'de parlamentoyu ve Şura-yı Devlet'i fesheden, evrensel oy hakkını

yeniden tanıyan ve yeni bir anayasa hazırlığına çağırın altı kararname yayımladı. Bu bir darbeydi. Buna direnmeye çalışanların bir kısmı Paris'te sokak çatışmalarında öldü. Louis-Napoléon Bonaparte, 27.000 civarında muhalifi tutuklatıp, muhalefeti susturduktan sonra düzenlediği bir plebisitle, önce anayasayı değiştirdi, ardından bir yıl sonra, 2 Aralık 1852'de düzenlediği ikinci bir plebisitle kendini III. Napoléon adıyla imparator ilan etti. Böylece Fransa'da II. İmparatorluk dönemi başladı.

Marx, *Louis Bonaparte'in On Sekiz Brumaire'i*ni, 1852'nin ilk aylarında, Louis-Napoléon'un kendisini imparator ilan etmesinden önce kaleme aldı. Marx'a göre, Louis-Napoléon Bonaparte'in yaptığı; amcasının 9 Kasım 1799'da (devrimci takvimle 8. yılın 18 Brumaire'inde) iktidarı ele geçirip, Direktuar'a son vererek Konsüllük rejimini ilan ettiği darbenin soluk bir kopyasıydı. Napoléon Bonaparte bu darbenin ardından 1804'te imparatorluk ilan etmişti. Marx, *On Sekiz Brumaire'i* kaleme aldığında, Louis Bonaparte'in imparatorluk ilan edeceğini bilmiyordu. Bu açıdan bakıldığında, *On Sekiz Brumaire'in* giriş cümlesi daha büyük bir anlam kazanır.

* * *

Marx, *Fransa'da Sınıf Savaşları* ve ardından *On Sekiz Brumaire'de* yeni bir siyasal sosyoloji analizi sunar. Bu analizin üçüncü ayağı, Paris Komünü sırasında kaleme aldığı *Fransa'da İç Savaş'tır*. Bu analizin belkemiğini, burjuvazinin 1789 Devrimi'yle başlattığı, feodalitenin tüm kurumlarını adım adım ortadan kaldırmasının yarattığı yeni durumun değerlendirmesi oluşturur. Marx'a göre, burjuvazinin en önemli misyonu, feodal toplumsal sistemi ortadan kaldırmaktır. Bu ise, gelecekteki sınıfsız toplumun varoluşunun maddi koşullarını yaratır.

Burjuva devriminin devlet iktidarını merkezîleştirip güçlendirmesi, devletin etki alanını genişletmesi, toplumdan koparıp hükûmete teslim ettiği bir ortak yarar kategorisi yaratması, toplumda iş bölümünün yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan ve giderek büyüyen karmaşıklığa bir yanıtı. Toplumsal sınıflar farklılaşıp çoğaldıkça etki ve denetim alanı giderek genişleyen bir devlete olan ihtiyaç da artıyordu. Varlığı, birbirleriyle çelişkili çıkarları olan sınıfların varlığına dayalı olan devlet, iş bölümünün genişlemesi ve derinleşmesinden beslenirken, bu iş bölümü de iktidarın giderek daha fazla merkezîleşmesine olan ihtiyacı yaratıyordu. Marx'a göre, iktisadi nedenlerle kaçınılmaz olan yoğunlaşmanın siyasal karşılığı merkezîleşmeydi.

Bu merkezîleşme aynı zamanda burjuvazinin artık asli rakibi olan proletaryanın devrim mücadelesine karşı direnmesi için de bir gerekliliktir. Mutlak monarşi döneminde kurulan, bilahare bu monarşinin çökmesine katkıda bulunan devlet aygıtı, Marx'a göre "Fransız toplumunun bünyesini bir ağ gibi saran, bütün dokularını tıkayan korkunç bir parazit yaratık" gibidir. Bu aygıt 1789 Devrimi'nden önce çok büyük bir askerî ve bürokratik örgüte dönüşmüştür. Fransız devrimi bu aygıtı ulusun birliğini sağlamak için kullanır ve güçlendirir. Napoléon Bonaparte, bu amacı nihai noktasına kadar götürür ve burjuva devletinin bütün asli kurumlarını kurar. Daha sonra imparatorluk feshedilip, meşruti monarşi yeniden tesis edilince, gelişen iş bölümünün yarattığı yeni sınıf katmanları, yeni sınıf çıkarları bu aygıtı yeni koşullara uyarlar. 1848'de ilan edilen II. Cumhuriyet işte bu devlet aygıtını daha da merkezîleştirip, baskıcı kılar.

Marx, bu yarım yüzyıllık Fransa siyasal tarihinden son derece önemli bir sonuç çıkarır. Bütün siyasal devrimler bu aygıtı parçalamak yerine daha da güçlendirip mükemmelleştirirler. Dolayısıyla, 1848'den sonra, artık devrimin başarma-

sı gereken, Marx'a göre, bu "muazzam devlet binasını" daha da güçlendirmek değil, parçalamak olmalıdır. *On Sekiz Brumaire*'de ilk ifadelerini bulan bu görüş, daha sonra Paris Komünü vesilesiyle çok daha açık biçimde dile getirilecektir.

Marx, bir yandan toplumun modernleşmesi için siyasal olarak merkezleşmenin, yani yerel ve özel tüm ayrıcalıkların ortadan kalkmasının gerekli olduğunu belirtip, bunu olumlar. Diğer yandan askerî ve bürokratik devlet aygıtının güçlenmesini ağır bir dille eleştirir. Birbiriyle çelişkili gibi gözüken bu iki tavır, aslında burjuva toplumunun iç çelişkinin bir yansımasıdır.

Burjuvazinin sınıf olarak iktidarının sürmesi, burjuva sınıfının bireylerinin tek tek çıkarlarından bağımsız bir "genel çıkar"ın tesis edilmesiyle mümkündür. Daha sonra *Kapital*'de Marx'ın kapitalist sermaye birikiminin ifadesi olarak tanımlayacağı burjuva toplumunun ortak çıkarı, tek tek burjuvaların çıkarlarının basit toplamı değildir. Burjuva toplumunda, sermaye ve emeğin toplumdan özerkleşmesine paralel olarak, devlet de hâkim sınıflardan görece olarak özerkleşir. Hâkim sınıfın üyelerinin üzerinde de hâkimiyet kurar.

On Sekiz Brumaire'de Marx, "düzen partisi" olarak tanımladığı burjuvazinin farklı fraksiyonlarının ittifakının iktidara getirdiği Louis Bonaparte'ın, kısa zamanda "düzen partisi"ne rağmen iktidarını pekiştirmesini biraz hayretle inceler. Sanayi burjuvazisinin kamu çıkarı görünümünü altında sunduğu kendi sınıf çıkarlarını ve kendi siyasal iktidarını savunması, onun özel çıkarlarını gütmeye devam etmesini, işini görmesini engellemektedir. Bu nedenle, iktisadi olarak egemen sınıf olan burjuvazi, bu egemenliğine doğrudan denk düşen bir siyasal temsil ve siyasal iktidar talep etmemektedir.

Bu tespitten hareketle Marx'ın vardığı sonuç, Marx'ın herhangi bir siyaset kuramına sahip olmadığını iddia edenleri yalanlar. *On Sekiz Brumaire*'de Marx birkaç cümlede, modern devletin hâkim sınıf veya sınıflardan görelî özerkliğini çarpıcı biçimde özetler. Devlet hâkim sınıfın egemenlik aracıdır, ama devlet bu egemenliğini kamu yaşamıyla özel yaşam, genel çıkarlarla özel çıkarlar arasındaki çelişkiler üzerine inşa eder. Toplumun bir ürünü olan devlet, toplumdan uzaklaşır, özerkleşir. Bu mesafe, modern devletin toplum üzerinde hâkimiyetini sürdürmesi için olmazsa olmaz bir gerekliliktir.

Marx'a göre bunun nedeni, yirmi yıl sonra, *Fransa'da İç Savaş*'ta özlü bir ifadeyle betimleyeceği gibi, modern sanayinin gelişmesiyle birlikte sermaye ve emek arasındaki çelişkilerin genişlemesi, yayılması ve yoğunlaşmasıdır. Bu nedenle devlet giderek toplumsal yaşamı sermayenin ihtiyaçlarının esiri haline getirecek bir kolektif güç haline dönüşmüştür. Devlet bir sınıfsal egemenlik, hatta bir sınıfsal despotizm aracıdır, ama bu; egemen sınıfın veya sınıfların tek tek üyelerinin de boyun eğmek zorunda kaldıkları bir despotluktur.

Devletin özerkleşmesi, herhangi bir metafizik iradenin değil, toplumun ürettiği kategoriler olan sermaye ve emeğin toplumdan özerkleşmesini tamamlar ve bunlarla karşılıklı etkileşim halindedir. Dolayısıyla burjuva devleti, evrensel kategorilere dönüşen sermaye ve emek çatışmasında, "sermayenin emeğe karşı verdiği ulusal savaşın aletidir".

1848 Şubatı'ndan itibaren Fransa'da ortaya çıkan durum, devletin özerkleşmesine yeni bir boyut kazandırır. Şubat'tan Aralık'a kadar büyük iniş ve çıkışlarla devam eden sınıf mücadelelerinde mutlak kazanan ve mutlak kaybedenin olmadığı bir belirsizlik hâkimdir. Haziran ayaklanmaları, Avrupa'da mülk sahipleri ve orta sınıfların proletaryanın devrimci radikalliğiyle tanışmalarına ve büyük bir korku-

ya kapılmalarına yol açar. Dehşet içinde, sermayelerini korumak için siyasal özgürlüklerinden ve doğrudan iktidar olmaktan feragat ederler. Bu durumda; ordu, kilise ve bürokrasinin desteğini alan bir güce, düzen partisi, “kendine rağmen” sarılacaktır.

Bu üçüncü gücün işlevi parlamentoyu etkisiz kılmak olmaktadır. Çünkü Marx’a göre burjuvazinin egemenliğinin en mükemmel biçimi olan parlamenter cumhuriyet, aynı zamanda kurulu düzen için en tehlikeli siyasal biçimdir. Bu siyasal biçim altında, sınıf savaşlarının en radikal olanı yani proletarya ve burjuvazi arasındaki mücadele, en uç noktasına kadar verilir. Bu nedenle, burjuvazinin bir parlamento dışı güce ihtiyacı vardır. Marx, parlamenter demokrasinin eşitlikçi hak talepleriyle eşitlikçi olmayan sosyal koşullar arasındaki çelişkiyi bütünüyle aşıkâr kılmasını önemser. Tam bu nedenle, burjuvaziye karşı mücadele veren sınıfın, parlamenter demokrasi silahını burjuvaziye karşı kullanmasını, onu mülksüz ve iktidarsız bırakmasını engellemek için, yürütmenin ve ona bağlı devlet aygıtlarının özerkliği gereklidir. Saf haliyle burjuva devleti, parlamenter rejimdir. Ama bu siyasal yönetim biçimi, Marx’a göre, Bonapartizm tohumlarını içinde barındırır.

Şubat 1848 ayaklanması, parlamenter demokrasinin kurulu düzen açısından temsil ettiği büyük iç çelişkinin su yüzüne çıktığı andır. Proletarya, Şubat olaylarına devrimci bir şiddetle müdahale ederek, parlamenter Cumhuriyet’i “sosyal Cumhuriyet” olarak ilan eder. Bu başarısız kalmaya mahkûm bir devrimdir. 1848’in verili koşullarında bu devrim, “kitlenin gelişmişlik düzeyi” ve eldeki malzeme ile hemen yapılabilecek bir “19. yüzyıl devrimi”nin sınırlarını ve iç çelişkilerini de ortaya sermektedir.

Parlamenter cumhuriyetin sosyal cumhuriyete dönüşmesi endişesi, “düzen partisi” koalisyonunu, bir “sersemi”, “siya-

sal olarak bir hiç olanı”, bir “şarlatanı” cumhurbaşkanı seçmeye götürür. “Bir hiç olan” Louis-Napoléon, “şimdi her şey olmuştur”. Esas olarak askerî ve sivil bürokrasiye dayanan, düzen endişesi içinde Kilise’nin desteğini alan yeni otoriter-popülist rejim, görünüşte köylülerin oyuyla iktidara gelmiştir. Ama bu sadece bir görünüştür. Herkese bir parça bir şeyler vaat ederek, ondan alıp buna vererek, bundan alıp başkasının cebine koyarak, esas olarak sermayenin egemenliğini pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Bunun için parlamenter demokrasinin direnişi devre dışı bırakılır. Bonapartizm, burjuvazi için ama burjuvalara rağmen tesis edilen ve yürütülen bir siyasal iktidardır. Modernleşmeyi ve bir kesimin hızla zenginleşmesini hedef almaktadır.

Marx, *On Sekiz Brumaire*’de dile getirdiği tespitleri, 1852’den 1862’ye kadar *New York Tribune*¹ için düzenli olarak yazdığı yazılarda geliştirip derinleştirir. Bu yeni egemenlik altında, burjuva toplumunun siyasetle uğraşma endişe ve yükünden kurtulduğunu ve böylece eski dönemde olmadığı kadar sanayi ve ticaretin geliştiğini belirtir. Bu arada, yolsuzluklar, borsa sahtekârlıkları, küçük tasarrufçunun birikimini bir günde alıp götüreren iflaslar ve sermaye yoğunlaşması da başını alıp gider.

Örgütsüz ve bilinçsiz büyük köylü kitlesinin, sadece erkeklere açık evrensel oya dayalı plebisitlerle doğrudan demokrasi talebinin tatmin edildiği kentli vasıfsız işçilerin, zanaatkârlar ve esnafın, küçük işletme sahiplerinin desteğini alan Louis Bonaparte, Orléanscı ve Lejitimist olarak ikiye bölünen burjuvazinin ve proletaryanın yanında üçüncü bir kutuptur. I. Napoléon’un iktidarından beri, doğal hiyerarşi-

1 Marx’ın *New York Tribune*’a yazdığı yazıları, özellikle 1858’den sonrakileri değerlendiren son derece zengin ve önemli bir çalışma, Maximilien Rubel’in “Marx devant le Bonapartisme” [Bonapartizm karşısında Marx] başlığıyla 1960’ta yayımladığı uzun makalesidir. Bu makale, Karl Marx, *Les luttes de classes en France*, Gallimard, 1994 içinde yer almaktadır.

leri ve geleneksel elitleri küçümseyen, 1789 Devrimi'nin iktisadi ve sosyal kazanımlarına sahip çıkan, merkezî devleti şiddetle savunan ve Fransızlara dünyada büyüklük duygusu aşılayarak popülerleşen bir üçüncü siyasal damardır bu. Louis Bonaparte, 1848 Sonbaharında adaylığını bu tarihsel referanslara dayanarak ilan eder. Haziran ayaklanmalarında halkın üzerine ateş açan burjuvalara karşı öfkeli olan solun ve "paylaşmacı anarşi"den ürkmüş sağın oylarıyla seçilir. Popülizmi ve milliyetçiliği besleyerek, yurtdışı askerî maceralara yol vererek, iktidarını sürdürür.

Marx *On Sekiz Brumaire*'de Bonapartistlerden bahseder ama Bonapartizm kavramını kullanmaz. Bu kavramı, 1852'den 1862'ye kadar *New York Tribune*'da düzenli yayımlanan yazılarında, meşruiyetini plebisitten alan, halk kesimlerinin desteğini popülist söz ve eylemlerle elde eden, aynı zamanda otoriter, merkezîyetçi rejimi tanımlamak için kullanır. Marx için, bu yönetim biçimi, yürütme gücünün ulusun diğer tüm güçleri üzerinde hâkimiyet kurmasıdır. Bu anlamda yine bu yönetim biçimi, parlamenter demokrasinin de tersine çevrilmesi ve ulusun özerkliğini temsil eden yürütme gücünün tersine, ulusun kendi dışındaki bir güce teslim olmasıdır. Bu, özerkliğin zıddının, dışerikliğin (heteronomi) egemenliğidir.

Bonapartizm, farklı sınıflar arasında bir denge iktidarındır. Ama bu uzun vadede sürdürülmesi mümkün olmayan bir dengedir. Marx, bu istikrarsız dengenin ya burjuva demokrasisinin yeniden restorasyonu ya da proletarya devrimiyile sonuçlanmasının kaçınılmaz olduğunu iddia eder. Benzer biçimde, istikrarsız bir denge rejimi olan demokrasi de, nihayetinde ya proletarya devrimiyle ya da gericiliğin avdetiyle sonuçlanacaktır. Bu dengesiz denge durumunda Bonapartizm ülke dışındaki askerî maceralara yönelerek toplum içi gerginliği kanallı etmeye çalışır. Bu dış maceralar, aynı za-

manda, orta sınıfların arzuladığı biçimde, toplum içinde bölünmeyi ve sınıf mücadelelerini inkâr eden, kılıcın önderliğinde bir ulusal birlik iradesi yaratma ihtiyacını tatmin edecektir. Marx, *New York Tribune*'de Şubat ve Mart 1858'de yayımladığı iki yazıda, Bonapartizmin bir pretoryenler iktidarına dönüştüğünü söyler. Louis Bonaparte da, kendisini iktidara getiren güce, orduya, Fransa'yı beş askerî bölgeye ayırarak aralarında paylaşan beş mareşalin iradesine teslim olmuştur. Söz konusu olan artık bir "pretoryen rejimidir".

2 Aralık 1851 darbesiyle başlayan Louis Bonaparte'ın diktatörlüğü, yirmi yıl sonra, yeni kurulan Alman Birliği'ne karşı girdiği savaşta Fransız ordusunun hezimete uğraması ve bu vesileyle ilan edilen Paris Komünü ile sona erecektir. Komün'ün kanlı biçimde bastırılmasını izleyen çalkantılar, 1875'te Fransa'da cumhuriyetin parlamentoda sadece bir oy farkla onaylanması ve III. Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra istikrara kavuşacaktır.

Fransa'da II. İmparatorluğu, sınıf mücadelelerinin denge durumunda, parlamenter cumhuriyetin doğal sonucu olarak gören Marx'ın bu iddiasını Engels, Marx'ın analizini biraz fazla sadeleştirerek şöyle özetler: "Bonapartizm, burjuvazinin dinidir." Marx'ın bu radikal değerlendirmeyi benimseyip benimsemediğini bilmiyoruz. Ama *On Sekiz Brumaire*'de Marx, işçi sınıfının devrimi başaramadığı, burjuvazinin ise kendi iktidarını kendisinin kuramadığı bir araf halinde, devletle toplum arasındaki çelişkinin en keskin ifadesi olarak, esasen askere dayanan bir siyasal iktidarın ortaya çıkışını biraz öfke ve biraz şaşkınlıkla inceler. Öfkesi, sınırsız bir zenginleşme arzusu içinde, mali spekülasyonlara dalan ve sınıf bilincini yitiren burjuvaziyedir. Sıradan burjuvanın kendi sınıfının genel çıkarlarını gözetmekten vazgeçip, dolayısıyla siyasal çıkarını feda etmekten çekinmeyip, "en iğrenç, en dar" şu veya bu özel çıkarın peşinde koşmasına öfkeli.

Açıkça ifade etmediği şaşkınlığı ise, kendi çıkarları peşinde koştuğu için sınıf çıkarlarını gözetmekten aciz kalan burjuvazinin yarattığı boşluğu bir “tufeylinin”, bir “sahtekârın” halkın oylarıyla seçilerek doldurmasıdır. Fransa’da burjuvazi ve orta sınıfın, bir sınıfın despotizminden kurtulmak için kendisini bir bireyin despotluğuna ve “herhangi bir bireyin değil, hiçbir otoritesi olmayan bir bireyin otoritesine” teslim etmesini Marx şaşkınlıkla anlamaya çalışır.

Bulduğu yanıt, ilk elde Bonapartizmin ortaya çıkış koşullarını özetler. Bonapartizm, çatışmanın, bütün sınıfların eşit biçimde güçsüz ve benzer biçimde sessiz kalmasıyla sonuçlanmasından sonra, herkesin “tüfeğin dipçığı önünde diz çökmesidir”. Ama bunun arkasında, daha önemli olan bir ikinci tespit yatar. Burjuvazi, sınıf mücadeleleri tarihinde doğrudan devlete sahip olmayan ilk egemen sınıftır. Marx’ın 19. yüzyıl ortasında dile getirdiği bu tespit, Bonapartizm gibi arafta kalan bir yönetim biçimiyle sınırlı olmayan, modern devletin anlaşılmasının kapılarını açar. Buna karşılık, 20. yüzyıl dünya siyasal tarihi Bonapartizmin farklı birçok örneğini karşımıza çıkararak, bu rejim biçiminin Marx’ın öngördüğü kadar geçici olmadığını gösterecektir. *Louis Bonaparte’in On Sekiz Brumaire’i’nin* yayımlanmasından 150 yıl sonra güncelliğini korumasının nedenlerinden biri de budur.

Louis Bonaparte'ın *On Sekiz Brumaire*'i ilk olarak 1852'de Amerika'da *Die Revolution* dergisinde yayımlandı, 1869'da Hamburg'da kitap olarak yeniden basıldı. Karl Marx 1869'daki bu basımda, metnin ilk biçiminde yer alan bazı kısımları çıkardı. Elinizdeki çeviride, eserin ikinci basımında çıkartılan bu bölümler soluk basılarak belirtilmiştir.

Özgün eserde dipnot yer almamaktadır. Kitaptaki açıklayıcı dipnotlar, başka kaynakların yanı sıra, eserin Karl Marx-Friedrich Engels Toplu Eserlerinin çerçevesinde Dietz Yayınevi tarafından yapılan 1972 (Doğu Berlin) edisyonundan, *Reihe marxistischer Klassiker* dizisi (Berlin, 1980) içinde hazırlanan edisyonundan ve Suhrkamp Yayınları'nın 2007 (Frankfurt a.M.) edisyonundan yararlanılarak, çevirmen tarafından konmuştur.

Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i'nin İkinci Baskısına (1869) Önsöz

KARL MARX

Pek erken ölen dostum Joseph Weydemeyer¹ 1 Ocak 1852'de New York'ta haftalık bir politik yayın çıkarmayı tasarlıyordu. Bu yayın için benden *coup d'Etat*'nın² tarihini yazmamı istedi. Böylece Şubat ortasına kadar her hafta *Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i* başlığı altında yazdım ona. Bu arada Weydemeyer'in baştaki tasarısı sekteye uğramıştı. Bunun üzerine 1852 ilkbaharında, ilk sayısı benim "*On sekiz Brumaire*"imden oluşan aylık *Die Revolution*'u çıkarttı. Bu sayının birkaç nüshası Almanya'ya sızmayı başardı, ne var ki hiçbir kitabevine giremedi. Kitabın dağıtımı için teklifte bulunduğum gayet radikal havalardaki bir Alman kitapçı, böylesine "çağa aykırı bir cüretkârlık" karşısında hakikaten ahlaki bir dehşete kapılmıştı.

Bu veriler, elinizdeki yazının hadiselerin doğrudan baskısı altında ortaya çıktığını ve tarihsel malzemesinin Şubat

-
- 1 Joseph Weydemeyer (1818-1866), sosyalist politikacı ve yayıncı. Prusya ordusunda subayken sosyalist fikirlere ilgi duydu, Marx'la tanıştı ve ordudan ayrıldı. 1848 Devrimi'nin başarısızlığı üzerine ABD'ye iltica etti. Orada yayıncılığı sürdürmenin yanı sıra Alman işçilerin örgütlenmesini yürüttü, Amerikan İç Savaşı'nda Kuzeyli Birlik güçlerinin ordusunda subay olarak yer aldı.
 - 2 Devlet-hükümet darbesi.

(1852) ayından öteye uzanmadığını gösteriyor. Şimdi yenisinden yayımlanmasına sebep, kısmen kitapçıların talebi, kısmen de Almanya'daki arkadaşlarımla tazyikidir.

Aşağı yukarı benimkiyle eşzamanlı olarak aynı konuyu ele alan yazılar arasında yalnızca ikisi kayda değerdir: Victor Hugo'nun "*Napoléon le petit*"³ ve Proudhon'un "*Coup d'Etat*"⁴ s1.

Victor Hugo, hükümet darbesinin sorumlu müellifine dönük acı ve nüktedan bir tahkirle kısıtlar kendini. Hadise ona masmavi gökte birden çakıveren bir şimşek gibi görünür. Tek bir bireyin şiddet eylemini görür burada sadece. Ona dünya tarihinde emsali gösterilemeyecek kişisel bir inisiyatif gücü atfetmekle bu bireyi küçülteceğine büyülttüğünün farkına varmaz. Proudhon ise hükümet darbesini ondan önceki tarihsel gelişmenin bir sonucu olarak tasvir etmeye çalışır. Ne var ki onun hükümet darbesi hakkındaki tarihsel yorumu, istemeden, bir darbe kahramanının tarihsel savunusuna dönüşür. *Nesnel* denen tarih yazıcılarının hatasına düşer böylece. Ben ise, Fransa'daki sınıf mücadelesinin, nasıl vasat ve grotesk bir şahsiyetin bir kahraman rolü oynamasını mümkün kılan durumları ve koşulları yarattığını gösteriyorum.

Elinizdeki yazıyı yeniden işlemek, onun kendine mahsus rengini soldururdu. Bu nedenle basım hatalarını düzeltmekle ve bugün artık anlaşılır olmayan göndermeleri silmekle yetindim.

Yazımın son cümlesi: "Fakat imparator pelerini en nihayet Louis Bonaparte'ın omuzlarına konduğunda, Napoléon'un Vendôme Sütunu'ndaki tunç heykeli⁴ yere devrilecektir",

3 Küçük Napoléon.

4 Paris'te Vendôme Meydanı'nda I. Napoléon'un 1805'te Avrupa'daki zaferleri şerefine, ganimet olarak alınan topraklar eritilerek yapılan heykel. Louis Bonaparte bunun yerine kraliyeti simgeleyen bir heykel dikirmiştir. 1871 Paris Komünü sırasında bu anıt, "gaddarca şiddetin ve yanlış bir şan-şöhret anlayışının simgesi, militarizmin onaylanması, uluslararası hukukun inkarı, mağlupların

çoktan gerçekleşmiş bulunuyor.

Albay Charras, 1815 seferi üzerine yazdığı eserle Napoléon kültüne yönelik saldırıyı başlatmıştı. O zamandan beri, özellikle son yıllarda, Fransız literatürü tarih araştırmasının, eleştirinin, hicvin ve mizahın silahlarıyla Napoléon efsanesinin işini bitirdi. Geleneksel halk inanışından bu şiddetli kopuş, bu muazzam manevi-zihni devrim Fransa dışında pek dikkat çekmemiş ve hemen hiç anlaşılmamıştır.

En nihayet yazımın, bilhassa Almanya'da revaç bulan, okul ödevi diliyle *Sezarizm* denen şu kavramı bertaraf edeceğini umuyorum.⁵ Bu yüzeysel tarihsel analogi, esas meselenin, yani eski Roma'da sınıf mücadelesinin yalnızca imtiyazlı bir azınlık içinde, özgür zenginler ve özgür yoksullar arasında cereyan ettiğinin, halkın büyük üretici kitlesini oluşturan kölelerin ise bu mücadeleyi yürütenlerin pasif destekleri olmaktan öteye gidemediğinin unutulmasına yol açıyor. Sismondi'nin önemli sözü unutuluyor: Roma proletaryası toplumun sırtından yaşıyordu, modern toplum ise proletaryanın sırtından yaşıyor. Antik ve modern sınıf mücadelesinin maddi ekonomik koşulları bu kadar farklı iken, onun politik yaratıkları arasındaki ortak noktalar Canterbury Başpiskoposu⁶ ile Yüksek Rahip Samuel⁷ arasındakiilerden daha fazla olmayacaktır.

Londra, 23 Haziran 1869

galiplerce daimi aşağılanması anlamına gelen bir barbarlık anıtı" olduğu söyleyerek yıkılacaktır.

- 5 Alman sosyal-demokrasisinin liderlerinden Wilhelm Liebknecht, 1865'te, *On Sekiz Brumaire*'in yeni baskısı için zamanın uygun olduğunu Marx'a bildirirken, III. Napoléon'un, "Jül Sezar'ın Tarihi" kitabının birinci cildini yayımlandığına dikkat çekmişti. Sezarizm, I. Napoléon ve ardından III. Napoléon'un yönetim biçimini tanımlamak için kullanıldı.
- 6 16. yüzyılda Vatikan'dan kopan ve İngiliz krallığının himayesi altında kurumlaşan Anglikan Kilisesi'nin dini önderi.
- 7 Samuel (İsmail), Eski Ahit'te anlatılan peygamberlerden. İsraillilerin Tanrı yoluna geri döndürmek için gönderildiğine inanılır; bu maksatla İsraill'in krallarını ve krallık icraatını eleştirdiği anlatılır. Bu bakımdan Samuel, dini otoriteyle siyasi otorite arasındaki gerilimi simgeler.

Karl Marx'ın
Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i'nin
Üçüncü Baskısına (1885) Öndeyiş
FRIEDRICH ENGELS

On Sekiz Brumaire'in, ilk yayımlanmasından otuz üç yıl sonra yeniden basılmasının gerekli görülmesi, bu risalenin bugün hâlâ değerinden bir şey kaybetmediğini kanıtlıyor.

Gerçekten de dahiyane bir çalışmaydı bu. Tüm politik âlemi, pırl pırl havada inen bir yıldırım gibi şaşırtan hadisenin, birilerinin ahlaki bir infialle bağıra çağıra kahırlar okuduğu, ötekilerin ise devrimden kurtuluş ve onun sapkınlıklarının cezalandırılışı sayarak onayladığı, ama herkesin şaşkınlıkla karşılamakta birleştiği ve kimsenin anlamadığı hadisenin hemen ardından Marx, Şubat günlerinden itibaren Fransız tarihinin tüm gidişatının içsel bağlamını ortaya koyan kısa, veziz bir tasvirle çıktı ve 2 Aralık mucizesini bu bağlamın doğal, zorunlu bir sonucu olarak çözümledi. Bunu yaparken de, hükümet darbesinin kahramanına hak ettiği aşağılamadan başka bir alaka göstermeye ihtiyaç duymadı. Öyle ustaca çizilmişti ki resim, bu arada ifşa olan her yeni bilgi, onun gerçeği nasıl sadakatle yansıttığını yeniden kanıtlamıştır. Yaşanan güncel tarihin bu yüksek kavranılışı, olup bitenlerin vuku buldukları esnada böyle berrak bir değerlendirilişi, gerçekten emsalsizdir.

Marx'ın Fransız tarihine tamamen vakıf olması da bu bakımdan önemlidir. Fransa, tarihsel sınıf mücadelelerinde başka her yerde olduğundan daha fazla, her seferinde nihai sonuç alınıncaya kadar çarpışılan ülkedir; dolayısıyla bu mücadelelerin içinde devindiği ve onların sonuçlarını hûlasa eden değişik politik biçimler, en keskin hatlarıyla burada ortaya çıkarlar. Ortaçağda feodalizmin merkezi, Rönesans'tan beri zûmrevi monarşinin örnek ülkesi olan Fransa, Büyük Devrim'le feodalizmi yıkmış ve burjuvazinin has egemenliğini kurmuştur, başka hiçbir Avrupa ülkesinde görülmeyen bir klasığı oluşturarak. İsyan eden proletaryanın egemen burjuvaziyle mücadelesi de burada, başka yerlerde bilinmeyen, şiddetli bir biçimde zuhur eder. Marx'ın, Fransa'nın yalnızca geçmiş tarihini özel bir ilgiyle araştırmakla kalmayıp, süregitmekte olan tarihini de bütûn ayrıntılarıyla takip etmesinin, ileride değerlendirmek üzere malzeme toplamasının sebebi buydu, bu sebeple de hadiseler onu hiçbir zaman gafil avlamamıştır.

Bir şey daha var ama. Tarihin büyük hareket yasasını ilk keşfeden, Marx olmuştu. Bu yasaya göre, tüm tarihsel mücadeleler, ister politik, dinsel, felsefi ister ideolojik alanda olsun, fiilen, tarihsel sınıfların mücadelelerinin az veya çok belirgin ifadelerinden ibarettir. Bu sınıfların varoluşu, böylelikle çatışmaları ise ekonomik durumlarının gelişme derecesi tarafından, üretim biçim ve tarzları ve bununla kullanılan mübadele tarzları tarafından belirlenir. Doğa bilimleri için enerjinin dönüşümü yasası neyse tarih için aynı anlamı taşıyan bu yasa, Marx'a Fransa'nın ikinci cumhuriyetinin tarihini anlamanın da anahtarını veriyordu. Bu tarih örneğinde, kendi yasasının sınamasını yapmıştır ve otuz üç yıl sonra bile bu sınamanın sonucunun son derece parlak olduğunu söylemeliyiz.

Hegel, büyük dünya-tarihsel vakıaların ve şahsiyetlerin sanki iki defa çıktığından bahsetmişti bir yerlerde. Şunu eklemeyi unutmuştur: Bir seferinde trajedi olarak, öteki seferindeyse fars. Danton'un¹ yerine Caussidière,² Robespierre'in³ yerine Louis Blanc,⁴ 1793-1795 Montagne'i⁵ yerine 1848-1851'in Montagne'ı, amcası yerine yeğeni. Masasında bir dizi mareşalin oturduğu ufak tefek onbaşı yerine, borca batmış bir düzine teğmeni etrafına toplamış Londralı bir polis memuru! Dâhinin on sekiz Brumaire'i yerine budalanın on sekiz Brumaire'i! **On Sekiz Brumaire'in yeni baskısının ya-**

- 1 Fransız Devrimi'nin Jakoben önderlerinden. Jakoben terör yönetimine bir noktada karşı çıkması üzerine giyotinle idam edildi (1794).
- 2 Fransa Ulusal Meclisi'nin sosyalist üyelerinden. 1848 Ayaklanması'ndan sonra İngiltere'ye iltica etti.
- 3 Fransız Devrimi'nde Jakobenlerin simgeleşmiş radikal önderi. O da en kararlı savunucusu olduğu terör yönetiminin kurbanı olarak idam edilmiştir.
- 4 1848'de kurulan geçici hükümetin üyesi olan sosyalist parlamenter Louis Blanc (1811-1882), 1848 yaz sonunda İngiltere'ye iltica etmiş, 19. yüzyıl sonuna kadar Fransız sosyalistlerinin en önemli önderi olmuştur.
- 5 *Montagne*, Fransızca kelime anlamı: Dağ. 1789 Fransız Devrimi sonrasında oluşan meclisin sol kanadını oluşturan, büyük ölçüde Jakoben etkisindeki parti. "Dağlılar" adı, mecliste sol yukarı sıralarda oturdukları için verilmişti. 1848 Devrimi'nde de bu geleneği sürdürme iddiasında olan bir sol grup olmuştur.

pıldığı koşullarda da işte böyle bir karikatürdür söz konusu olan. Bir seferinde iflasın eşiğinde olan Fransa idi, bu sefer Bonaparte'ın kendisi borçlular hapisanesinin kapısındadır; o zaman büyük güçler ittifakı dayanmıştı sınıra, şimdi İngiltere'den Ruge-Darasz'la Amerika'dan Kinkel-Brentano'nun ittifakı,⁶ o zaman St. Bernhard'a tırmanmak gerekmişti,⁷ şimdise Jura Dağlarına bir bölük jandarma yollamak;⁸ o zaman bir Maregno'dan⁹ fazlasıydı kazanılacak olan, şimdise St. Andre büyük haç nişanını¹⁰ kazanmak ve *Berliner National-Zeitung*'un¹¹ saygısını kaybetmek var.

İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar, ama onu serbestçe kendi seçtikleri parçaları bir araya getirerek değil, dolaysızca önlerinde buldukları, geçmişten devreden verili koşullarda yaparlar. Tüm göçüp gitmiş kuşakların oluşturduğu gelenek, yaşayanların beyinlerine bir kâbus gibi çöker. Kendilerini ve bir şeyleri altüst etmekle, şimdiye dek hiç olmamış var etmekle uğraşıyor göründükleri esnada, tam da böyle si devrimci kriz dönemlerinde, endişe içinde geçmişten ruhları yardıma çağırır, onların adlarına, sloganlarına, kıyafetlerine sarılır, dünya tarihinin yeni sahnesinde bu eskilerde hürmet edilen kılıklara bürünür ve bu ödünç dille oynamaya çalışırlar. Nitekim Luther St. Paul maskesi takmış, 1789-1814 Devrimi kendine bazen Roma Cumhuriyeti bazen Roma kayzerliği şeklini vermiş, 1848 Devrimi de kâh 1789'un kâh 1793-1795'in devrimci geleneğinin parodisini yapmak-

6 1848 Devrimi'nden sonra Fransa, İngiltere ve Amerika'ya iltica etmiş olan Alman ve Polonyalı radikal demokratlar.

7 Napoléon'un 1800'de ordusunu Alpler üzerinden geçirdiği zorlu sefer.

8 Louis Bonaparte 1851-52'de oraya sığınan politik muhalifleri iade etmesi için İsviçre'ye baskı yapmıştı.

9 Napoléon ordusunun 14 Mayıs 1800'de Avusturya ordusu karşısında kazandığı büyük zafer.

10 Rus çarlarının verdiği en yüksek nişan.

11 1848 Devrimi'nin özgürlükçü politik çizgisini 1850'lerin sonuna kadar sürdüren etkili gazete.

tan ötesini becerememişti. Yeni bir dil öğrenen kişi de ace-
miliğinde her sözü önce ana diline çevirir; oysa ancak hafı-
zasında anadilini yoklamaksızın yeni dilin içinde devindi-
ğinde, o dilin içindeyken, içine doğmuş olduğu dili unuttu-
ğunda, yeni dilin ruhunu ele geçirebilecek, o dilin içinde öz-
gürce söz üretebilecektir,

Ölmüşlere müracaatın dünya-tarihsel örneklerine baktığı-
mızda, bariz bir fark kendini gösterir. Camille Desmoulins,¹²
Danton, Robespierre, St-Just,¹³ Napoléon, eski Fransız
Devrimi'nin kahramanları, partileri ve kitleleri, Romalı kıya-
fetleri ve Romalı laflarıyla, kendi çağlarının görevini ifa ettiler,
modern *burjuva* toplumunun zincirlerinden kurtularak ku-
ruluşunu gerçekleştirdiler. İçlerinden bazıları feodallığın ze-
minini parçaladı, bu zeminde yetişen feodal kafaları biçti. Bir
başkası Fransa'nın içinde serbest rekabetin gelişebileceği, par-
sellere ayrılan toprakların şömürülebileceği, ulusun zincirle-
rinden kurtarılan sınaî üretici gücünün kullanılabileceği ko-
şulları yarattı. Fransa'nın sınırlarının ötesinde ise, Avrupa kı-
tasında Fransa'daki burjuva toplumunun ihtiyaç duyduğu ça-
ğa uygun bir muhit yaratmak açısından zorunlu olduğu ölçü-
de bütün feodal oluşumları süpürüp attı. Yeni toplumsal yapı
bir kez meydana getirilince, tufan arifesinin devleri¹⁴ ve yeni-
den ayağa kalkan Romalılık da kayboldu ortadan – ne Brütüs-
ler kaldı, ne Gracchus'ler,¹⁵ ne Publicola'lar,¹⁶ ne tribünler,¹⁷
ne senatörler, ne de bizzat Sezar. Burjuva toplumu, ayık ger-

12 1789 Fransız Devrimi'nde Danton'la beraber hareket eden ve onunla beraber
idam edilen Jakoben önder.

13 1789 Fransız Devrimi'nde Robespierre'le beraber hareket eden radikal Jakoben
önder.

14 Incil'de bahsedilen, Nuh tufanından önce yaşamış dev yaratıklar.

15 Eski Roma'da alt sınıfların haklarını geliştirmek için mücadele eden Gracchus
kardeşler, Gaius ve Tiberius Gracchus. İkisi de öldürülmüştür.

16 "Halkın dostu" (Publicola) adıyla anılan Publius Valerius, Roma Cumhuriye-
ti'nin ilk konsülü.

17 Roma İmparatorluğu'nda idari ve askerî görevler/görevliler.

çekliğiyle, Say'ların,¹⁸ Cousin'lerin,¹⁹ Royer-Collard'ların,²⁰ Benjamin Constant'ların²¹ ve Guizot'ların²² şahsında hakiki tercümanlarını ve sözcülerini ortaya çıkarmıştı, ordularının sahici komutanları yazıhanelerinde oturuyordu ve politik reisleri de yağlı kafa XVIII. Louis idi. Tamamen servet üretimine ve rekabetin barışçıl mücadelesine gömülmüş halde, beşliğini Roma çağının hayaletlerinin korumuş olduğunun farkında değildi artık. Lakin burjuva toplumu ne denli hamasetten uzak olsa da, onu dünyaya getirmek için pekâlâ hamasete, kahramanlığa, fedakârlıklara, korkuya, iç savaşa ve halkların kırılmasına ihtiyaç duymuştu. Onun gladyatörleri, Roma Cumhuriyeti'nin klasik katı geleneklerinde, mücadelelerinin sınırlı burjuva içeriğini bizzat kendilerinden saklamak ve tutkularını büyük tarihsel trajedilerin seviyesinde tutabilmek için ihtiyaç duydukları idealleri, sanatsal biçimleri, kendini kandırma yollarını buluyorlardı. Nitekim bir yüzyıl önce, başka bir gelişme aşamasında, Cromwell ve İngiliz halkı, Eski Ahit'in dilini, tutku ve heveslerini, illüzyonlarını burjuva devrimi için ödünç almışlardı. Gerçek hedefe erişildiğinde, İngiliz toplumunun burjuvaca yeniden tanzimi tamamlandığında, Habakuk'un²³ yerini Locke alacaktı.

Demek, bu devrimlerde ölmüşlerin uyandırılması, yeni verilen mücadeleleri yüceltmeye yaramıştı, yoksa eskilerin parodisini yapmaya değil. Verili görevi hayal hanesinde abartmaya yaramıştı, yoksa gerçek hayatta bulunacak çözümden

-
- 18 Jean Baptiste Say (1762-1832), Adam Smith'in düşüncesini eleştirerek geliştiren, iktisadın bilimsel bir söyleme dönüşmesine önemli katkıda bulunan iktisatçı.
- 19 Victor Cousin (1792-1867), Fransa'da Hegel'in tanınmasını sağlayan filozof.
- 20 Pierre-Paul Royer-Collard (1763-1845), anayasal monarşiyi savunan filozof-politikacı.
- 21 Fransız filozof, politikacı, hatip (1767-1830). 1815'te bir dönem anayasal monarşiyi ve Napoléon'un iktidara dönüşünü destekledi, daha sonra teorik yazıları ve konuşmalarıyla Anglosakson esinli bir liberalizmin geliştiricilerinden oldu.
- 22 François Guizot (1787-1874), muhafazakar politikacı ve tarihçi.
- 23 Eski Ahit'in bölümlerinden biri, "ikincil" bir peygamber

geri kaçmaya değil; devrimin ruhunu yeniden bulmaya yaramıştı, onun hayaletinin yeniden etrafta dolanmasına değil.

1848-1851'de yalnızca eski devrimin hayaleti dolanıyordu etrafta: Marrast'tan,²⁴ eski Bailly'nin²⁵ suretine bürünen *Républicain en gants jaune*'dan²⁶ tutun, bayağı-iğrenç hatlarını Napoléon'un çelik maskının altında saklayan maceracıya kadar. Bir devrimle hızına hız kattığını zanneden tüm bir halk, birdenbire eskiye, ölmüş bitmiş bir döneme nakledilmiş buldu kendini. Geriye düşüşle ilgili bir yanılsama olmasın diye, eskinin verileri de tekrar zuhur ediyor, eski takvim ölçüsü, eski isimler, çoktan antika olmuş allameliliğin eski köhne buyrukları, ve çoktan çürüyüp gitmiş görünen eski yardakçılar. Bütün ulus, firavunların zamanında yaşadığını zanneden ve Etiyopya'daki altın madenlerinde günbegün yapması gereken ağır işten dert yanan Bedlam'daki²⁷ şu kaçık İngiliz gibi hissediyor kendini; yeraltı hapishanesine kapatılmış, kafasına gayet soluk ışık veren bir lamba takılı, arkasında uzun kamçısıyla bir köle muhafızı, çıkış kapılarında, ortak bir dilleri olmadığı için ne köle işçileri ne birbirlerini anlayan barbar paralı askerlerin oluşturduğu karmaşa. “Ve bütün bunları,” diye inler kaçık İngiliz, “bana, hür doğmuş bir Britanyalıya layık görüyorlar, sırf firavunlar için altın çıkarmak uğruna.” Fransız ulusu da “sırf Bonaparte ailesinin borçlarını ödemek uğruna,” diye iç çekiyor. İngiliz, akli başındayken, altın çıkarma takıntısından kurtulamıyordu. Fransızlar, devrimleri süresince, 10 Aralık seçimlerinin kanıtladığı gibi, Napoléon'un hatırasından kurtulamadılar.

24 Marie-François Marrast (1801-1852), *National* gazetesinin yayın yönetmeni, 1848 geçici hükûmetinin üyesi ve kurucu Ulusal Meclis'in başkanı.

25 Jean-Sylvain Bailly (1736-1793). Astronom ve hatip. 1789 Fransız Devrimi'nin ilk evresinin önemli önderlerinden. Jirondenler arasında yer aldı. 1793'te idam edildi.

26 Sarı eldivenli cumhuriyetçiler.

27 Londra'daki psikiyatri kurumu.

Devrimin tehlikelerine bakıp Mısır'ın et kaynayan tencere-lerini²⁸ özlediler, bunun da cevabı 2 Aralık 1851 oldu. Eski Napoléon'un karikatürüne sahip olmakla kalmadılar; 19. yüzyılın ortasında nasıl görünmesi gerekiyorsa, öyle, bizzat karikatürünü çizdiler eski Napoléon'un.

19. yüzyılın sosyal devriminin şiiri geçmişten beslenemez, onun hayat pınarı gelecektedir. Tüm batıl inançları geçmişe süpürmeden, kendi başlangıcını yapamaz. Eski devrimler, kendi içeriklerini bulandırmak için dünya-tarihsel hatırlatmalara ihtiyaç duyuyorlardı. 19. yüzyılın devrimi ölümlerin kendi ölümlerini kaldırmasına izin vermelidir ki,²⁹ kendi öz içeriğine vasil olabilsin. Eskiden laf içeriğin üzerindeydi, şimdi içerik lafı aşıyor.

Şubat Devrimi eski toplumun bir gafil avlayışı, bir sürprizi idi; halk bu umulmadık *faka bastırışı* yeni bir devir açan dünya-tarihsel bir vaka olarak ilan etti. 2 Aralık'ta Şubat Devrimi hilebaz bir oyuncunun el çabukluğu marifetiyle ortadan kaldırılıverdi; şimdi yıkılmış görünen monarşi değil, yüzlerce yıllık mücadeleler sonucunda monarşiden koparılmış olan liberal tavizlerdir. *Toplumun* yeni bir içeriği fetihmesi yerine şimdi *devlet* en eski biçimine, kılıçla cübbenin utanmazca basit iktidarına geri dönmüş görünüyor. Şubat 1848'in *coup de main*'in³⁰ cevabı, Aralık 1851'in *coup de tête*'i³¹ oldu. Geldiği gibi çabucak gidiverdi. Bu aradaki süre de boşa geçmemişti. Fransa toplumu 1848-1851 yılları boyunca, şayet salt yüzeyde bir sarsıntı olmaktan öteye gidecekse, kurallı, deyim yerindeyse okullu bir gelişmeyle Şubat

28 Incil'in anlatısında, Mısır'daki esirlikten vaat edilmiş ülke Filistin'e göçmekte olan Yahudilerin birçoğunun, kırk günlük bu çöl yürüyüşü esnasında ayrıldıkları ülkeyi ve eski günlerini özleyiş.

29 Matta'ya göre Incil, Bap 8/22: "Fakat İsa ona dedi ki: Benim ardımca gel, ölümleri bırak, kendi ölümlerini gömsünler."

30 Faka basturma, ani darbe.

31 Fevri hareket. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Devrimi'ne öngelmiş olmaları gereken ders ve deneyimleri kısa yoldan, çünkü devrimci yöntemle, telafi etti. Toplum şimdi çıkış noktasının gerisine çekilmiş görünüyor; hakikaten de şimdi öncelikle devrimci başlangıç noktasına erişmesi, modern devrimin ciddiyet kesbetmesi için şart olan durumu, ilişkileri, koşulları yaratması gerekiyor.

Burjuva devrimleri, örneğin 18. yüzyıldakiler türünden, çok daha süratle başarıdan başarıya koştular, dramatik tesirleri arttıkça arttı, insanlar ve şeyler donanma fişekleri gibiydiler, her bir gün vecdle doluydu. Ne var ki kısa ömürlüdür bu devrim; çok geçmeden doruk noktasına ulaşır ve bu fırtına ve atılım³² devrinin sonuçlarını ayık kafayla kazanıma dönüştürmeyi öğrenemeden, bir sarhoşluk sonrası hal, uzun süreliğine sarar toplumu. Oysa proleter devrimleri, örneğin 19. yüzyıldakiler, sürekli özeleştiri yapar, koşarken hep ara verir, halledilmiş görününe geri dönüp yeniden başlar, ilk denemelerinin yarım yamalaklığını, zaaflarını, zavallılıklarını gaddarca ve esaslı biçimde alaya almaktan geri kalmazlar; hasımlarını sanki sırf topraktan yeni bir güç çeksin de karşılıklarına daha devasa dikilsin diye yere seriyormuş gibidirler ve her defasında kendi amaçlarının müphem azametinden yine ürküp, ta ki geri dönüşü imkânsız kılan durum yaratılana ve bizzat koşullar

Hic Rhodus, hic salta!

*İşte gül, haydi dans et!*³³

diye seslenene dek.

32 *Sturm und Drang*: Almanya'da Aydınlanma'yı başlatan romantik siyaset ve edebiyat akımı.

33 "İşte Rodos, haydi atla". Ezop'un bir metninde, Rodos'a kadar uzun atlayabildiğini söyleyerek höbürlenen atlete, bu iddiasını kanıtlaması için meydan okumak üzere söylenir. (Türkçe'deki "Halep oradaysa arşın burada"ya tekabül eder.) Hegel, felsefenin olması gerekeni değil olanı kavraması gerektiğini ifade eden bu sözün, Almancaya "İşte gül, haydi dans et!" diye uyarlanabileceğini yazmıştır.

Her makul gözlemci, Fransa'daki gelişmelerin gidişatını adım adım izlememiş olsa bile, devrimi iştirilmemiş bir hezimetin beklediğini sezinleyebilirdi. 1852 Mayıs'ının ikinci pazarının lütufkâr etkisi için birbirlerini kutlayan demokrat beyefendilerin kendinden memnun zafer havlamalarını iştirmek yeterliydi bunun için. 1852 Mayıs'ının ikinci pazarı kafalarda sabit fikir halini almış, tıpkı Chiliast'ların³⁴ kafasında İsa'nın yeniden zuhur edip Bin Yıllık Krallığın başlayacağı gün gibi bir dogmaya dönüşmüştü. Zayıflık her zamanki gibi mucize inancına sığınmıştı, fantezisinde onu hokus pokusla yok ettiğinde düşmanı alt ettiğine inanıyor; önünde uzandığını düşündüğü geleceğin ve henüz hayata geçiremediği *in petto*³⁵ eylemlerin eylemsiz yüceltisi, bugüne ilişkin idrakini tamamen yitiriyordu. Birbirlerine merhametlerini armağan ederek ve bir yığın halinde birbirlerine sokularak kanıtlanmış kabiliyet-sizliklerinin aksini ispata çalışan şu kahramanlar, bohçalarını bağlamış, defne dalından çelenklerini önden hazırlamış, kanaatkâr gönüllerinin olanca sükûnetiyle zaten hükümet personelinin tedbiren örgütlemiş bulundukları *in partibus*³⁶ cumhuriyetleri borsada kırdırmakla meşguldüler. 2 Aralık onları pırlıl pırlıl gökyüzünde çakan bir şimşek gibi çarptı; tatsız yıl-gınlık dönemlerinde içlerindeki korkunun en yüksek perdeden bağırانlarca uyuşturulmasına memnuniyetle izin veren halklar, belki de kazların laklağının Kapitol'ü kurtarabildiği zamanların³⁷ artık geride kaldığına inanmış olacaktırlar.

34 Dinin (Hıristiyanlığın) kurucularının tekrar dünyaya inerek ideal ilahi nizamın bin yıllık hâkimiyetini kuracağına inananlar.

35 El altında, hazırda bekleyen.

36 *In partibus infidelium*: Kâfirlerin ülkesinde. Hıristiyanlığın yok olduğu ülkelere atanan, somut faaliyet alanı olmayan piskoposlara verilen sıfat. Marx ve Engels, bu sıfatı kendi ülkelerindeki somut durumla ilgisi olmadan ülke dışında kurulan sürgün hükümetleri için de kullanırlar.

37 Eski Roma'nın tapınak binası Kapitol'un avlusunda yaşayan kazlar, efsaneye göre, bir keresinde bağırıp kanat çırpışlarıyla Galyalıların şehre yaklaştığını haber verip ani bir baskunun önüne geçmişlerdi.

Anayasa, Ulusal Meclis, hanedan partileri, mavi ve kızıl cumhuriyetçiler, Afrika kahramanları,³⁸ meclis kürsüsünde gürleyen yıldırımlar, günlük basının hararetinin ufukta çaktırdığı şimşekler, tüm literatür, politik adlar ve münevver şöhetler, burjuva yasası ve ceza hukuku, *liberté, égalité, fraternité*³⁹ ve 1852 Mayıs'ının ikinci pazarı – bunların hepsi, düşmanlarının bile başbüyücü saymadığı bir adamın lanetleme duasıyla, fantazmagorya gibi yok olup gittiler. Genel oy hakkı, tüm dünyanın gözleri önünde kendi elleriyle vasiyetini hazırlayabilsin de “*Baki kalan her şeyin yıkılmayı hak ettiğini*”⁴⁰ halk adına bizzat açıklasın diye yalnızca bir anlığına hayatta kalabilmiş görünüyor.

Fransızların dediği gibi, ulusun gafil avlandığını söylemek yeterli değildir. Bir ulus ve bir kadın için, önüne gelen ilk maceracının saldırısına mal olabilecek bir saatlik korunaksızlığın affı yoktur. Bulmaca bu tür laf dolandırmalarla çözülmez, sadece başka türlü formüle edilmiş olur. 36 milyonluk bir ulusun üç adi sanayi şövalyesince⁴¹ nasıl gafil avlanabildiği ve direniş göstermeden hapse tıkilabildiği sorulacaktır çünkü.

Fransız Devrimi'nin 24 Şubat 1848'den Aralık 1851'e dek geçtiği aşamaları genel hatlarıyla hülasa edelim.

Üç ana dönem olduğu aşikârdır: *Şubat dönemi*; 4 Mayıs 1848'den 28 Mayıs 1849'a kadar, *Cumhuriyetin kurumlaşması veya kurucu Ulusal Meclis dönemi*; 28 Mayıs 1849'dan 2 Aralık 1851'e kadar, *Anayasal cumhuriyet veya yasa koyucu Ulusal Meclis dönemi*.

24 Şubat'tan veya Louis-Philippe'in düşüşünden 4 Mayıs'a,

38 Cezayir'deki sömürgeleştirme operasyonunda temayüz eden generaller Cavaignac, Lamorcière, Bedeau.

39 Özgürlük, eşitlik, kardeşlik.

40 Goethe'nin *Faust*'undan.

41 Marx'ın Bonaparte'a destek veren sanayicilerden üç somut kişiyi mi kastettiği yoksa “üç”ü “birkac” anlamında mı kullandığı tartışmalıdır.

kurucu meclisin toplanmasına dek süren *birinci dönem*, yani esas *Şubat dönemi*, devrimin *mukaddimesi* olarak tanımlanabilir. Bu dönemin karakterinin resmî ifadesi, devrimin doğaçlama bir sonucu olan hükûmetin, kendisinin geçici olduğunu açıklaması idi; tıpkı hükûmet gibi, bu dönem boyunca harekete geçirilen, denenilen, dile getirilen her ne varsa sadece geçici bir şey olarak takdim ediyordu kendini. Hiç kimse ve hiçbir şey, payidar kalma ve gerçek eyleme girişme iddiasını göze alamıyordu. Devrimi hazırlamış veya belirlemiş olan bütün unsurlar, hanedandaki muhalefet, cumhuriyetçi burjuvazi, demokratik cumhuriyetçi küçük burjuvazi, sosyal-demokrat işçiler, kendilerine geçici bir yer bulmuşlardı *Şubat hükûmetinde*.

Başka türlü olamazdı. Şubat günlerinde başlangıçta, bizzat mülk sahibi sınıflar arasında politik imtiyaz sahiplerinin çemberini genişletecek ve finans aristokrasisinin mutlak hâkimiyetini yıkacak bir seçim reformu amaçlanmıştı. Fakat iş gerçek çatışmaya gelip halk barikatlara çıkınca, Ulusal Muhafızlar pasif kalınca, ordu ciddi bir direniş göstermeyince ve kraliyet kaçıp gidince, cumhuriyetin gelmesi gayet tabii bir şey gibi göründü. Her parti ona, kendine göre bir anlam veriyordu. Elinde silahla onu ele geçiren proletarya, kendi damgasını vurduğu cumhuriyeti *sosyal cumhuriyet* ilan etti. Böylece modern devrimin, verili durumlar ve koşullar altında halihazır malzemeye, kitlenin eriştiği eğitim düzeyine dayanarak derhal fiiliyata geçirilebilecek olan her şeyle tuhaf bir çelişki içinde bulunan genel içeriğine işaret edilmiş oluyordu. Öte yandan Şubat Devrimi'ne etki etmiş olan bütün diğer unsurların talepleri, hükûmette aldıkları aslan payıyla tanınmış oluyordu. Hiçbir devirde, uçuk laflarla fiiliyattaki güvensizlik ve çaresizliğin, yeniliğe dönük coşkulu gayretlerle eski rutinin çok daha esaslı bir hâkimiyetinin, tüm toplumun görünüşteki ahengiyle onu oluş-

turan unsurların derinlerdeki yabancılaştırılmasının daha renkli bir karışımını bulmak mümkün değildir. Paris proletaryası, önünde açılan geniş perspektifin manzarasıyla mest olmuş, toplumsal sorunlar üzerine ciddi niyetli tartışmalarda gönül eğlerken, toplumun eski güçleri bir araya gelmiş, kendilerini toplamış, kûlahlarını önlerine koymuşlardı. Bunlar, Temmuz Monarşisi'nin koyduğu engeller yıkılınca hep birden politika sahnesine dalıveren ulus kitlesinde, köylüler ve küçük burjuvalarda, beklenmedik bir dayanak buldular.

4 Mayıs 1848'den 1849 Mayıs sonuna dek süren ikinci dönem, *burjuva cumhuriyetinin inşa ve temellendirme dönemi*dir. Hemen Şubat günlerinin ardından yalnızca hanedandaki muhalefet cumhuriyetçiler tarafından, cumhuriyetçiler de sosyalistler tarafından gafil avlanmakla kalmamış, tüm Fransa, Paris tarafından gafil avlanmıştı. 4 Mayıs 1848'de toplanan, ulusal seçimlerden çıkmış Ulusal Meclis, ulusu temsil ediyordu. Şubat günlerinin aşırı iddiacılarına karşı canlı bir protestoydu ve devrimin sonuçlarını burjuva ölçülere geri çekmesi bekleniyordu. Ulusal Meclis'in karakterini anında kavrayan Paris proletaryası, onun varlığını şiddet yoluyla inkârdan gelmeye, onu dağıtmaya, ulusun tepkisel ruhunu cisimleştirerek kendisini tehdit eden bu organik oluşumu tekrar tek tek bileşenlerine ayırmaya çalıştı, nafile. Bilindiği gibi, 15 Mayıs'ın, Blanqui⁴² ile yoldaşlarını, yani proletarya partisinin gerçek önderlerini burada incelediğimiz döngünün tamamı boyunca kamusal sahneden uzaklaştırmaktan başka bir sonucu olmadı.

Louis-Philippe'in *burjuva monarşisini* ancak *burjuva cumhuriyeti* izleyebilirdi; yani kral adına burjuvazinin sınırlı bir bölümü hükmederken, şimdi halk adına burjuvazi-

42 Louis-Auguste Blanqui (1805-1881) Fransız sosyalist. 1830 Temmuz Devrimi'nde kral X. Charles'ın devrilmesine yol açan darbeye yer aldı. Çeşitli gizli örgütlenmelere önderlik etti. 1848 Devrimi'nden sonra ve 1871 Paris Komünü'nden sonra uzun süreler (toplam 30 yıl kadar) hapis yattı.

nin tamamı hükmedecektir. Paris proletaryasının talepleri, bir son verilmesi gereken ütopyacı safsatalardır. Kuru-cu Ulusal Meclis'in bu açıklamasına Paris proletaryası *Haziran Ayaklanması*'yla cevap verdi, Avrupa iç savaşlar tarihinin en muazzam hadisesiydi bu. Burjuva cumhuriyeti galip geldi. Finans aristokrasisi, sanayi burjuvazisi, orta zümre, küçük burjuvalar, ordu, seyyar muhafızlar⁴³ olarak örgütlenmiş lümpen proletarya, münevverler, rahipler ve kırsal nüfus onun yanındaydı. Paris proletaryasının yanında kendisinden başka kimse yoktu. Zaferden sonra üç bin ayaklanmacı katledildi, on beş bini hiçbir mahkeme kararına dayanmadan sürgüne gönderildi. Bu yenilgiyle proletarya, devrim sahnesinin *arka planına* çekildi. Hareket yeni bir ivme kazandığında hep tekrar öne çıkmaya çalışıyor, ancak her seferinde daha az kuvvetle ve hep daha az netice alabilerek yapıyor bunu. Toplumun onun üzerinde yer alan tabakalarından biri devrimci mayalanmaya girdiğinde proletarya onunla bağlantıya geçiyor, böylece farklı partilerin ardı ardına yaşadıkları yenilgilerin hepsinden payını alıyor. Fakat bu tamamlayıcı darbeler, tüm toplumun yüzeyine yayıldığı oranda, gitgide zayıflıyor. Meclisteki ve basındaki belli başlı önderleri arka arkaya mahkemelere kurban verildikçe, proletaryanın başına hep daha güvenilmez şahsiyetler geçiyor. Kısmen, *doktriner deneylere, takas bankalarına ve işçi birliklerine* atıyor kendini, yani, *eski dünyayı kendi büyük bütünsel araçlarıyla altüst etmekten feragat eden, daha ziyade toplumun arkasından dola-narak, özel yollardan, varoluşunun kısıtlı koşulları içinde kur-tuluşu arayan, dolayısıyla yenilgiye mecbur bir harekete kapılı-yor*. Ne kendi içinde devrimci büyüklüğünü yeniden kazanabilecek, ne girdiği bağlantılardan yeni enerji elde edebilecek gibi görünüyor; Haziran'da çarpıştığı tüm sınıflar onun ya-

43 Geçici hükümetin, 1789 Fransız Devrimi'nin seyyar devrimci birliklerinden ilham alarak oluşturduğu kuvvet.

nında yere serilene kadar. Ama hiç değilse en büyük dünya-tarihsel kavganın şerefiyle yatıyor orada; yalnız Fransa değil tüm Avrupa, Haziran depreminin etkisiyle titriyor. Beri yanda daha üst sınıfların müteakip yenilgileri öyle ucuza mal oldular ki, galip partinin bunları hadiseden sayması için küstahça abartması gerekiyor ve mağlup partinin proletaryadan uzaklığı oranında da rezilleşiyor bu yenilgiler.

Şu da var ki, Haziran ayaklanmacılarının yenilgisi burjuva cumhuriyetinin üzerinde kurulabileceği zemini hazırlamış, düzlemişti; aynı zamanda, Avrupa’da “cumhuriyet mi monarşi mi?”den başka meselelerin da söz konusu olduğunu göstermişti. *Burjuva cumhuriyetinin* burada bir sınıfın diğer sınıflar üzerindeki sınırsız despotluğu demek olduğunu açıklığa kavuşturmuştu. Sınıf oluşumunun geliştiği, modern üretim koşullarına sahip ve geleneğin naklettiği fikirlerin yüzlerce yıllık çalışmayla süzüldüğü bir entelektüel bilincin taşıyıcısı olan medeni ülkelerde *cumhuriyetin zaten ancak burjuva toplumunun politik altüst oluş tarzı* anlamına geldiğini, onun *muhafazakâr yaşam tarzı* anlamına gelmediğini kanıtladı. Sınıfların gerçi varolduğu fakat henüz sabitlenmediği, dinmez bir akış halinde sürekli bileşenlerini değiştirdikleri ve birbirlerine aktardıkları, modern üretim araçlarının durgun bir nüfus fazlasıyla çakışmak yerine daha ziyade görece kıt kafa ve kol emeğini ikame ettiği, en nihayet, maddi üretimin yeni bir dünyayı ele geçirmekte olan ateşli genç hareketinin, eski hayaletler âlemini ortadan kaldırmaya ne vaktinin ne fırsatının olduğu Kuzey Amerika’nın Birleşik Devletler’inde ise öyledir örneğin [cumhuriyet, muhafazakâr yaşam tarzıdır].

Bütün sınıflar ve partiler Haziran günleri boyunca *anarşinin partisi*, sosyalizmin partisi, komünizmin partisi olan proleter sınıfa karşı birleşerek *düzen partisi* olmuşlardı. “*Toplum düşmanlarından*” toplumu “kurtarmışlardı”. Eski toplumun şiarlarını: “*mülkiyet, aile, din, düzen*”i, ordularına parola ola-

rak vermiş ve karşıdevrimci haçlı seferini ilan etmişlerdi: “Bu işaret altında zafer senindir!”⁴⁴ O andan itibaren, bu işaret altında Haziran ayaklanmacılarına karşı saf tutmuş çok sayıda partiden birisi devrimci mücadele alanında kendi sınıf çıkarını öne sürmeye kalktığı anda, “Mülkiyet, aile, din, düzen” sloganının altında kalacaktır. Toplum, egemenlerinin çemberi her daraldığında, müstesna bir çıkar daha genel çıkarlara her meydan okuduğunda, bir defa daha kurtarılacaktır. En basit burjuva mali reformu, en sıradan liberalizm, en formel cumhuriyetçilik, en yavan demokrasi talebi, “topluma suikast” ithamıyla cezalandırılacak ve “sosyalizm”le damgalanacaktır. Nihayet, bizzat “Din ve Düzen”in yüksek rahipleri tekmenlenerek Pythia sandalyelerinden⁴⁵ kovalanacak, gecenin köründe yataklarından kaldırılıp götürülecek, mahpus vagonlarına doldurulacak, zindana atılacak veya sürgüne yollanacak, tapınakları yerle bir edilecek, ağızları mühürlenecek, kalem-leri kırılacak, kanunları yırtılıp atılacak, bütün bunlar mülkiyet, aile, din, düzen adına yapılacaktır. Düzen fanatığı burjuvazi, balkonunda, sarhoş asker güruhlarınca kurşun yağmuruna tutulacak, burjuva evleri eğlence olsun diye bombalanacaktır – hep mülkiyet, aile, din, düzen adına. Sonunda burjuva toplumunun safrası *düzenin kutsal falanksını*⁴⁶ teşkil edecek ve kahraman Krapülinski⁴⁷ “toplumun kurtarıcısı” olarak Tuileries’e⁴⁸ girecektir.

44 Roma Kralı I. Konstantin’in 312’de Hristiyanlığa geçmesine yol açan “mucize”, rivayete göre, gökyüzünde ateşten bir haçın ve bu sözlerin belirmesi olmuştu.

45 Rahibe Pythia, Antik Yunan mitolojisine göre, Delfi tapınagında topraktaki bir yangın önünde üç ayaklı bir sandalyede oturup Apollo’nun kulağına kehanetler okur.

46 (Ateşli silahlar öncesinde) Askerlerin saflarını dağıtmadan beraber hareket ettiği savaş düzeni.

47 Heinrich Heine’nin şiirinden, müsrif bir Polonyalı soylu, sahte kahraman tipi. Fransızca “oburluk, ayyaşlık” veya “ayak takımı” anlamlarına gelen *crapule* kelimesinden türetilmiştir – ç.n.

48 Paris’te kraliyet sarayının bulunduğu alan, 1871 Devrimi’nde yıkılacaktır.

bölüm

II

İ pin ucunu tekrar yakalayıp gelişmelerin seyrini ele alalım. Haziran'dan beri *Kurucu Ulusal Meclis*'in tarihi, *burjuvazinin cumhuriyetçi fraksiyonunun hâkimiyetinin ve çözülmesinin tarihidir*. Üç renkli¹ cumhuriyetçiler, saf cumhuriyetçiler, siyasal cumhuriyetçiler, formalist [şekilci] cumhuriyetçiler adı altında bilinen fraksiyondur bu.

Louis-Philippe'in burjuva monarşisi altında bu fraksiyon *resmî cumhuriyetçi muhalefeti* oluşturmuş, bu nedenle o sıralar politik âlemin sayılan bir parçası haline gelmişti. Meclislerde temsilcileri vardı, basında etkiliydi. Paris'te çıkardığı yayın organı *National*,² kendi tarzında, en az *Journal des Débats*³ kadar saygınlığa sahipti. Anayasal monarşi altındaki bu

- 1 Mavi-beyaz-kırmızı Fransa bayrağı. Bir yoruma göre kırmızı ve mavi Paris şehirini, beyaz krallığı simgeler. Bayrak başlangıçta krallıkla halkın uyumlu birlikteliğini simgeleyen meşrutiyetçi bir anlam taşıyordu. Bir başka yorum, kraliyetin mavi-beyazına Jakobenlerin kırmızısının eklendiği doğrultusundadır.
- 2 1830-1851 arasında çıkan bu günlük gazete sanayi burjuvazisine ve liberal aydınların bir bölümüne hitap ediyordu.
- 3 Tam adıyla *Journal des débats politiques et littéraires* [Politik ve Edebi Tartışma Gazetesi]. 1789'da kurulan günlük gazete, Temmuz Monarşisi döneminde Orleanlı burjuvazinin yayın organıydı, 1848'de "düzen partisi"nin tarafındaydı.

konumu onun karakterine uygundu. Burjuvazinin, büyük ortak çıkarlara dayanmayan, kendine mahsus üretim ilişkilerinin ayakta tuttuğu bir fraksiyonuydu. Cumhuriyetçi eğilimler taşıyan burjuvalar, yazarlar, avukatlar, subaylar ve memurların yaren meclisi gibiydi. Etkisi, kırsal kesimlerde Louis-Philippe'in şahsına yönelik antipatiye, eski cumhuriyetin hatıralarına, birkaç tutkulu adamın cumhuriyete olan imanına, fakat her şeyden önce, Viyana sözleşmelerine⁴ ve İngiltere'yle ittifaka duyulan nefretin sürekli uyanık tuttuğu Fransız milliyetçiliğine dayanıyordu. *National*, Louis-Philippe devrindeki tabanının büyük bir bölümünü, bu gizli emperyalizme borçluydu ve sonrasında cumhuriyet döneminde o emperyalizm Louis Bonaparte'in şahsında amansız bir rakip olarak kendi karşısına dikilecekti. Finans aristokrasisiyle mücadele etti – tıpkı muhalefetin geri kalanı gibi. Bütçeye karşı yürüttüğü ve Fransa'da tamamen finans aristokrasisiyle mücadeleyle bağlantılı olan polemik, ona pek ucuz bir popülerite ve püriten *leading articles*⁵ için istismarından geri duramayacağı kadar zengin malzeme sağladı. Sanayi burjuvazisi, korumacı Fransız gümrük sisteminin kölece savunması için ona müteşekkirdi, o da ulusal ekonomiyle ilgili olmaktan çok milliyetçi sebeplerle kabul etti bunu. Genel olarak burjuvazi ise, onun komünizm ve sosyalizme yönelik nefret dolu ithamlarına müteşekkirdi. Bunun dışında *National* Partisi saf cumhuriyetçiydi, yani burjuva egemenliğinin monarşik değil cumhuriyetçi bir biçimini ve her şeyden önce bu egemenlikten kendi aslan payını talep ediyordu. Bu dönüşümün koşulları hakkında ise basbayağı karışıkta kafası. Ona güneş kadar aşikâr görünen ve Louis-Philippe'in son

4 Napoléon Bonaparte'in yenilgisinden sonra 1814-1815'te Viyana'da Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Metternich'in girişimiyle görüşülerek imzalanan ve bir Avrupa statükosunu kayda bağlayan anlaşmalar.

5 Başmakaleler. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

dönemindeki reform şölenlerinde kamuoyuna açıklanan şey ise, demokratik küçük burjuvazi ve bilhassa devrimci proletarya nezdinde hiç sevilmediği idi. Bu saf cumhuriyetçiler, saf cumhuriyetçilerin zaten her zaman olduğu gibi, önce Orléans Düşesi'nin naipliğiyle yetinmek üzere bir hamleye hazırlanıyorlardı ki, Şubat Devrimi patlak verdi ve en meşhur temsilcilerine geçici hükümette bir sandalye tahsis edildi. Tabii başından itibaren burjuvazinin ve Kurucu Meclis çoğunluğunun güvenini haizdiler. Ulusal Meclis'in ilk toplantısında oluşturduğu Yürütme Konseyi'nden geçici hükümetin sosyalist unsurları derhal dışlandı ve *National Partisi* Haziran Ayaklanması'nın patlak vermesini Yürütme Konseyi'ni de feshederek en yakın rakiplerinden, *küçük burjuva* veya *demokratik cumhuriyetçilerden* (Ledru-Rollin vs.) kurtulmak için kullandı. Burjuva-cumhuriyetçi partinin Haziran kıyımına komuta eden generali Cavaignac, bir tür diktatör yetkisiyle Yürütme Konseyi'nin yerini aldı. *National*'in eski yayın yönetmeni Marrast Kurucu Ulusal Meclis'in daimi başkanı oldu, bakanlıklar ve geri kalan tüm önemli mevkiler saf cumhuriyetçilerin hissesine düştü.

Kendisini uzun süredir Haziran Monarşisi'nin meşru varisi sayan burjuvazinin cumhuriyetçi fraksiyonu, böylece kendi idealini aşmış vaziyette buldu kendini; fakat Louis-Philippe'in idaresi altındayken düşlediği gibi burjuvazinin tahta karşı liberal isyanıyla değil de proletaryanın sermayeye karşı kıyamının kurşunlarla bastırılması sayesinde gelmişti iktidara. *En devrimci* hadise olarak tasarladığı şey, *en karşı-devrimci* hadise olarak gerçekleşti. Meyveyi kucağında buluverdi, ne var ki akıl ağacından düşmüştü meyve, yaşam ağacından değil.⁶

6 Akıl ağacı: İncil'e göre, cennetteki, meyveleri Adem ile Havva'ya yasaklanan ağaç. Yaşam ağacı: İncil'e göre, cennette, meyvelerinden yiyenlere ölümsüzlük bahşeden ağaç.

Burjuva-cumhuriyetçilerin münhasıran hâkimiyeti yalnız 24 Haziran'dan 10 Aralık 1848'e kadar sürdü. Hâsilası, cumhuriyetçi bir anayasanın hazırlanması ve Paris'te hüküm süren sıkıyönetimdir.

Yeni Anayasa esasen 1830 Anayasal Berati'nin⁷ cumhuriyetçileştirilmiş bir nüshasından ibaretti. Temmuz Monarşisi'nin, burjuvazinin büyük bir bölümünü dahi siyasal iktidardan dışlayan dar ikinci seçmen rejiminin burjuva cumhuriyetinin bekasıyla bağdaştırılması mümkün değildi. Şubat Devrimi derhal bunun yerini genel oy hakkının alacağını ilan etmişti. Burjuva-cumhuriyetçiler bu hiç olmamış gibi davranamazlardı. Seçim çevresinde altı ay ikamet kısıtlamasını eklemekle yetinmek zorunda kaldılar. İdarenin, belediyenin, adliyenin, ordunun vs. eski örgütlenmesine dokunulmadı. Anayasanın buralarda yaptığı değişiklikler içerikle değil fihristle ilgiliydi, isme dokunuluyordu, şeylerin kendisine değil.

1848 özgürlüklerinin vazgeçilmez genelkurmayı, kişisel özgürlük, basın, ifade, örgütlenme, toplanma, öğrenim ve din özgürlüğü vs., onları dokunulmaz kılan bir anayasal üniformaya kavuştular. Zira bu özgürlüklerin her birinin, Fransız yurttaşının [citoyen] koşulsuz hakkı olduğu ilan edildi, bu haklar kısıtlanamazdı, lakin bunların ancak “başkalarının eşdeğer hakları ve kamu güvenliği” nedeniyle veya bu tekil özgürlüklerin birbirleriyle ve kamu güvenliğiyle uyumuna aracılık edecek “yasalar” tarafından kısıtlanmadığı müddetçe kullanılabileceğine dair sağlam şerhler düşülmüştü. Örneğin: “Yurttaşlar örgütlenme, barışçı ve silahsız olarak toplanma, dilekçe verme ve kanaatlerini basın veya başka yollarla ifade etme hakkına sahiptirler. *Bu hakların*

7 Kraliyet iktidarını pek az sınırlayan, ulusun haklarını mahdut bir çerçevede tanıyan, çalışanlarla ilgili hak kısıtlamalarını ve sıkı denetime cevaz veren hükümleri devam ettiren yasal düzenleme.

kullanımının tek kısıtı başkalarının hakları ve kamu güvenliğidir” (Fransız Anayasası, 2. Bölüm, 8. paragraf). “Eğitim özgürlüğü vardır. Eğitim özgürlüğü yasanın belirlediği koşullarda ve devletin gözetimi altında kullanılacaktır” (a.g.y., 9. paragraf). “Yasanın düzenlediği biçimler dışında her yurttaşın konut dokunulmazlığı vardır” (2. Bölüm, 3. paragraf) ve saire ve saire. Bunun için Anayasa ha bire, şu şerhlerin uygulanmasını sağlayacak ve şu kısıtlanamaz özgürlükleri ne birbirleriyle ne kamu güvenliğiyle çatışmayacak şekilde düzenleyecek olan müstakbel *organik* yasalara atıfta bulunur. Bu organik yasalar daha sonra düzen muhiplerince hayata geçirilecek ve tüm o özgürlükler, başka sınıfların eşdeğer hakları burjuvazinin özgürlüklerini kullanmasına engel çıkartmayacak biçimde düzenlenecektir. “Baskalarının” özgürlüklerden tamamen men edildiği veya özgürlüklerinin kullanımı polisin tuzaklarıyla dolu koşullara bağlandığında da bu daima “*kamu güvenliği*”ne dayandırılmıştır; bu da burjuvazinin güvenliği demektir, anayasanın tayin ettiği üzere. İki taraf da sırayla, sonuna kadar haklı olarak, anayasaya atıfta bulunurlar; hem bütün o özgürlükleri ilga eden düzen muhipleri hem de onların verilmesini talep eden demokratlar. Çünkü anayasanın her maddesi kendi antitezini, kendi lordlar ve avam kamarasını içerir, genel lafzında özgürlük vardır, şerhinde ise özgürlüğün ilgası. Demek, özgürlüğün *adına* hürmette kusur edilmediği, sadece onun gerçek icrası –yasal yoldan, elbette– engellendiği sürece, özgürlüğün anayasal mevcudiyeti bütünlüğünü, dokunulmazlığını koruyacaktır; genel, *kamusal* mevcudiyeti istediği kadar ortadan kaldırılmış olsun.

Böylesine maharetle dokunulmaz kılınmış anayasanın, Aşil gibi, bir tek zayıf noktası vardı. Topuğu değil de kafası, daha doğrusu ileri doğru uzanan iki kafası, *yasa koyucu meclis* ve *cumhurbaşkanlığı*. Anayasayı tarayanlar, mut-

lak, olumlu, çelişkisiz, tersine çevrilemez nitelikteki ye-
gâne maddelerin, cumhurbaşkanının yasa koyucu meclis-
le ilişkisini belirleyen paragraflar olduğunu göreceklerdir.
Zira burjuva-cumhuriyetçiler için burada kendilerini sağ-
lama almak söz konusuydu. Anayasanın 45. ila 70. parag-
rafları, Ulusal Meclis'in başkanı anayasal yoldan, cumhur-
başkanının ise Ulusal Meclis'i ancak anayasal olmayan yol-
dan, bizzat anayasayı tasfiye ederek tasfiye edebileceği şe-
kilde düzenlenmiştir. Yani burada, anayasanın şiddet yo-
luyla ilgasına dönük bir meydan okuma vardır. Anayasa,
1830 Beratı gibi güçler ayrılığını kutsamakla kalmaz, sür-
dürülemez bir çelişki noktasına kadar genişletir bu ayrı-
mı. Guizot'nun yasa koyucu güçle yürütme gücü arasında-
ki parlamenter hırgürü tanımladığı gibi, *anayasal güçler oyu-
nu*, 1848 Anayasası'nda sürekli restleşme halindedir. Bir ta-
rafta genel oy hakkıyla seçilmiş ve tekrar seçilebilir 750 halk
temsilcisinin oluşturduğu, denetlenemez, dağıtılamaz, bö-
lünemez bir ulusal meclis vardır; yasa koyuculuğun mut-
lak kudretini kullanan, savaşa, barışa ve ticaret sözleşmele-
rinin imzalanmasına karar veren son merci olan, tek başına
af ilan etme hakkına sahip bulunan ve devamlılığıyla sah-
nenin en önünde yer almayı isteyen bir ulusal meclistir bu.
Diğer taraftaysa, kraliyet kudretinin bütün sıfatlarıyla cum-
hurbaşkanı vardır; Ulusal Meclis'ten bağımsız olarak bakan-
larını atayabilir ve görevlerine son verebilir, yürütme gücü-
nün bütün araçları elindedir, tüm makam ve mevkileri dağı-
tır, yani Fransa'da en azından bir buçuk milyon insanın rız-
kını tayin eder, her dereceden beş yüz bin memur ve subaya
bağımlı bu kadar insan vardır zira. Tüm silahlı güç onun ar-
kasındadır. Münferit canileri affetme, Ulusal Muhafızları gö-
revden alma, Danıştay'la mutabık kalarak yurttaşların seçti-
ği genel ve yerel meclisleri ve belediye meclislerini feshetme
imtiyazına sahiptir. Başka ülkelerle anlaşmalara karar ver-

me ve bunlara yön verme hakkı saklıdır. Meclis sürekli sahnede, gün ışığında, eleştirilere açıkken, cumhurbaşkanı Elysee sarayının yeşillikleri içinde saklı bir yaşam sürer; gözünde gönlünde hep anayasanın 45. maddesi, her gün ona seslenir, “*Frère, il faut mourir!*”⁸ diye. Seçilişinin dördüncü yılında, güzelim mayıs ayının ikinci pazarı, bitecek iktidarın! Sonra saltanat sona erecek, parça ikinci kez çalmayacak, borçların varsa, vakitlice onları anayasanın sana tahsis ettiği 600.000 frankla ödemeye bak, yoksa güzelim mayıs ayının ikinci pazartesi Clichy’nin⁹ yolunu tutuverirsin! – Anayasa, cumhurbaşkanına böylece fiilî gücü tevcih ederken, Ulusal Meclis’in de manevi gücünü güvenceye almaya çalışır. Yasa maddeleriyle bir manevi güç yaratmanın imkânsızlığını bir yana bırakırsak, anayasa, cumhurbaşkanını tüm Fransızlara doğrudan oyla seçtirmekle yine kendi kendini feshetmektedir. Fransa’nın oyları Ulusal Meclis’in 750 üyesine dağılıp parçalanırken, burada tersine bir bireyde yoğunlaşacaktır. Her halk temsilcisi şu veya bu partiyi, şu veya bu şehri, şu veya bu köprü başını veya yalnızca, konuya da adama da fazla dikkat etmeden yedi yüz elliden birini seçme zorunluluğunu temsil ederken, o, milletin seçtiği kişi olacaktır, seçilme edimi de hükümler halkın dört yılda bir oynadığı büyük koz. Seçilmiş Ulusal Meclis’in ulusla metafizik bir ilişkisi vardır, seçilmiş cumhurbaşkanının ulusla ilişkisi ise kişiseldir. Ulusal Meclis tekil temsilcileriyle ulusal ruhun her türlü cephesini yansıtır, oysa cumhurbaşkanı, ulusal ruhun bedenleşmesidir. Cumhurbaşkanı meclis karşısında bir tür tanrısal hakka sahiptir, ulusun inayetiyle başkandır o.

Deniz tanrıçası Thetis, Aşil’in, gençliğinin baharındayken öleceği kehanetinde bulunmuştu. Aşil gibi, bir zaaf noktası

8 “Kardeş, ölüm demek bu!” Münzevi ve asketik Trappist tarikatının selamlama sözü.

9 1826-1867 yılları arasında Paris’te ağır suçluların tutulduğu hapisane.

olan anayasa da, Aşil gibi, erkenden ölüp gideceğinin sezişini taşıyordu. Yasa koyan saf cumhuriyetçilerin, ideal cumhuriyetlerinin bulutlu semasından dünyevi âleme bir bakış atmaları yeterdi; onlar yasa koyuculuk sanatının büyük eserini kemale erdirmeye yaklaştıkça, kralcıların, Bonapartistlerin, demokratların, komünistlerin taşkınlığının günbegün arttığını ve kendi kredilerinin günbegün azaldığını görebilirlerdi, Thetis'in denizlerden kopup gelip de onlara bu sırnı nakletmesine hiç hacet yoktu. Onlar da 111. maddeye dayanarak anayasal bir kurnazlık hilesiyle atlatmayı denediler talihi. Bu maddeye göre her *anayasa değişikliği* teklifinin, aralarında en az bir ay boşluk olması gereken üç birleşimde, Meclis'in en az 500 üyesinin oylamaya katılması koşuluyla oyların en az dörtte üçünü alması gerekiyordu. Bunu yapmakla, parlamenter azınlık konumunda olduklarını düşünürken ve bunun da katkısıyla zihinlerinde kendilerine peygamberâne bir misyon biçerken, âcizâne bir iktidar kullanma girişiminde bulunmuş oluyorlardı yalnızca. Oysa parlamenter çoğunluğa sahip bulundukları ve hükümet gücünün bütün araçlarına tasarruf edebildikleri o anda, iktidar zayıf ellerinden günden güne kaymaya başlamıştı.

Nihayet anayasa, melodramatik bir maddesiyle kendisini "tüm Fransız halkının ve her bir Fransız'ın uyanıklığına ve yurtseverliğine" emanet etmişti. Öncesinde başka bir maddeyle "uyanıkları" ve "yurtseverleri", kendi icadı olan yüksek mahkemenin, "*haute cour*"un rikkatli ve fevkalâde katı dikkatine emanet ettikten sonra yapmıştı bunu.

1848 Anayasası, işte buydu; 2 Aralık 1851'de onu deviren bir kafa değildi, bir şapkanın teması yetti düşmesine. Şu da var ki, üç köşeli bir Napoléon şapkasıydı bu şapka.

Meclisteki burjuva-cumhuriyetçiler bu anayasayı canını çıkarana kadar tefekkür etme, tartışma ve oylamakla meşgulken, Cavaignac Meclis dışında, Paris'teki sıkıyönetim ha-

linin devamını sağladı. Paris'teki sıkıyönetim, cumhuriyetin doğum sancıları esnasında kurucu iradenin ebesi olmuştu. Anayasanın sonra süngü marifetiyle ortadan kaldırılmasına bakarken, onun daha ana karnındayken halka çevrilmiş süngülerle korunduğunu ve süngüyle dünyaya getirilmek zorunda kaldığını da unutmamak gerekir. “Muhterem cumhuriyetçilerin” ataları, simgelerine, Üç Renge, Avrupa’da bir tur attırmışlardı. Onlar da, bütün Avrupa’da kendi kendine yolunu bulan ama her seferinde tazelenmiş bir aşkla Fransa’ya geri dönen ve sonunda ülkenin vilayetlerinin yarısında yurttaşlık hakkını elde eden bir icat yaptılar: Sıkıyönetim. Fransız Devrimi’nin seyri içinde birbirini izleyen krizlerin her birinde periyodik olarak uygulanan mükemmel bir buluş. Lakin kışla ve ordugâh, beynini ezip sesi çıkmaz bir adama dönüştürmek için periyodik olarak Fransız toplumunun tepesine binerken; kılıç ve tüfek, nizam vermesi ve yönetmesi için, vasilik etmesi ve sansürlemesi için, polislik yapması ve gece bekçiliği hizmeti görmesi için periyodik olarak ileri sürülürken; pos bıyık ve asker kaputu, toplumun en yüce bilgesi ve başöğretmeni diye periyodik olarak borazanlarla kutlanırken; ordugâh ve kışlanın, kılıç ve tüfeğin, pos bıyık ve asker kaputunun, sonunda, kendi rejimlerini en yüksek rejim ilan edip sivil toplumu kendi kendini idare etme derdinden tamamen azat ederek toplumu bir defada sonsuza dek kurtarma fikrine kapılması kaçınılmaz değil miydi? Ordugâh ve kışla, kılıç ve tüfek, pos bıyık ve asker kaputu, kıymeti artan bu hizmetleri karşılığında daha iyi nakit ödeme beklentisine girmeleri oranında daha da çabuk varacaklardı bu fikre; yoksa, salt periyodik sıkıyönetimde veya burjuvazinin şu veya bu fraksiyonunun emriyle toplumu geçici olarak kurtarışlarında, birkaç ölü-yaralı ve kimi burjuvaların dostane sırtışları dışında elle tutulur bir şey geçmiyordu ellerine. Ordunun nihayet bir defa da ken-

di ilgileri doğrultusunda ve kendi çıkarı için sıkıyönetimcilik oynamasının, bu arada yurttaşların cüzdanlarını da sıkıyönetim altına almasının zamanı gelmemiş miydi? Unutmadan, Cavaignac'ın komutası altında 15 bin ayaklanmacının yargısız sürgününü sağlamış olan sıkıyönetim mahkemesi reisi *Albay Bernhard*'ın, o anda yine Paris'te faaliyet gösteren sıkıyönetim mahkemelerinin başında yer aldığını da geçerken belirtelim.

Paris'te sıkıyönetim ilanıyla 2 Aralık 1851'in pretoryenlerinin¹⁰ yetişeceği fideliği kuran muhterem saf demokratlar, buna karşılık, Louis-Philippe devrindeki gibi milli duyguyu abartmak yerine, şimdi ulusal güce hükmederken, dış ülkeler önünde yerlere kadar eğilip, İtalya'yı özgürleştirmek yerine onun Avusturyalılar ve Napolililerce yeniden ele geçirilmesine izin vermeleriyle¹¹ övgüye hak kazanmışlardır. Louis Bonaparte'ın 10 Aralık 1848'de cumhurbaşkanı seçilmesi, Cavaignac'ın ve Kurucu Meclis'in diktatörlüğünün sonunu getirdi.

Anayasa'nın 44. maddesi şöyle der: "Fransa Cumhuriyeti'nin Başkanı Fransız yurttaşlığı sıfatını hiçbir zaman kaybetmemiş olmalıdır." Fransa Cumhuriyeti'nin ilk başkanı, L.-N. Bonaparte, Fransız yurttaşlığı sıfatını kaybetmiş olmakla kalmıyordu, İngiltere'de geçici polis memurluğu yapmasının yanı sıra İsviçre tabiiyetine de geçmişti.¹²

Başka bir yerde, 10 Aralık seçiminin anlamını açıklamış-

10 Eski Roma'da kral veya komutanın emrindeki imtiyazlı özel muhafız gücü. Marx'ın burada ima ettiği, Louis Bonaparte'ın kurdurduğu ve darbe girişiminde kullandığı "10 Aralık Cemiyeti"dir.

11 Fransa, Avusturya ve Napoli devletlerinin Roma Cumhuriyeti'ne askeri müdahalesine bilfiil destek vermişti. Roma Cumhuriyeti 3 Temmuz 1849'da mağlup oldu.

12 Louis Bonaparte 1832'de Thurgau kantonunda İsviçre yurttaşlığına geçmişti. 1848'de, İngiltere'deki ikameti sırasında Çartistlerin örgütlediği işçi gösterisine karşı sivillerden toplanan yardımcı polis kuvvetine gönüllü olarak katılmıştı.

tım.¹³ Buna geri dönmeyeceğim. Şubat Devrimi'nin bedelini ödemek zorunda kalan köylülerin, ulusun diğer sınıflarına karşı bir tepkisi, kırın şehre tepkisi olduğunu belirtmek yeterlidir. Bu tepki, *National* cumhuriyetçilerinin ne şan ne zam verdikleri orduda, Bonaparte'ı monarşiye kurulacak bir köprü sayan büyük burjuvazide, onu Cavaignac'ın belası olarak selamlayan proleterler ve küçük burjuvalar arasında büyük yankı buldu. Köylülerin Fransız Devrimi'yle ilişkisini sonra başka bir vesileyle daha yakından inceleyeceğim.

20 Aralık 1848'dan Mayıs 1849'da Kurucu Meclis'in fes-hine kadar uzanan dönem, burjuva-cumhuriyetçilerin çöküşünün tarihini kapsar. Burjuvazi için bir cumhuriyet kurduktan, devrimci proletaryayı sahadan sürdükten ve demokratik küçük burjuvaziyi bir süreliğine susturduktan sonra, kendi mülkü olan bu cumhuriyete haklı olarak el koyan burjuvazi çokluğu tarafından bir kenara itildiler. Ne var ki bu burjuva çokluğu *kralcıydı*. Aralarından bir bölümü, büyük toprak sahipleri, *Restorasyon* döneminde iktidarda hüküm sürmüştü, bu nedenle *Lejitimist*¹⁴ idi. Diğerleri, finans aristokrasisi ve büyük sanayiciler Temmuz Monarşisinde iktidardaydılar, bu nedenle *Orléanscı* idiler. Ordunun, üniversitenin, kilisenin, baroların, akademinin ve basının paye sahibi ricali, değişen oranlarda her iki tarafa bölünmüştü. *Bourbonların* da *Orléansların* da değil *sermayenin* adını taşıyan bu cumhuriyet biçiminde, *müştereken* hükmedebilecekleri devlet formunu bulmuşlardı. Haziran Ayaklanması onları "düzen partisi"nde birleştirmişti zaten. Şimdi, burjuva-cumhuriyetçilerin Ulusal Meclis'in sandalyelerini işgal eden yaren meclisini bertaraf etmek gerekiyordu. Fiziki gücü halka kar-

13 Marx'ın *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850* adlı eseri.

14 Hanedanın/krallığın yasalar üstü ilahi meşruiyetini savunmak anlamında "Meşruiyetçi". 1789 Fransız Devrimi karşıtı restorasyoncu cephenin, Bourbon hanedanına dayanan ve daha reaksiyoner bir çizgisi olan kanadı.

şı gaddarca kullanan bu saf cumhuriyetçiler, iş yürütme gücüne ve kralcılara karşı cumhuriyetçiliklerini ve yasa koyuculuk hukukunu savunmaya gelince, korkakça, seslerini çıkarmadan, cesaretsiz, yıkılmış, mücadelede aciz, geri çekildiler. Dağılmalarının utanç verici hikâyesini burada anlatacak değilim. Çöküş değil, yitişti bu. Onların hikâyesi geçti gitti, izleyen dönemde ister Meclis içinde ister dışında, artık ancak hatıralarıyla rol oynayacaklar. Cumhuriyetin salt adı söz konusu olduğunda ve devrimci çelişkinin en alt düzeye düşmesi tehdidi belirdikçe tekrar canlanıyor görünen hatıralar. Partiye adını veren gazetenin, *National*'in, izleyen dönemde sosyalizme ihtida ettiğine de geçerken değineyim.

Bu dönemi sona erdirmeden, 20 Aralık 1848'den Kurucu Meclis'in devre dışı kalmasına kadar nikâhlı yaşamışken 2 Aralık 1851'de biri diğerini yok eden iki güce de bir dönüp bakmalıyız. Bir tarafta Louis Bonaparte'ı, diğer tarafta kralcılar ittifakı, düzen güçleri ve büyük burjuvazinin oluşturduğu partiyi kastediyoruz. Bonaparte cumhurbaşkanlığına gelir gelmez bir düzen partisi hükûmeti kurarak başına Odilon Barrot'yu, yani dikkat: parlamentarist burjuvazinin en liberal fraksiyonunun eski önderini geçirdi. Bay Barrot hayaletini 1830'dan beri kovaladığı hükûmetin kuruluşuna nihayet erişmiş, üstelik onun başına geçmişti; ne var ki Louis-Philippe döneminde kendi kendine kurduğu gibi parlamenter muhalefetin en ileri önderi olarak değil, tersine bir parlamentonun yaşamını sona erdirme göreviyle ve bütûn ezeli düşmanlarının, Cizvitlerin, Lejitimistlerin müttefiki olarak gelmişti buraya. Nihayet geline kavuşmuştu, ne var ki kız orospu olduktan sonra. Bonaparte ise tamamen gölgeye çekilmişti. Parti onun işlerini görüyordu.

Daha ilk bakanlar kurulunda Roma seferine karar verildi; bunu Ulusal Meclis'in arkasından dolanarak uygulamakta ve gerekli kaynakları meclisten sahte gerekçelerle kopar-

makta mutabık kaldılar. Böylece Ulusal Meclis'i dolandırmaya giriştiler ve başka ülkelerin mutlakıyetçi iktidarlariyla beraber devrimci Roma Cumhuriyeti'ne karşı komplo kurdular. Bonaparte kralcı yasamaya ve onun anayasal cumhuriyetine karşı 2 Aralık darbesini aynı şekilde ve aynı manevralarla hazırladı. Unutmayalım ki aynı parti 20 Aralık 1848'de Bonaparte'ın kabinesini, 2 Aralık 1851'de de yasamacı Kurucu Meclis'in çoğunluğunu oluşturmuştu.

Kurucu Meclis Ağustos'ta, anayasayı tamamlayacak bir dizi organik yasayı hazırlayıp kamuoyuna ilan etmeden kendini feshetmeme kararı almıştı. Düzen partisi 6 Ocak'ta temsilcisi Rateau aracılığıyla Meclis'e, organik yasaları bir kenara bırakıp *kendi feshini* karara bağlamayı teklif etti. Yalnızca başında Bay Odilon Barrot'nun bulunduğu hükümet değil, Ulusal Meclis'in bütün kralcı üyeleri, hemen, itibarını yeniden tesis edebilmesi için, istikrarın sağlanması için, geçici durumun belirsizliğine bir son verebilmek için ve nihai bir düzen kurabilmek için kendini feshetmesinin şart olduğunu buyurdular Meclis'e; yoksa hükümetin üretkenliğine sekte vuruyor, mevcudiyetini garazinden dolayı uzatmaya çalışıyordu ve ülke bundan yorulmuştu. Bonaparte yasa koyucu güce yöneltilen bu tahkirlerin hepsini belledi, hepsini iyice ezberledi ve 2 Aralık 1851'de parlamentodaki kralcılara dersini onlardan öğrendiğini ispat etti. Kendi sloganlarını sattı onlara.

Barrot kabinesi ve düzen partisi daha ileri gittiler. Fransa çapında, parlamentonun çekip gitmesini nazikçe rica eden *Ulusal Meclis'e Dilekçeler* yazdırdılar. Halkın anayasal temelde örgütlenmiş ifadesi demek olan Ulusal Meclis'e karşı, halkın örgütsüz kitlelerini ateşlediler. Bonaparte'a, parlamenter zeminlerden halka hitap etmeyi öğretiler. Nihayet, 29 Ocak 1849'da, Ulusal Meclis'in kendi feshini görüşeceği gün geldi çattı. Ulusal Meclis, oturumlarını yaptığı binayı askerî iş-

gal altında buldu. Ulusal Muhafız'la hudut birliklerinin komutasını uhdesinde birleştiren Changarnier, düzen partisinin generali, sanki savaşa hazırlanıyormuşçasına büyük bir askerî resmigeçit yaptırdı Paris'te, kralcıların ittifakı da Meclis rıza göstermezse şiddet kullanılacağı tehdidini savurdu. Meclis rızasını verdi, sadece kendi ömrünü biraz uzatmak için pazarlığa oturdu. 29 Ocak'ın 2 Aralık 1851 *coup d'Etat*'sından ne farkı vardı, cumhuriyetçi Ulusal Meclis'e karşı kralcılar tarafından Bonaparte'la beraber yapılmasından öte? Beyefendiler, Bonaparte'ın 29 Ocak 1848'i askerî birliklerin bir kısmının Tuileries'de¹⁵ kendi önünde resmigeçit yapmasını sağlamak için fırsat bildiğini fark etmediler veya fark etmek istemediler; o, açgözlülükle, askerî gücün parlamenter güce karşı bu ilk kamusal celbini, Caligulalığın¹⁶ ilk işaretlerini vermek için fırsat bilmişti. Ötekilerin gözü ise Changarnier'den başkasını görmüyordu.

Düzen partisini, Kurucu Meclis'in ömrünü şiddetle kısaltmaya iten bir etmen de anayasayı tamamlayıcı nitelikteki *organik* yasalardı: Eğitim yasası, din işleri yasası vs. Kralcılar ittifakı bu yasaları kuşkuculaşan cumhuriyetçilere bırakmayıp bizzat yapmayı kafasına koymuştu. Bu organik yasalar arasında, cumhuriyetin başkanının sorumluluklarıyla ilgili bir yasa da bulunmaktaydı. 1851'de yasama meclisi tam böyle bir yasanın hazırlanmasıyla meşgulken, Bonaparte 2 Aralık darbesiyle bu darbenin önünü almıştı. Kralcılar ittifakı 1851'deki kış harekâtında bu sorumluluklar yasasını, üstelik kuşkucu, hasmane, cumhuriyetçi bir meclis tarafından hazırlanmış olarak önünde bekliyor bulmak için neler vermezdi!

29 Ocak 1849'da Kurucu Meclis son silahını da kendi eliy-

15 Bkz. I. Bölüm, 48. dipnot.

16 Eski Roma Kralı Caligula, -despotizmiyle bilinir-, tahta çıkar çıkmaz Pretoryen birliklerinin bir resmigeçidine katılmış ve onlara hitaben bir konuşma yapmıştı.

le tahrip ettikten sonra, Barrot hükümeti ve düzen muhipleri onu uçurumun kıyısına kadar sürdüler, aşağılamak için hiçbir fırsatı kaçırmadılar, üstüne bir de, kendinden kuşkuya düşmüş bu aciz meclisten zorla birtakım yasalar kopararak onun kamuoyundaki itibarının son kalıntılarını da kaybetmesine yol açtılar. Kendini “Napoléonluk” sabit fikrine kaptırmış Bonaparte,¹⁷ parlamenter gücün bu aşağılanışını alenen sömürecek kadar yüzsüzdü. Nitekim 8 Mayıs 1849’da Ulusal Meclis, Oudinot’nun Civitavecchia’yı¹⁸ işgali üzerine hükümete güvensizlik oyu önergesi sunup, Roma seferinin beyan edilen sözüm ona amacını aşmaması için gerekenin yapılması talimatını verince, Bonaparte aynı akşam *Moniteur*’de¹⁹ Oudinot’yu kahramanlıklarından ötürü kutlayan bir mektup yayımladı ve böylece mevzuattan kafasını kaldıramayan parlamenterlerin karşısında ordunun yüce gönüllü hamisi pozuna girdi. Kralcılar gülümsediler. Onu kendi dümen sularındaki bön bir herif sayıyorlardı. Nihayet Kurucu Meclis’in Başkanı Marrast bir an için meclisin güvenliğinin tehdit altında bulunduğuna inanıp da anayasaya dayanarak bir albaya alayıyla tertibat alması emrini verdiğinde albay askerî disiplini ile ri sürerek bunu geri çevirdi ve Marrast’ı Changarnier’e sevk etti, o da alaycı bir tavırla, *bayonnettes intelligentes*’i²⁰ sevmediğini söyleyerek reddetti meclis başkanını. Kasım 1851’de, kralcılar ittifakı Napoléon’la tayin edici kavgaya başlamak istediğinde, meşum *Quaestor yasa teklifiyle*,²¹ askerî birliklerin doğrudan

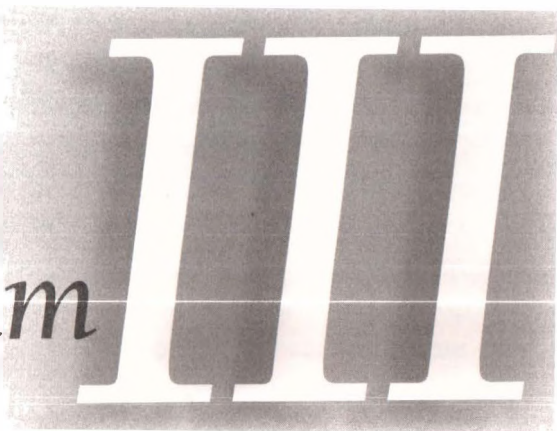
-
- 17 Louis Bonaparte 1839’da Paris’te *Les idées napoléoniennes* (Napoléonca fikirler) adlı bir kitap yayımlamıştı. İlerleyen bölümlerde bu “fikirler”e de değiniliyor.
 - 18 Roma yakınlarındaki küçük liman şehri. Fransa hükümeti meclisten, buraya bir keşif seferi düzenleme gerekçesiyle izin ve kaynak almıştı.
 - 19 1799-1814 ve 1816-1868 dönemlerinde hükümetin resmî yayın organı işlevini gören günlük *Le Moniteur universel* gazetesi.
 - 20 Düşünen süngüler.
 - 21 Quaestorlar, Eski Roma’da Senato hiyerarşisinin en altında yer alan memurlardı. Burada kastedilen, Fransa Ulusal Meclisi’nin iktisat-maliye işleriyle ve Meclis’in güvenliğiyle ilgili komisyonudur.

Ulusal Meclis'in başkanı tarafından görevlendirilmesi ilkesini kabul ettirmeye çalıştı. Yasa teklifini kralcıların generallerinden Le Flô imzalamıştı. Changarnier'nin teklife oy vermesi, Thiers'in eski Kurucu Meclis'in basiretli bilgeliğine methûsenalar etmesi nafileydi. *Savaş Bakanı St-Arnaud*'nun cevabı, aynen Changarnier'nin Marrast'la konuştuğu dildendi. Üstelik, Montagne'in tezahûratı altında!

Dûzen partisi, henûz bizzat Ulusal Meclis olmamışken, henûz sadece hükûmetken, parlamenter rejime kendi damgasını vurmuştu. 2 Aralık 1851'de bu rejim onu Fransa'dan kapı dışarı ettiğinde, basmıştı yaygarayı!

İyi seyahatler dileriz ona.

bölüm

28 Mayıs 1849'da yasa koyucu Ulusal Meclis toplandı. 2 Aralık 1851'de zorla dağıtıldı. Aradaki dönem, *anayasal veya parlamenter cumhuriyetin* yaşam süresi idi. Bu süre üç evreye ayrılır. 28 Mayıs 1849'dan 13 Haziran 1849'a dek, demokrasiyle burjuvazinin mücadelesi, *küçük burjuvaların veya demokratların partisinin yenilgisi*. 13 Haziran 1849'dan 31 Mayıs 1850'ye dek, burjuvazinin, yani Orléanslılar-Lejitimistler ittifakının veya düzen partisinin parlamenter diktatörlüğü; bu evre *genel oy hakkının* ilgasıyla tamamına erer. 31 Mayıs 1850'den 2 Aralık 1851'e dek, burjuvaziyle Bonaparte'ın mücadelesi, *burjuva egemenliğinin çöküşü, anayasal ve parlamenter cumhuriyetin yıkılışı*.

Birinci Fransız Devrimi'nde *Lejitimistlerin* hâkimiyetini *Jirondenlerinki*, *Jirondenlerin* hâkimiyetini de *Jakobenlerin* izler. Bunların her biri, kendilerinden daha ilerici partilerden destek almıştır. Devrimi artık devamını getirmeyecekleri, hele daha ileri gitmesine asla öncülük etmeyecekleri noktaya kadar götürdüklerinde, arkalarındaki bu daha cesur ilerici müttefik tarafından kenara itilip, giyotine

gönderilmişlerdir. Devrim böylece yükselen bir seyir izlemiştir.

1848 Devrimi, bunun tersinedir. Proletarya partisi küçük-burjuva demokratların eklentisi olarak görünür. Onların ihanetine uğrar; 16 Nisan'da, 15 Mayıs'ta ve Haziran günlerinde bir kenara fırlatılır. Demokratik parti ise burjuva-cumhuriyetçilerin omzuna yaslanır. Burjuva-cumhuriyetçiler bu can sıkıcı yoldaşlarını silkeleyip de kendileri düzen partisinin omzuna yaslandıklarında, hâlâ ayaklarını yere sağlam basmadıkları endişesi içindedirler. Düzen partisi omuzlarını içeri çeker, sırtındaki burjuva-cumhuriyetçileri tepetaklak devirir ve kendini silahlı gücün kollarına atar. Oraya yaslandığını zannededursun, bir sabah fark eder ki o omuzlar süngülere dönüşmüş. Her parti ileriye doğru bastıranı arkadan vurur, geriye doğru çekene yaslanır. Bu gülünç vaziyette dengesini kaybetmesi ve bu sahnelerde vazgeçilmez olan çehreleri takındıktan sonra tuhaf taklalarla kafa üstü yuvarlanması, mucize değildir. Devrim böylece yokuş aşağı gider. Fabrikalardaki son barikat kaldırılıp devrimin ilk resmî makamı ihdas edilene kadar devam eder bu geriye doğru hareket.

Önümüzde uzanan dönem, çılglık çılgılığa bağırان çelişkilerin rengârenk bir karışımıdır: Alenen anayasaya kumpas kuran Lejitimistler, meşrutiyetçiliklerini ikrar eden devrimciler, her şeye kadir olmayı isteyen ama daima parlamenter düzlemde kalan bir Ulusal Meclis; sabrı meslek edinmiş, halihazır yenilgilerini müstakbel zaferlerine dair kehanetlerle çelen bir *Montagne*; cumhuriyetin *patres conscripti*'sini¹ oluşturan ve bağlı oldukları düşman krallıkları yurtdışında, nefret ettikleri cumhuriyeti ise Fransa'da tutmaya durum icabı mecbur kalan kralcılar; zayıflığından kuvvet ve uyardığı aşağılanma duygusundan saygınlık devşiren bir yü-

1 Seçilmiş babalar. Eski Roma'da senatörlerin şeref payesi.

rûme gücü. İki monarşinin, Restorasyon'un ve Temmuz Monarşisi'nin birleşik alçaklığından başka bir şey olmayan, emperyalist etiketli bir cumhuriyet: ilk özel hükmü ayrılık olan ittifaklar, ilk yasası kararsızlık olan mücadeleler, huzur ve sükûn adına hoyrat, içeriksiz ajitasyon, devrim adına en törensel sükûn vaazı, hakikatsiz tutkular, tutkusuz hakikatler, kahramanı olmayan kahramanlıklar, hadisesiz tarih. Aynı gerilmelerin ve boşalıp rahatlamaların sürekli tekrarıyla yorgun, tek zembereği takvimmiş gibi görünen bir "gelişme". Periyodik olarak, çözüme ulaşmadan, sırf birbirlerini köreltip dağılmak üzere tırmanıyor görünen çelişkiler. "Dünya batıyor" tehlikesi karşısında gösterişli gayretler ve burjuvaca korkular; bu arada dünyayı kurtaranların, gamsızlıklarıyla kıyamet gününde ziyade Fronde² günlerini hatırlatan, en ucuzundan entrikaları ve saray komedileri, Fransa'nın toplam dehasının tek bir bireyin kurnaz aptallığıyla heder edilişi. Genel oy hakkı aracılığıyla dile gelen, kitlenin çıkarlarının yılanmış düşmanlarında kendine uygun bir sözcü arayan ulusun genel iradesinin, sonunda, bir kor-sanın bencilliğinde tecelli edişi. Tarihten bir kesit gri üzerine griyle resmedilecek olursa,³ işte bu dönemdir o. İnsanlar ve vakalar tersine Schlemihl'ler,⁴ bedenlerini kaybetmiş gölgeler gibi görünürler. Devrim kendi taşıyıcılarını felç ederken, sadece karşıtlarını tutkulu bir şiddet iradesiyle donatır. Karşıdevrimcilerce sürekli ruhu çağırılan ve defedilen "kızıl

2 Kelime anlamı: sapan. Fransa tarihinde, Kraliçe Anne'nın yaşı küçük XIV. Louis'ye naiplik ettiği dönemde (1648-1653), önce gelişen burjuvazinin sonra üst düzey soyluların başını çektiği, kendi içinde ihtilafli, kararsız ve zayıf muhalefet.

3 Hegel, *Hukuk Felsefesi'nin Ana Hatları*'na girişte şunları yazmıştı: "Felsefe bir şeyi gri üzerine griyle yazıyorsa, yaşamdaki bir görünüş artık eskimiş demektir ve gri üzerine griyle yazmakla gençleştirmez, yalnızca kavranılır kılar kendini."

4 Peter Schlemihl, (19. yüzyıl başı yazarı) von Chamisso'nun bir kahramanıdır. Adını taşıyan öyküde, sihirli bir keseye karşı gölgesini verir.

hayalet" en nihayetinde belirlediğinde, kafasında anarşist Frig beresi⁵ değil, üzerinde düzenin üniforması vardır, kızıl külot pantolonlar.

Gördük: Bonaparte'ın 20 Aralık 1848'de semaya yükseldiği gün⁶ kurduğu hükümet, düzen partisinin, Lejitimist-Orléanscı ittifakının hükümetiydi. Bu Barrot-Falloux kabinesi, az çok şiddet kullanarak ömrünü kısalttığı cumhuriyetçi kurucu meclisin çıkaramadığı kış atlatmıştı ve hâlâ dümen başındaydı. Müttelik kralcılarının generali Changarnier, Birinci Tümen'in ve Paris Ulusal Muhafızlarının genel komutanlığını şahsında birleştirmeye devam ediyordu. Ayrıca genel seçimler düzen partisinin Ulusal Meclis'te çoğunluğa erişmesini sağlamıştı. Burada milletvekilleri ve Louis-Philippe'in erkânı, ulusun seçim pusulalarını siyasal sahneye giriş biletime dönüştürmüş bir mübarek Lejitimistler sürüsüyle buluştular. Bonapartist halk temsilcilerinin hasadı, parlamentoda müstakil bir parti oluşturmamaya kadar düşüktü. Onlar, düzen partisinin *mauvaise queque'sü*⁷ olarak zuhur ettiler. Böylece düzen partisi hükümet gücünün, ordunun ve yasa koyucu organın, kısacası tüm devlet kudretinin sahibi olduğu gibi, hâkimiyetinin halkın iradesi olarak görünmesini sağlayan genel seçimlerden ve aynı zamanda karşıdevrimin kıta çapındaki zaferinden manen kuvvet almış bulunuyordu.

Daha önce hiçbir parti bu kadar fazla imkân ve bu kadar elverişli bir kuş rasadıyla⁸ başlatmamıştı seferini.

Kazazede saf cumhuriyetçiler, baktılar ki, yasa koyucu Ulusal Meclis'te yaklaşık 50 kişilik bir klikten ibaret kalacak kadar ufalmışlar, başlarında da Afrika generalleri Cavaignac, Lamoricière, Bedeau. Ana muhalefet partisini ise Montag-

5 1789 Fransız Devrimi'nde Jakobenlerin kullandığı bere.

6 Başkanlık sarayına yerleştiği gün.

7 Uygunsuz, kötü eklenti.

8 Latince *auspicium*; kuşları gözleme anlamında. Birtakım alametleri gözleyerek geleceği öngörmeye dönük Antik kehanet bilgisi.

ne oluşturdu. Sosyal-demokrat parti parlamentoda kendini bu adla vaftiz etmişti. Ulusal Meclis'teki 750 oyun 200'den fazlasına tasarruf ediyordu, böylelikle, düzen partisinin  fraksiyonunun –kendi başına– herhangi biri kadar kudretliydi en azından. Kralcı ittifakın toplamı karşısındaki göreli azınlık konumu, birtakım özel koşullarla dengeleniyor görünüyordu. Illerdeki seçimler, kırsal nüfus içinde ciddi bir destek kazandıklarını göstermekle kalmamıştı; Paris milletvekillerinin neredeyse tamamını kendi saflarında sayabilirdi,  astsubayın seçilmesi ordunun demokrasiye imanını göstermiş ve Montagne'ın reisi Ledru-Rollin, beş ilin oylarını ona vermesiyle, düzen partisinin bütün diğerk temsilcilerinden farklı olarak parlamenter soylular zümresine terfi ettirilmişti. Velhasıl 28 Mayıs 1849'da Montagne, kralcılarının kendi aralarında ve tüm düzen partisinin Bonaparte'la kaçınılmaz çatışmaları nedeniyle, başarının tüm unsurlarına sahip görünüyordu. On dört gün sonra her şeyini kaybedecekti – şerefini de.

Parlamentodaki gelişmelerin tarihini izlemeye devam etmeden evvel, önümüzde uzanan bu dönemin genel karakteriyle ilgili alışıldık yanılısamalara kapılmamak için birkaç noktaya değinkmeliyiz. Demokrat bakış açısından, kurucu meclis devresi anlamına gelen yasa koyucu Ulusal Meclis devresi, cumhuriyetçilerle kralcılar arasındaki mücadeleden ibarettir basitçe. Bu hareketin tamamını ise bir kelimeyle zetlerler: "Reaksiyon/Gericilik"tir bu, bütün kedileri kara kediye eviren gecedir ve şu "gece bekçisi" ezberini okuyup durmalarına fırsat verir. Nitekim düzen partisi ilk bakışta muhtelif kralcı fraksiyonların bir yumağı gibidir; bunlar kendi yanlarındaki ta taliplisini tahta geçirip karşı tarafın adayını bertaraf etmek için birbirlerine karşı entrika kurmakla kalmaz, "Cumhuriyet"e karşı ortak nefret ve ortak hcumda birleşirler. Montagne, kendi açısından, bu kralcı komplo-

ya karşı “Cumhuriyet”in temsilcisi gibi görünür. Düzen partisi, sürekli, basına, örgütlenmelere vs. karşı Prusya’daki gibi muamele eden, bürokrasinin, jandarmanın ve mahkemelerin kaba polisiye müdahalelerde de Prusya’dan aşağı kalmayan bir “Reaksiyon/Gericilik”le uğraşıyordur görünüşte. “Montagne” ise, yine kendi açısından, durmaksızın bu hücumları savuşturmakla ve böylece “ebedî insan haklarını” savunmakla meşguldür, her sözüm ona halk partisinin bir buçuk yüzyıldır aşağı yukarı hep yaptığı gibi. Duruma ve partilere daha yakından bakıldığında, sınıf mücadelesinin ve dönemin kendine özgü fizyonomisinin üzerini örten ve böylece kahvehane politikacıları ve cumhuriyetçi kafadarları için defineye dönüşen yüzeysel görünüş kaybolacaktır.

Lejitimistler ve Orléanslılar, belirttiğimiz gibi, düzen partisinin iki büyük fraksiyonunu oluşturuyorlardı. Bu iki fraksiyonu yanlarındaki taht taliplisine bağlayan ve ikisini birbirinden ayıran şey, zambak ile üç renkten,⁹ Bourbon sarayı ile Orléans sarayından, kralcılığın farklı renklerinden, neticede kralcılığa imandan başka ne olabilirdi? Bourbonların hükümdarlığı, papazları ve uşaklarıyla büyük toprak mülkiyetinin hâkimiyeti olmuştu; Orléanslıların idaresinde ise büyük sanayi, büyük ticaret, velhasıl sermaye hüküm sürmüştü; eteğinde avukatları, profesörleri, methiye düzücü hatipleriyle. Meşru krallık, toprak ve emlak sahibi efendilerin miras aldıkları hâkimiyetinin siyasi ifadesiydi sadece, tıpkı Temmuz Monarşisi’nin sadece burjuva türedilerin gasp ettikleri hâkimiyetin siyasi ifadesi olması gibi. Bu fraksiyonları ayıran, birtakım sözüm ona ilkeler değil, bekalarının maddi koşulları idi, mülkiyetin iki biçimi, şehirle kırsal arasındaki kadim çelişki, sermaye ile toprak mülkiyeti arasındaki re-

9 Zambak, 1179’dan itibaren Fransa krallarının bayraklarında yer almıştır (mavi zemin üzerinde üç zambak). Üç renk, –metinde daha önce de geçti–, 1789 Fransız Devrimi’nden itibaren Fransa bayrağı.

kabet idi. Bunlarla beraber eski hatıraların, kişisel düşmanlıkların, korku ve umutların, önyargı ve illüzyonların, sempati ve antipatilerin, kanaatler, iman düsturları ve ilkelerin de onları şu veya bu saraya bağladığını, kim inkâr edebilir? Mülkiyetin değişik biçimlerinin, varoluşun toplumsal koşullarının üzerinde, kendine özgü biçimlenmeleriyle değişik hassasiyetler, illüzyonlar, düşünme tarzları ve yaşam görüşlerinin oluşturduğu koca bir üstyapı yükselir. Sınıf, maddi temellerden ve bunlara tekabül eden toplumsal ilişkilerden hareketle yaratır ve geliştirir bu üstyapıyı. Bunların gelenek ve eğitim yoluyla nüfuz ettiği tek birey, kendi eyleminin esas belirleyici sebeplerinin ve çıkış noktasının oralar da olduğunu tahayyül edebilir. Her fraksiyon, Orléanslılar, Lejitimistler, farklı hanedanlara bağlılıklarının onları ayırdığını hem kendilerine hem birbirlerine telkin etmeye çalışırken, daha sonra olgular, aralarındaki çıkar ayrışmasının iki sarayın birleşmesini engellediğini kanıtlamıştır. Nasıl özel hayatta bir insanın söylediği ile kastettiğini, ne yaptığı ile ne olduğunu ayırt ediyorsak, tarihsel mücadelelerde partilerin lafları ve tasavvurları ile sahici organizmalarını, sahici çıkarlarını, tahayyülleri ile gerçekliklerini ayırt etmek daha büyük bir gerekliliktir. Orléanslılar ve Lejitimistler cumhuriyette aynı taleplerle yan yana düştüler. İki tarafın da ötekine *kendi* hanedanı lehine bir *restorasyonu* dayatmak istemesinin anlamı, *burjuvazinin* bölünmesine yol açan *iki büyük çıkarın*, –toprak mülkiyeti ile sermayenin–, kendi üstünlüğünü ve ötekinin tabiiyetini restore etmeye çalışmasından başka bir şey değildi. Burjuvazinin iki çıkarından söz ediyoruz, çünkü büyük toprak mülkiyeti, feodal cilvelerine ve ırk gururuna rağmen, modern toplumun gelişmesiyle tamamen burjuvalaşmıştı. İngiltere’de de Torryler¹⁰ uzun müddet, kraliyet, kilise ve eski İngiliz nizamının güzelliği

10 İngiltere’deki muhafazakâr parti.

adına debelendiklerini tahayyül etmişlerdi, ta ki bir gün tehlike gelip çatığında yalnızca *toprak rantı* için debelendiklerini ikrar edene kadar.

Müttefik kralcılar karşılıklı entrikalarını basında, Ems'te, Claremont'ta,¹¹ parlamento dışında yürüttüler. Kulis gerisinde eski Orléanscı ve Lejitimist uşak üniformalarını yeniden kuşanıp eski turnuvaları yeniden sahnelediler. Fakat kamusal sahnede, farfaralı devletlû işlerinde,¹² parlamento-daki büyük parti olarak, bağlı oldukları hanedanları temen-nalarla başlarından savdılar ve monarşinin restorasyonunu *ad infinitum*¹³ havale ettiler. Esas işlerini *düzen partisi* olarak gördüler, yani *politik* değil *toplumsal* bir ad altında; maceraperest prenseslerin şövalyesi olarak değil burjuva dünya düzeninin temsilcisi olarak, cumhuriyetçilere karşı kralcı olarak değil bütün diğer sınıflara karşı burjuva sınıfı olarak. Düzen partisi olarak, toplumun diğer sınıflarına karşı, daha önce Restorasyon döneminde veya Temmuz Monarşisi'nde olduğundan çok daha kısıtsız ve çok daha sert hüküm sürdüler. Bu hâkimiyet ancak parlamenter cumhuriyet formunda mümkün olabilirdi, çünkü Fransız burjuvazisinin iki büyük kesimi ancak bu form altında birleşebilir, ancak bu şekilde imtiyazlı bir fraksiyon yerine tüm sınıfın hâkimiyetini gündeme getirebilirlerdi. Buna rağmen düzen partisi olarak cumhuriyeti tahkir etmeleri ve ona husumetlerini beyan etmeleri de sadece kralcı hatıraların eseri değildi. Cumhuriyetin gerçi politik hâkimiyetlerini kemale erdirirken aynı zamanda toplumsal tabanlarını altüst ettiğini içgüdüleriyle

11 Ems, tahtta hak iddia eden Kont Chambord'un ikamet yeri idi. Londra yakınındaki Claremont da Louis-Philippe'in Şubat Devrimi'nden kaçınca barındığı yer.

12 "Haupt- und Staatsaktionen": düz anlamıyla, "ehemmiyetli işler, devlet işleri". Ancak, asıl, 17.-18. yüzyıl Alman seyyar halk tiyatrosunda ciddi ana bölümle hafif ve komik yan bölümleri tanımlamak için kullanılan terimdir.

13 Sonsuza.

le biliyorlardı; zira şimdi arada aracı olmadan, tacın arkasına saklanamadan, ulusal çıkarı kendi içlerindeki ve kraliyetle aralarındaki mücadelelerin dümen suyuna sokamadan, bo-yunduruk altındaki sınıflarla karşı karşıya gelmek ve onlarla boğuşmak zorundaydılar. Onları, kendi sınıf egemenliklerinin saf koşullarından irkilerek kaçınmaya ve daha eksikli, daha az gelişmiş, bu nedenle de daha az tehlikeli eski egemenlik biçimlerinin özlemini duymaya iten, zayıflık duygusu idi. Buna karşılık müttefik kralcılar karşı taraftaki taht talibiyle ve Bonaparte'la her çelişkiye düştüklerinde, parlamentodaki mutlak kudretlerinin yürütme gücü tarafından tehdit edildiği zannına her kapıldıklarında, yani hâkimiyetlerinin politik ismini vurgulamak zorunda kaldıkları her seferinde, *Kralcılar* olarak değil *Cumhuriyetçiler* olarak davrandılar. Cumhuriyet'in Ulusal Meclis'i asla bölmediği uyarısında bulunan Orléanscı Thiers'den, 2 Aralık 1851'de uç renkli atkıyı boynuna dolamış, 10. Bölge'nin belediye binası önünde toplanan halka tribün¹⁴ edasıyla Cumhuriyet adına uzun uzun nutuk söyleyen Lejitimist Berryer'e kadar. Ne var ki alaycı bir yankı alacaktır: V. Henry, V. Henry!¹⁵

Müttefik burjuvaziye karşı küçük burjuvalarla işçiler bir ittifak oluşturmuştu: sözüm ona *Sosyal-Demokrat Parti*. Küçük burjuvalar 1848 Haziran günlerinden sonra iyi ödüllendirilmediklerini düşünüyor, maddi çıkarlarını tehdit altında görüyor, çıkarlarını savunabilmelerini teminat altına alacak olan demokratik güvencelerin karşıdevrim tarafından sorgulandığını biliyorlardı. Bu nedenle işçilere yaklaştılar. Diğer yandan, parlamentodaki temsilcileri olan *Montagne*, burjuva-cumhuriyetçilerin diktatörlüğü sırasında bir ke-

14 Eski Roma'da pleb/halk temsilcisi.

15 X. Charles'ın yeğeni Henri d'Artois 1830'da Lejitimistler tarafından V. Henry adıyla kral ilan edildi. Fransa Meclisi ise Louis-Philippe Orléans'ı kral ilan etti ("burjuva-kral" da denmiştir).

nara itilmişken, Kurucu Meclis'in ömrünün son bölümünde Bonaparte'la ve kralcı bakanlarla mücadelesi sayesinde, kaybettiği popülaritesini geri kazanmıştı. *Montagne* da sosyalist önderlerle bir ittifak kurmuştu. Şubat 1849'da uzlaşma şölenleri yapıldı. Bir ortak program taslağı hazırlandı, ortak seçim komiteleri kuruldu, ortak adaylar kondu. Proletaryanın sosyal taleplerinin devrimci ucu koparılıp demokratik bir veçheye büründürüldü, küçük burjuvazinin demokratik talepleri salt politik formundan sıyrılıp sosyalist uçlarının altı çizildi. *Sosyal-Demokrasi* böyle meydana geldi. Bu birleşimin hasılası olan yeni *Montagne*, işçi sınıfından birkaç figüranla birkaç sosyalist hizipçiyi hesaptan düşersek, eski *Montagne*'la aynı unsurları içeriyordu, yalnız sayısal olarak daha güçlüydü. Fakat gelişmelerin seyri içinde, temsil ettiği sınıfla beraber o da değişmişti. Sosyal-Demokrasi'nin kendine mahsus karakterinin billurlaşma noktası, demokratik-cumhuriyetçi kurumları, iki ucu da, sermayeyi de ücretli emeği de aşmayı değil aralarındaki çelişkileri yumuşatmayı ve ahenktar kılmayı sağlayacak araçlar olarak talep etmesi idi. Bu amaca ulaşmaya dönük ne denli değişik önlemler teklif edilebilecek olursa olsun, az çok devrimci tasavvurlarla ne kadar süslenirse süslensin, içerik değişmez. Bu içerik, toplumun demokratik yoldan dönüştürülmesidir – ancak küçük burjuvazinin sınırları içinde bir dönüşümdür bu. Küçük burjuvazinin ilke olarak bencil bir sınıf çıkarını dayatmak istediği gibi dar kafalı bir tasavvura kapılmamak gerekir. O, kendi kurtuluşunun özel koşullarının, modern toplumun kurtuluşunun ve sınıf mücadelesinden kaçınmanın yegâne imkânını sunan genel koşullar olduğuna inanır, daha ziyade. Keza demokratik temsilcilerin şimdi hep beraber *shopkeepers*¹⁶ olduklarını veya onlar için yanıp tutuştuklarını da düşünmemelidir. Eğitimleri, formasyonları ve birey-

16 Dükkanlılar.

sel durumları bakımından onlardan fersah fersah uzak olabilirler. Onları küçük burjuvazinin temsilcisi yapan, küçük burjuvaların hayatlarında dışına çıkamadıkları sınırların onların da kafasının içini sınırlaması, dolayısıyla maddi çıkarlarının ve toplumsal konumlarının küçük burjuvaları pratik olarak ittiği meselelere ve çözümlere onların da teorik saiklerle itilmeleridir. Zaten bir sınıfın *politik ve edebi-kültürel temsilcilerinin* temsil ettikleri sınıfla ilişkisini belirleyen de budur.

Bu tahlilden sonra, Montagne ile düzen partisinin durmaksızın cumhuriyet ve gûya insan hakları için boğuşurken, esas amaçlarının ne cumhuriyet ne insan hakları olduğu, kendiliğinden anlaşılacaktır. Nasıl ki, silahlarına el konmak istenmesi üzerine direnişe geçen bir ordunun savaş meydanına çıkma sebebinin silahlarını kaptırmamak olduğu, ayrıca açıklama gerektirmezse.

Düzen partisi, Ulusal Meclis toplanır toplanmaz Montagne'ı tahrik etti. Burjuvazi, nasıl bir yıl önce devrimci proletaryanın işini bitirme zorunluluğunu kavradyısa, şimdi de demokratik küçük burjuvaları bertaraf etme zorunluluğunu hissediyordu. Ancak şimdi rakibin durumu farklıydı. Proletarya partisinin gücü sokaktaydı, küçük burjuvaların ki ise bizzat Ulusal Meclis'te. O halde Ulusal Meclis'i kandıırıp sokağa çekmek ve parlamenter gücünü pekiştirecek zaman ve fırsat bulamadan onu kendi elleriyle parçalamasını sağlamak gerekiyordu. Dizginlerini salıveren Montagne, düştü bu tuzağa.

Fransız birliklerinin Roma'yı topa tutması, onlara atılan yemdi. Bombardıman anayasanın, silahlı kuvvetlerini başka bir halkın özgürlüklerine karşı kullanmaktan Fransa Cumhuriyeti'ni men eden 5. maddesine aykırı idi. Ayrıca 54. madde, yürütme gücünün, Ulusal Meclis onayı olmadan savaş ilan etmesini kesinlikle yasaklıyordu, Kurucu Meclis

de 8 Mayıs'taki kararıyla Roma seferine karşı çıkmıştı. Ledru-Rollin bunlara dayanarak 11 Haziran 1849'da Bonaparte ve bakanlarına karşı bir suç duyurusunda bulundu. Eşek arısı gibi sokan Thiers'in kışkırtmasıyla, anayasayı her yola başvurarak, gerekirse elde silah, korumaya hazır oldukları tehdidini savurmaya kadar vardırdı işi. Montagne tek vücut ayağa kalkıp bu silah çağrısını tekrarladı. 12 Haziran'da Ulusal Meclis suç duyurusunu geri çevirdi, Montagne da parlamentoyu terk etti. 13 Haziran hadiseleri biliniyor: Montagne'in bir kesimi, Bonaparte ile bakanlarının "anayasa dışına çıktığını" ilan eden bir beyanname yayımladı; yürüyüşe geçen demokratik ulusal muhafızların, silahsız vaziyette, Changarnier'in birlikleriyle karşılaşınca dağılması, vs. vs. Montagne'in bir kesimi yurtdışına kaçtı, başka bir kesimi Bourges'teki yüksek mahkemeye teslim edildi, geri kalanları da parlamentonun bir talimatıyla Ulusal Meclis başkanının başöğretmence gözetimine bırakıldı. Paris'te yine sıkıyönetim ilan edildi ve Ulusal Muhafızların demokratik kanadı dağıtıldı. Böylece Montagne'in parlamentodaki etkisi, küçük burjuvaların Paris'teki gücü kırılmıştı.

13 Haziran'da kanlı bir işçi ayaklanmasının işaretlerini veren Lyon'da da, etrafındaki beş ille beraber sıkıyönetim ilan edildi – şu ana kadar devam ediyordu bu durum.

Montagne'in büyük bölümü, yayımladıkları beyannameye imza vermeyerek öncülerini yarı yolda bırakmıştı. Basın firardaydı, yalnızca iki gazete *pronunciamento*'yu¹⁷ yayımlamaya cesaret etti. Küçük burjuvazi, ulusal muhafızların ortada görünmemesiyle veya ortaya çıktıklarında da barikat inşasını engellemeleriyle, kendi temsilcilerine ihanet etti. Temsilcileri de küçük burjuvaları kandırmışlardı, ordudaki sözde müttefiklerinden ses seda yoktu. Nihayet, demokratik parti ondan ek kuvvet alacağına kendi zayıflığını proletarya-

17 İtalyanca: Beyanname.

ya da bulaştırmıştı ve bütün yüksek demokratik eylemlerde alışıldığı üzere önderler “halk”larını firarla, halk da önderlerini hilekârlıkla itham etmekle tatmin bulabiliyordu.

Bir eylemin Montagne’ın hazırlandığı sefer kadar büyük bir gürültüyle ilan edildiği, bir hadisenin demokrasinin kaçınılmaz zaferi kadar büyük bir güvenle ve bu kadar öncesinden borazanla ilan edildiği nadiren görülmüştür. Hiç şüphe yok: Demokratlar Eriha’nın duvarlarını yıkan borulara inanmışlar.¹⁸ Despotizmin duvarları karşlarına her dikildiğinde, mucizeyi tekrarlamayı deniyorlar. Montagne parlamentoda kazanmayı istiyordu ise, silah çağrısında bulunmayacaktı. Parlamentoda silah çağrısında bulundu ise, sokakta parlamenterce davranmayacaktı. Barışçı gösterinin kastı ciddi ise, onun savaşçı bir tutumla karşılanacağını öngörmemek ahmakçaydı. Sahiden kavgaya idiyse niyet, kullanılacak silahların bırakılması tuhaftı. Ama küçük burjuvaların ve onların demokratik temsilcilerinin devrimci tehditleri, hasımlarını sindirme girişimlerinden ibarettir. Ve koşu koşu bir çıkmaz sokağa dalıyor, tehditlerinin gereğini yapmaya zorlanacak kadar tehlikeye atıyorlarsa kendilerini, bu, bir yandan artık amaca ulaştıracak hiçbir araçtan imtina etmezken bir yandan da mağlubiyete bahane aranan müphem bir tarzda gerçekleşir. Kavgayı ilan eden gümbürdeyen uvertür çarpışma başlayacakken kısık bir homurtuyla yitip gider, oyuncular kendilerini ciddiye almayı [*au sérieux*] bırakırlar, eylem iğne batırılmış bir balonun havasının kaçması gibi pörsüyüp düşer.

Hiçbir parti demokratlar kadar kendi imkânlarını abartmaz, hiçbiri durum hakkında onun kadar hafifmeşrepçe ya nılsamaya kapılmaz. Ordunun bir kesiminin oyunu alın-

18 Eski Ahit, Yeşu, Bap 6/20: “Ve kavm [İsrailliler] bağırды, ve kâhinler borularını çaldılar; ve vaki oldu ki, kavm boru seslerini işittikleri zaman, kavm yüksek sesle bağırдыlar; ve duvar olduğu yere çöktü, ve herkes kendi önüne doğru olarak kavm şehre [Eriha] çıktı, ve şehri aldılar.”

ca, Montagne ordunun kendisi için ayaklanacağına kanaat getiriverdi. Hangi vesileyle? Askerî birliklerin bakış açısından, devrimcilerin Fransız askerlerine karşı Roma'nın askerlerinden yana olmalarından başka anlam taşımayan bir vesileyle. Ayrıca 1848'in hatıraları, proletaryanın Ulusal Muhafızlara derin bir nefret beslemesini ve gizli cemiyetlerin reislerinin demokratik reislerden derin bir kuşku duymasını önleyemeyecek kadar tazeydi hâlâ. Bu ayrılıkları dengelemek için, büyük toplumsal çıkarların söz konusu olması lazımdı. Soyut bir anayasa maddesinin ihlali olmazdı bu. Anayasa, bizzat demokratların teminat vermesinin ardından defalarca ihlal edilmemiş miydi? En popüler gazeteler onu karşıdevrimci bir musibet diye damgalamamışlar mıydı? Ne var ki demokratlar, küçük burjuvaziyi, yani iki sınıfın da çıkarlarını törpüleyen, geçiş sürecindeki bir sınıfı temsil ettiklerinden, kendilerini sınıf çelişkisinin üzerinde zannederler. Demokratlar, karşılarında imtiyazlı bir sınıfın bulunduğunu teslim ederler, fakat kendileri, ulusun geri kalan tüm muhitiyle beraber, *halkı* oluşturuyorlardır. Onlar *halkın haklarını* temsil ediyorlardır, onların çıkarı *halkın çıkarıdır*. Dolayısıyla girecekleri bir mücadele için değişik sınıfların çıkarlarını ve konumlarını gözden geçirmeleri de gerekmiyordur. Kendi imkânlarını öyle ciddi ciddi ölçüp tartmalarına da hacet yoktur. Onların işareti vermesi yetecektir, *halk* bütün tükenmez kaynaklarıyla çökecektir *zalimlerin* üzerine. İcra esnasında kendi ilgilerinin aslında kimseyi ilgilendirmedığı ve iktidarının aslında iktidarsızlık olduğu ortaya çıkacak olursa, bu ya *bölünmez halkı* birbirine düşman kamplara ayıran habis sofistlerin suçudur, ya ordu fazla vahşileşmiş ve demokrasinin saf amaçlarının kendisi için de en iyisi olduğunu kavrayamayacak kadar körleşmiştir, ya da her şey bir ayrıntının çelmesine ta-kılmıştır, yahut öngörülmemiş bir tesadüf bu seferlik oyu-

nu bozmuştur. Her halükârda demokrat, mücadelede nasıl masum girdiyse, en rezil yenilgiden de lekesiz, hatasız çıkar. Yeni kazanımı, kazanmaya mecbur olduğu kanaatidir; kendisi ve partisi eski konumunu terk etmeyecektir, tersine, koşulların olgunlaşıp onlara yaklaşması lâzımdır.

Dolayısıyla, kırılmış dökülmüş ve yeni parlamento nizamnamesiyle küçük düşürülmüş Montagne'ın pek de mutsuz olduğunu düşünmemelidir. 13 Haziran reislerini tasfiye ettiyse, o da bu mevkilerin gönüllerini okşadığı daha altlardaki kabiliyetlere yer açacaktır. Parlamentodaki iktidarsızlığı artık kuşku duyulmaz hale geldiğine göre, şimdi eylemini ahlaki infial patlamalarıyla ve kıyameti kopartan sanatkârane söylevlerle sınırlamaya hakkı var demektir. Düzen partisi, anarşinin bütün dehşetini devrimin son resmî temsilcisi olarak onların cisimleştirdiğine inandığına göre, artık tamamen araziye uyabilir ve iyice kanaatkâr olabilirler. 13 Haziran'ın tesellisini ise şu derin kelamla bulmuşlardı: Hele bir genel oy hakkına el atmaya kalksınlar, o zaman görürler! O zaman gösteririz kim olduğumuzu! *Nous verrons.*¹⁹

Yurtdışına kaçan Montagnardlara gelecek olursak, Ledru-Rollin'e, başında bulunduğu kudretli partiyi iki haftada ümitsizce batırmayı başardığı için, şimdi de *in partibus*²⁰ bir Fransız hükümeti kurma görevinin nasip olduğunu belirtmek yeterli olacaktır. Devrimin irtifa kaybetmesi ve resmî Fransa'nın resmî büyük adamlarının cüceleşmesi oranında, onun şahsiyeti, uzaklarda, eylem zemininden koparılmış vaziyette, büyüyor görünür. 1852'nin Cumhuriyetçi taht talibi olarak boy gösterebiliyor, Ulahlara ve başka halklara, kıtanın despotlarını kendisinin ve müttefiklerinin eylemleriyle tehdit ettiği periyodik genelgeler gönderebiliyordur. Proud-

19 Göreceğiz.

20 *In partibus infidelium*: İmansızlar diyarında, bkz. I. Bölüm, 36. dipnot. Buradaki anlamı: sürgünde.

hon tamamen haksız mıydı, bu beyefendilere “Vous n’êtes que des blagueurs,”²¹ diye seslenirken?

Düzen partisi 13 Haziran’da yalnızca Montagne’ı yıkmamış, *anayasanın, Ulusal Meclis’in çoğunluk kararlarına tabi kılınması* hükmünü de geçirmişti. Cumhuriyetten de bunu anlıyordu zaten: Burjuvazi, monarşideki gibi yürütme gücünün vetosu veya parlamentonun dağıtılabilmesi gibi kısıtlar olmadan, parlamenter biçimler içinde hükmedecekti. Thiers’in *parlamenter cumhuriyet* dediği şey buydu. Peki ama burjuvazi 13 Haziran’da parlamento binası içindeki mutlak kudretini teminat altına alırken, en popüler yanını tasfiye ederek yürütme gücü ve halk karşısında iflah olmaz biçimde zayıf düşürdüğü parlamentoyu bizzat vurmuş olmuyor muydu? Çok sayıda milletvekilini hiçbir merasime gerek duymadan mahkeme celplerine teslim ettiğinde, kendi parlamenter dokunulmazlığını ortadan kaldırmış oluyordu. Montagne’ı tabi kıldığı küçük düşürücü nizamname, tek tek halkın temsilcilerini değersizleştirdiği oranda, cumhuriyetin başkanını yükseltiyordu. Anayasal düzeni korumaya dönük ayaklanmayı toplumu yıkıma götürecek anarşik bir eylem olarak damgalamakla, yürütme gücünün anayasayı ihlal etmesi halinde ayaklanma çağrısında bulunmayı da kendi kendisine yasaklamış oluyordu. Tarihin ironisi; Bonaparte’ın emriyle Roma’yı topa tutan, böylece doğrudan doğruya 13 Haziran anayasal ayaklanmasına vesile sağlamış olan general, Oudinot, 2 Aralık 1851’de düzen partisi tarafından yalvar yakar ve nafile yere, Bonaparte’a karşı Anayasanın generali olarak halka sunulmak zorunda kalacaktı. 13 Haziran’ın bir başka kahramanı, yüksek finans çevrelerinin beslediği bir ulusal muhafız güruhunun başında demokratik gazete bürolarında yaptığı gaddarlıklar için Ulusal Meclis tribünlerinden övgüler toplayan Vieyra’ydı. Ay-

21 Palavracıdan başka bir şey değilsiniz.

nı Vieyra Bonaparte'ın komplosuna dahil olmuştu ve Ulusal Meclis'in ölüm saati gelip çatığında Ulusal Muhafızların ona bir koruma sağlamasının önünü kesmeye epeyce katkıda bulundu.

13 Haziran'ın başka bir anlamı daha vardı. Montagne Bonaparte'ın sanık sandalyesine oturtmak için bastırmıştı. Doğayısıyla yenilgileri doğrudan doğruya Bonaparte'ın galibiyeti anlamına geliyordu, demokrat düşmanlarına karşı kişisel bir zafer kazanmış oluyordu Bonaparte. Düzen partisi galibiyeti koparmıştı, Bonaparte'a onu cebine indirmek kalıyordu. O da böyle yaptı. 14 Haziran'da Paris'in duvarlarına yapıştırılan bir beyanname, Cumhurbaşkanı'nın, neredeyse kerhen, ayakları geri geri giderek, hadiselerin zorlamasıyla manastırvari inzivasından çıktığını, kadri bilinmemiş bir erdem timsali olarak muarızlarının iftiralarından şikâyetçi olduğunu bildiriyordu; o kendi şahsını düzen davasıyla özdeşleştiriyor görünürken, aslında düzen davası kendini onun şahsıyla özdeşleştiriyordu. Ayrıca Ulusal Meclis Roma seferini gerçi sonradan onaylamıştı fakat Bonaparte bu meselede inisiyatifi ele geçirmiş bulunuyordu. Vatikan'da yüksek rahip Samuel'i tekrar makamına oturtuktan sonra, Tuileries'ye Kral Davut olarak girmeyi umabilirdi.²² Papazlar onun ya-
nındaydı.

13 Haziran isyanı, gördüğümüz gibi, barışçı bir yürüyüşle sınırlıydı. Defne yapraklı taşlar takınılıp cihangirane kurumlanılamazdı yani onu bastırınca. Yine de düzen partisi bu kan dökülmeyen muharebeyi ikinci bir Austerlitz'e²³ çevirdi. Milletvekilleri ve basın, anarşinin aczi addedilen halk kitlelerine karşı orduyu düzenin gücü olarak, Changarnier'yi

22 Incil'de, Yahudi toplumunda David'e (Davud), Samuel Peygamber (Hz. İsmail) tarafından krallık bahşedildiği aktarılır.

23 1805'te Moravya'daki Austerlitz'de Napoléon Bonaparte Avusturya ve Rusya ordularını ağır bir yenilgiye uğratmıştı.

de “toplumun siperi” olarak takdis ettiler. Sonunda kendisi de inandı bu mistifikasyona. Beri yandan, el altından, sadık görülmeyen birlikler Paris’ten başka yerlere kaydırıldı, Fransa’dan Cezayir’e sürüldü, kıtalardaki huzursuz kafalar disipline gönderildi, nihayetinde, sistematik biçimde basın kışladan, kışla sivil toplumdan yalıtıldı.

Fransız Ulusal Muhafızlarının tarihindeki belirleyici dönüm noktasına gelmiş bulunuyoruz. 1830’da Restorasyon’un yıkılışını onlar tayin etmişti. Louis-Philippe iktidarında, ulusal muhafızlar askerî birliklerin yanında saf tuttukça her ayaklanma başarısızlığa mahkûmdu. 1848 Şubat günlerinde Ulusal Muhafızlar isyan karşısında pasif, Louis-Philippe’e karşı da kararsız kalınca Louis-Philippe mağlubiyet havasına girdi, nitekim mağlup oldu. Böylece, devrimin ulusal muhafızlar *olmadan*, ordunun da ulusal muhafızlara *karşı* kazanamayacağı kanaati kökleşti. Ordunun, burjuvazinin kadir-i mutlaklığına dair batıl inancıydı bu. 1848 Haziranı’nda Ulusal Muhafızların hudut birlikleriyle beraber ayaklanmayı bastırması, bu batıl inancı pekiştirdi. Bonaparte’ın iktidara geçmesinden sonra, komutanlıklarının Changarnier’nin şahsında Birinci Tümen komutanlığıyla birleştirilmesiyle, konumları bir miktar geriledi ulusal muhafızların.

Ulusal Muhafızların kumandası nasıl ordu başkomutanlığının bir eklentisi görünümünü aldıysa, kendisi de hudut birliklerinin bir uzantısı haline geliyordu. Nihayet 13 Haziran’da sonları geldi. Tek nedeni, o vakitten beri periyodik olarak Fransa’nın her noktasında geriye sadece enkazları kalacak biçimde kısım kısım dağıtılmaları değildir bunun. 13 Haziran gösterisi öncelikle ulusal muhafızların demokratik kanadının bir gösterisiydi. Orduya karşı gerçi silahlarını değil ama üniformalarını teşhir etmişlerdi, lakin muska da işte o üniformaların içinde saklıydı. Ordu, o üniformanın yünlü kumaştan başka bir şey olmadığına iyice emin oldu.

Uniformanın sihri kalmadı. 1848 Haziran günlerinde burjuvazi ile küçük burjuvazi ulusal muhafız saflarında orduyla proletaryaya karşı birleşmişlerdi, 13 Haziran 1849'da burjuvazi küçük burjuva ulusal muhafızları ordu aracılığıyla püskürttü, 2 Aralık 1851'de burjuvazinin ulusal muhafızı ortadan kalkmıştı ve Bonaparte bilahare fesih kararnamesini imzalayarak sadece bu vakıayı tespit etmiş oluyordu. Böylece burjuvazi, ordu karşısındaki son silahını kendi elleriyle kırmıştı, ama zaten küçük burjuvazinin vassal olarak arkasında durmayı bırakıp asi olarak önüne dikildiği andan itibaren kırmak zorundaydı o silahı; nasıl ki kendisi mutlak iktidar olduğunda, mutlakıyetçiliğe karşı tüm savunma araçlarını kendi elleriyle kırması gerektiye.

Bu arada düzen partisi, 1848'de, sırf 1849'da bu kısıtlardan arınmış olarak bulunmak üzere kaybedilmiş görünen bir iktidarın yeniden fethini kutluyordu. Cumhuriyet ve anayasaya yönelik tahkirler; kendi önderlerinin yaptıkları dahil müstakbel, halihazır ve geçmiş tüm devrimlerin lanetlenmesi; basının ağzını tıkayan, bütün örgütlenmeleri kasıp kavuran ve sıkıyönetimi organik bir kuruma dönüştüren yasalar, iktidarın bütün kısıtlarını kaldırmıştı. Ulusal Meclis, görev başında olmayacağı zamanlar için bir daimi komisyon atadıktan sonra Ağustos ortasından Ekim ortasına kadar oturumlarına son verdi. Bu tatil esnasında Lejitimistler Ems'le, Orléanslılar Claremont'la, Bonaparte prens edasıyla turlara çıkarak, il konseyleri de istişarelerde bulunarak anayasanın tadiline yönelik entrikalar kurdular. Ulusal Meclis'in periyodik tatillerinde düzenli tekrarlanan ve ancak bir hadiseye dönüştüklerinde ayrıntısına gireceğim vakıalardır bunlar. Burada yalnızca, Ulusal Meclis'in uzun devrelerle sahneden kaybolup cumhuriyetin tepesinde pek zavallı biri de olsa tek bir şahsiyeti, Louis Bonaparte'ı bırakmakla, hiç de politik olmayan bir tutum gösterdiğine değin-

miş olalım. Düzen partisi ise bu esnada kralcı bileşenlerine bölünerek ve onların birbiriyle çatışan restorasyon hırslarının peşinde koşarak kamuoyuna rezil oluyordu. Her ne kadar bu tatil sırasında *parlamentonun* kafa karıştırıcı gürültüsü dinse ve bu kurumun gövdesi ulus içinde çözülüp dağılsa da, bu cumhuriyetin hakiki meşrebini kemale erdirecek bir şeyin eksik kaldığı açıkça görülüyordu: Tatillerini sürekli hale getirmek ve *liberté, égalité, fraternité* şiarlarını şu muğlaklıktan uzak sözlerle değiştirmekti gereken: *Infanterie, Cavallerie, Artillerie!*²⁴

24 Piyade, süvari, topçu.

bölüm

IV

L 848 Ekimi'nin ortasında Ulusal Meclis tekrar toplandı. 1 Kasım'da Bonaparte, Barrot-Falloux hükümetinin feshini ve yeni bir hükümetin kuruluşunu ilan eden bir duyuruyla şaşırttı onları. Uşaklar bile Bonaparte'ın bakanlarından daha fazla seremoniyle kovalanmıştır. Aslında Ulusal Meclis'e niyet edilen tekmeler, şimdilik, Barrot ve Komp'a kismet olmuştu.

Barrot hükümeti, görmüş olduğumuz gibi, Lejitimistlerle Orléanslılardan meydana geliyordu ve düzen partisinin bir kabinesiydi. Bonaparte, cumhuriyetçi kurucu meclisi dağıtmak, Roma seferini icra etmek ve demokratik partiyi kırmak için onlara ihtiyaç duymuştu. Açıkça bu hükümetin arkasına çekilmiş, hükümet gücünü düzen partisinin ellerine teslim etmiş ve Louis-Philippe idaresi altında bir gazetenin sorumlu yayın müdürü olarak mütevazı bir karakter maskesi takınmıştı – *homme de paille*¹ maskesi. Şimdiyse, artık çehresini saklayabileceği hafif bir perde değil de çehresini göstermesini engelleyen demir maske haline gelen bir şeyi fırla-

1 İç i saman dolu adam, kukla.

tıp atıyordu. Barrot kabinesini, düzen partisi adına cumhuriyetçi ulusal meclisi dağıtmak için devreye sokmuştu; kendi isminin, düzen partisinin ulusal meclisinden bağımsızlığını ilan etmek için azletti onu.

Bu azlin inanılır bahaneleri eksik değildi. Barrot hükümeti, Cumhuriyet'in başkanının Ulusal Meclis'in yanı sıra bir güç olarak görünmesine mahal verecek nezaket kurallarını bile ihmal etmekteydi. Ulusal Meclis'in tatili esnasında Napoléon Edgar Ney'e gönderdiği ve Papa'nın liberal tutumunu kınıyor görüldüğü bir mektubu kamuoyuna açıkladı. Tersine, kurucu meclisle ters düşerek Oudinot'yu Roma Cumhuriyeti'ne saldırısı nedeniyle öven bir mektup da yayımlamıştı. Ulusal Meclis Roma seferi bütçesini oyladığında, Victor Hugo güya liberalizminden ötürü o mektubu günde me getirdi. Düzen partisi inanmaz bir tavırla küçümseyerek, bağırış çağrışlarla boğdu bu buluşu – sanki Bonaparte'ın aklına düşüveren fikirlerin bir ağırlığı olabilirmiş gibi. Bakanların hiçbirini fırlatılan bu eldiveni almadı² onun adına. Barrot başka bir vesileyle konuşmacı kürsüsünden, meşhur kof heyecanıla, kendisine bakılırsa cumhurbaşkanının en yakın çevresinden kaynaklanan “tiksinç entrikalar” hakkında birkaç teessüf cümlesi sarf etti. Nihayet hükümet, Ulusal Meclis'ten Orléans Düşesi'ne bir dulluk maaşı çıkarttırmasına karşılık, cumhurbaşkanlığının bütçesinin artırılmasına yönelik her türlü talebi reddetti. Ve Bonaparte'ın şahsında krallık talibi ile maceraperest öyle içli bir şekilde kaynaştı ki, kendisinin kraliyeti restore etme misyonunu taşıdığı yolundaki büyük fikir, daima, Fransız halkının onun borçlarını ödeme misyonunu taşıdığı yolundaki diğer büyük fikirle bütünleniyordu.

Barrot-Falloux kabinesi Bonaparte'ın hayata geçirdiği ilk ve son *parlamentar hükümetti*. Bu nedenle onun feshi belirle-

2 Düello teklifini kabul etmemek anlamında.

yici bir dönüm noktasıydı. Hükûmetle birlikte düzen partisi, parlamenter rejimi tutundurabilmek, yürütme gücünü kullanabilmek için vazgeçilmez olan bir mevkii bir daha asla ele geçiremeyeceği şekilde kaybetti. Yürütme gücünün yarım milyondan fazla bireyden oluşan bir memurlar ordusuna tasarruf ettiği, dolayısıyla muazzam bir kitlenin çıkarını ve geçimini sürekli dolaysız bir bağımlılık altında tuttuğu Fransa gibi bir ülkede, devletin sivil toplumu en kapsamlı yaşamsal ifadelerinden en ehemmiyetsiz kısıpırtılarına kadar, en genel varoluş tarzlarından bireylerin özel yaşamlarına kadar kuşattığı, denetlediği, düzenlediği, gözetlediği ve ona vesayet ettiği, bu asalak gövdenin en aşırı merkezîleşmeyle her yerde hazır ve nazır, her şeye vakıf bir çehre kazanarak hareket kabiliyetini ve süratini olağanüstü artırdığı, böylece gerçek toplum gövdesini, benzeri ancak en çaresiz bağımlılık ve en paramparça şekilsizlik halinde görülebilecek bir duruma düşürdüğü böyle bir ülkede; Ulusal Meclis'in, şayet eşzamanlı olarak devlet yönetimini basitleştirmez, memur ordusunu olabildiğince küçültmez, nihayet sivil toplumun ve kamuoyunun hükûmet gücünden bağımsız organlarının oluşmasını sağlamazsa, bakanlık mevkilerini elden kaçırmakla her türlü sahici etkinliğini kaybedeceği hemen kavranacaktır. Lakin Fransız burjuvazisinin *maddi çıkarı*, evet, en içli bir şekilde, o geniş ve dal budak sarmış devlet makinesinin muhafazasıyla kaynaşmıştır. Fazla nüfusu bu makine içinde barındırır, kâr, faiz, rant ve hakk-ı huzur biçiminde cebine atamadığını maaş biçiminde tamamlar. Diğer yandan *politik çıkarı* onu, baskıyı, dolayısıyla devlet gücünün araçlarını ve personelini günbegün artırmaya zorlar; aynı zamanda kamuoyuna karşı durmaksızın bir savaş yürütmekte ve kuşkuyla yaklaştığı toplumun özerk hareketinin organlarını, şayet tamamen kesip koparmayı başaramıyorsa sakatlamakta, felç etmektedir. Fransız burjuvazisi, sınıfsal konumu iti-

barıyla, bir yandan her türlü parlamenter gücün, dolayısıyla kendisinin de yaşamasının koşullarını ortadan kaldırmaya, diğer yandan parlamenter güce düşman olan yürütme gücünü karşı konulmaz kılmaya mecbur bulunuyordu.

Yeni hükümetin adı d'Hautpoul kabinesi idi. General d'Hautpoul'un başbakanlık rütbesi edinmesi anlamında değil. Bonaparte'ın Barrot'yla beraber ortadan kaldırdığı bu paye, cumhurbaşkanını meşruti bir kralın yasal hiçliğiyle lanetliyordu: tahtsız taçsız, اساسız kılıçsız, sorumluluktan, en yüksek devlet onuruna zaman aşımı sahip olmaktan ve en beteri, bütçeden mahrum bir meşruti kraldı bu. D'Hautpoul kabinesinde parlamenter bir şöhre sahip bir tek adam vardı: Yüksek finans çevrelerinin en meşum üyelerinden Yahu-di Fould. Ona Maliye Bakanlığı düştü. Paris Borsası kayıtlarını açanlar, 1 Kasım 1849'dan itibaren Fransız devlet bonolarının Bonaparte'ın hisse senetleriyle beraber yükselip düştüğünü göreceklerdir. Bonaparte böylece borsada müntesipler bulurken, Carrier'i Paris Polis Müdürlüğüne atayarak polisi de hâkimiyetine alıyordu.

Bakan değışikliklerinin sonuçları ancak gelişmelerin akışı içinde ortaya çıkabilirdi. Bonaparte ilkin, sadece iyice göze batan bir biçimde geriye itilebilsin diye, ileri doğru bir adım atmıştı. Haşin bildirisini, Ulusal Meclis'e kul-köle üslubuyla tabiiyet açıklaması izledi. Bakanlar ne zaman onun kişisel heveslerini yasa tasarılarına dahil etmek için mahcup denemelere cesaret etseler, yersizliğinden baştan emin oldukları bu komik görevlerin ifasına hiç istemeden ve konumları ıca-bı mecbur kaldıkları izlenimini veriyorlardı. Bonaparte ne zaman bakanların arkasından niyetlerini ağzından kaçırarak gevezelikler yapsa ve "*idées napoléoniennes*"³ ile oynassa, kendi bakanları Ulusal Meclis kürsüsünden onu tersliyorlardı. Siyasi gasp iştiyakını, sanki sırf onun kötü durumundan

3 Napoléonca fikirler. Bkz. II. Bölüm, 17. dipnot.

zevk alan hasımlarının kahkahaları bitmesin diye dillendiryordu sanki. Bütün dünyanın alık yerine koyduğu kadri bilinmemiş bir deha havasına girdi. Bonaparte hiçbir dönemde bütün sınıflarca bu derece aşağılanmamıştı. Burjuvazi hiçbir zaman bu derece kayıtsız bir iktidar sürmemiş, egemenliğin alametlerini hiç bu kadar şişinerek sahnelememişti.

Benim işim burada yasa koyma faaliyetinin tarihini yazmak değil; söz konusu dönemdeki bu faaliyeti özetleyen iki yasa vardır: *şarap vergisini geri getiren yasa* ve *inançsızlığı men eden eğitim yasası*. Fransızlara şarap içmek zorlaştırılırken, buna mukabil bol kepçe hakiki hayat suyu⁴ ikram ediliyordu. Burjuvazi şarap vergisi yasasıyla eski nefretlik Fransız vergi sisteminin dokunulmazlığını ilan ederken, eğitim yasasıyla da, kitlelerin buna tahammül etmesini sağlayan eski ruh halini güvence altına almaya çalışıyordu. Orléanslıların, liberal burjuvazinin, velhasıl Voltaireciliğin ve eklektik felsefenin bu eski havarilerinin, Fransız ruh ve zihninin idaresini, ezeli düşmanları Cizvitlere emanet ettiklerini görmek, insanı şaşkına çeviriyor. Orléanslılar ve Lejitimistler tacın talibiyle ilgili olarak ayrılabilirlerdi fakat birleşik hâkimiyetlerinin iki devrin baskı araçlarını birleştirmeyi gerektirdiğini kavramışlardı; Temmuz Monarşisi'nin boyunduruğu restorasyonun boyunduruğuyla tamamlanmalı ve güçlendirilmeliydi.

Tüm umutları boşa çıkan, gerek buğday fiyatlarının düşüklüğü gerekse vergi yükünün ve ipotek borçlarının artması nedeniyle her zamankinden fazla ezilen köylüler, vilayetlerde kıpırdanmaya başladılar. Onlara, öğretmenleri ruhanilere tabi kılan bir süreklilik avı, belediyeleri valilere tabi kılan bir süreklilik avı ve herkesi tabi kılan bir casusluk sisteminin inşasıyla cevap verildi. Paris'te ve büyük şehirlerde reaksiyon/gericilik çağının çehresini taşır ve devirmekten ziyade mey-

4 İncil, Vahiy, Bap 22/16: "Ve susayan gelsin; isteyen meccanen hayat suyu alsın".

dan okur. Taşradaysa adileşir, kabalaşır, küçülür, yorucu, eziyetli bir hal alır, bunun tek kelimeyle ifadesi, jandarmadır. Jandarma rejiminin, papazlar rejimince kutsanarak, olgunlaşmamış kitleleri üç yıl boyunca demoralize etmesinin gerekliliği, anlaşılacaktır.

Düzen partisi Ulusal Meclis kürsüsünden azınlığa karşı boca ettiği tutku ve nutuk miktarı ne olursa olsun, konuşmaları, “evet evet, hayır hayır”⁵ demesi beklenen Hristiyan kadar tek heceli idi! Mecliste de basında da tek heceli. Çözümü baştan bilinen bir bulmaca gibi. Mesele ister dilekçe hakkı olsun ister şarap vergisi, ister basın özgürlüğü ister serbest ticaret, ister dernekler ister belediye tüzüğü, ister kişisel özgürlüğün korunması ister devlet bütçesinin tanzimi, hep aynı parola döner gelir, konu hep aynıdır, hüküm hep hazırdır, değişmez: “Sosyalizm!” Burjuva liberalizmine bile sosyalist denir, burjuva aydınlanması sosyalist, burjuva maliye reformu sosyalisttir. Zaten bir geçidin mevcut olduğu bir yere demiryolu döşemek sosyalistçedir, kılıçla saldırıya uğradığında kendini sopayla savunmak sosyalistçedir.

Yalnızca konuşma üslubu, moda, parti taktiği değildi bu. Burjuvazi, feodalizme karşı imal ettiği tüm silahların kendisine çevrildiğini, geliştirdiği tüm eğitim ve terbiye araçlarının kendi uygarlığına başkaldırdığını, yarattığı tüm tanrıların onu yüzüstü bıraktığını idrak ediyordu. Burjuva denen tüm özgürlüklerin ve ilerleme organlarının, hem toplumsal tabanda hem politik tepede kendi sınıf egemenliğine saldırdığını ve tehdit ettiğini, yani “sosyalistleştiğini” kavıyordu. Bu tehditte ve bu saldırıda haklı olarak sosyalizmin sırrını buluyor, onun anlam ve istidadını, sözde-sosyalizmin kendini değerlendirdiğinden daha doğru değerlendiriyordu. İster duygusallıkla insanlığın acılarından dem vurup sızlan-

5 Matta'ya göre İncil, Bap 5/37: “Ancak sözünüz: Evet, evet; Hayır, hayır olsun; bunlardan ziyadesi şerirdendir.”

sın, ister Hristiyanca bin yıllık krallığı ve evrensel kardeşliğin sevgisini ilan etsin, ister hūmanistçe akıl, eğitim, terbiye, özgürlük zırvalarını dôksün, isterse doktriner bir tutumla tûm sınıfların uzlaşma ve refahını sağlayacak bir sistem tasarlasın, burjuvazinin ona kaskatı kapanmasını anlayamamasının nedeni de yine sosyalizmin kendini doğru değerlendirememesidir. Burjuvazinin kavrayamadığı ise, sonuç olarak, bizzat kendi *parlamentar rejiminin*, kendi *politik hâkimiyetinin* de *sosyalistlikle* damgalanarak bu genel lanetlemenin hûkmüne maruz kalmasıydı. Burjuva sınıfının egemenliği topyekûn örgütlenmedikçe, kendi saf politik ifadesine kavuşmadıkça, öteki sınıfların karşıtlığı da saf haliyle meydana çıkamayacak, çıktığında da, devlet gücüne karşı her mücadeleyi sermayeye karşı mücadeleye dönüştüren o tehlikeli dönüm noktasına gelmeyecekti. Toplumun her yaşam kıpırtısında “huzur ve sükûnu” tehlikede görürken, *huzursuzluğun rejimini*, kendi rejimini, *parlamentar rejimi*, kendi sözcülerinden birinin ifadesiyle mücadeleden beslenen, mücadeleyle yaşayan bu rejimi toplumun tepesinde nasıl tutundurabilirdi? *Parlamentar rejim* tartışmayla yaşar, tartışmayı nasıl yasaklayabilir ki? Her çıkarın, her toplumsal oluşumun genel düşüncelere dönüştürüldüğü, düşünceler üzerinden müzakere edildiği yerdir burası; herhangi bir çıkar, bir oluşum, nasıl kendini düşüncenin üzerinde sayabilir ve iman konusu olarak telkin edilebilir ki? Kürsüdeki hatiplerin kavgası gazeteci veletlerin⁶ kavgasını davet eder, parlamentodaki tartışma mutlaka salonlardaki ve meyhanelerdeki tartışmalarla tamamlanır, temsilcilerin sürekli halkın kanaatine atıfta bulunması, halkın dilekçelerle kendi sahici kanaatini dile getirmesini haklılaştırır. *Parlamentar rejim* her şeyi çoğunluğun kararına bırakırken, parlamento dışında-

6 Alman Kayzeri II. Wilhelm yabancı basın mensuplarını “gazeteci veletler/basının veletleri” (*Pressebengel*) sözleriyle aşağılamıştı.

ki büyük çoğunlukların karar vermeyi istememesi mümkün müdür hiç? Siz devletin zirvesinde keman çalarsanız, aşağıdakilerin dans etmekten başka ne yapmasını beklersiniz ki?

Demek burjuvazi, eskiden “*liberal*” diye övdüğünü şimdi “*sosyalist*” diye sapkın ilan etmekle, çıkarı gereği, yönetimi *bizzat üstlenmenin* tehlikelerinden feragate mecbur olduğunu ikrar ediyor; ülkede huzur ve sükûnu tesis için her şeyden önce kendi burjuva parlamentosunun sükûna kavuşturulmasının, toplumsal gücüne dokunulmamasını sağlamak için kendi politik gücünün kınılması gerektiğinin kabulüdür bu. Şimdi tek tek burjuvalar öteki sınıfları sömürmeyi sürdürebilecek, gönül rahatlığıyla mülkiyetin, ailenin, dinin ve düzenin keyfini sürebileceklerdir; bunun tek koşulu, sınıflarının öteki sınıflarla beraber politik hiçliğe mahkûm olması, kesesini kurtarmak için tacını kaybetmesi ve onları koruyacak olan kılıcın aynı zamanda Demokles’in kılıcı olarak kafalarının üzerinde sallanmasıdır.

Genel burjuva çıkarları bakımından Ulusal Meclis üretkenlikten öylesine uzaktı ki, örneğin Paris-Avignon demiryoluyla ilgili 1850 Kışı’nda başlayan müzakereler 2 Aralık 1851’e gelindiğinde hâlâ sonuca varamamıştı. Baskı uygulamak ve tepki göstermek dışındaki konularda, şifasız bir verimsizlikle maluldü meclis.

Bonaparte’ın hükûmeti kâh düzen partisi anlayışıyla yasa çıkarma girişimlerinde bulunur, kâh icra ve idarede sertliği düzen partisinden de fazla abartırken, diğer yandan çocukça gülünç önerilerle popülerlik kazanmaya, Ulusal Meclis’e karıştlığını gözler önüne sermeye ve Fransız halkının kayıp hazinelerine erişmesini koşullar nedeniyle şimdilik engelleyen gizli bir plana dikkat çekmeye çalışıyordu. Astsubaylara günlük 4 sous⁷ zam teklifi, böyle bir şeydi. İşçiler için kefil-siz kredi verecek bir banka teklifi, böyle bir şeydi. Para ihsan

7 5 kuruşluk metelik.

etmek ve para pompalamak: kitleleri avlamak için kullanacağı yemle ilgili bakış açısı buydu. İster kibar ister adi, lûmpen proletaryanın maliye bilimi de ihsan ve pompalamayla sınırlıydı. Bonaparte'ın harekete geçirmeyi bildiği zemberekler bundan ibaretti. İktidara talip birinin, kitlelerin alıklığına bu kadar alıkça yatırım yapabildiği, görülmemiştir.

Ulusal Meclis, bedeli ona ödetileceği gayet açık olan bu popülerlik kazanma girişimlerde sürekli hop oturup hop kalktı. Borçlarının kamçıladığı ve edindiği hiçbir payenin durduramadığı bu maceracının umutsuzca bir darbeye cesaret etmesi tehlikesi büyüyordu. Düzen partisi ile cumhurbaşkanı arasındaki uyumsuzluk tehlikeli bir hale bürünmüştü ki, beklenmedik bir hadise cumhurbaşkanını pişmanlıkla tekrar düzen partisinin kollarına attı. *10 Mart 1850 ara seçimlerini kastediyoruz.* Bu seçimler, 13 Haziran'dan sonra hapsedilen ya da sürgüne yollanarak halledilen temsilcilerin koltuklarını doldurmak için yapılmıştı. Paris sadece sosyal-demokrat adayları seçti. Hatta oylarının çoğunu Haziran 1848 ayaklanmacılarından biri olan de Flotte'da birleştirdi. Proletaryayla ittifak yapan Paris küçük burjuvazisi 13 Haziran 1849'taki yenilgisinin intikamını alıyordu böylece. Bu sınıf, sadece tehlike anında savaş alanından çekilmiş, uygun bir fırsatta daha kitlesel muharebe güçleriyle ve daha cüretkâr bir sloganla geri dönecek gibi görünüyordu. Görünüşe göre bu seçim zaferinin tehlikesini artıran bir durum daha vardı. Ordu Paris'te, Bonaparte'ın bakanlarından La Hitte'e karşı Haziran ayaklanmacılarına, vilayetlerde ise büyük ölçüde Montagnardlara oy vermişti ve taşrada da Montagnardlar Paris'teki kadar belirgin olmasa bile hasımlarına üstünlük sağlamışlardı.

Bonaparte karşısında yine devrimin dikildiğini gördü birdenbire. 29 Ocak 1849'da olduğu gibi, 13 Haziran 1849'da olduğu gibi, 10 Mart 1850'de de hemen düzen partisinin ar-

kasına saklandı. Eğilip büküldü, korku içinde özürler diledi, parlamento çoğunluğunun emriyle istenen her bakanı atamaya hazır olduğunu bildirdi, hatta Orléanscı ve Lejitimist parti önderlerine, Thiers'e, Berryer'e, Broglie'ye, Molé'ye, kısacası *Burggraß*⁸ denen adamlara, devletin dümenine bizzat geçmeleri için yalvardı basbayağı. Düzen partisi geri getirilmesi imkânsız olan bu anı değerlendirmeyi bilemedi. Kendisine sunulan bu güce cesaretle sahip çıkmadı, Bonaparte'ı 1 Kasım'da feshettiği hükümeti tekrar kurmaya bile zorlamadı; onu bağışlayarak küçük düşürmekle ve d'Hautpoul'un yerine Bay *Baroche*'u refakatçi olarak yerleştirmekle yetindi. Bu Baroche, bir seferinde 15 Mayıs'ta devrimcilere karşı, diğer seferinde 13 Haziran'da demokratlara karşı, kamu savcısı olarak Bourges'daki yüksek mahkeme önünde esip gürlemiş, her iki sefer de onları Ulusal Meclis'e suikast düzenlemekle suçlamıştı. Daha sonra Bonaparte'ın bakanlarından hiçbiri, Ulusal Meclis'in küçük düşürülmesine Baroche'dan fazla katkıda bulunmamıştır. 2 Aralık 1851'den sonra da yine iyi donatılmış ve yüksek maaşlı senato başkan yardımcılığı makamında görürüz onu. Devrimcilerin çorbasına tükürmüştü, Bonaparte içebilsin diye.

Sosyal-demokrat parti ise, sadece kendi zaferini yine sorgulatacak ve onu anlamsızlaştıracak kaçamaklar aranıyor görünüyordu. Paris'in yeni seçilen temsilcilerinden Vidal, aynı zamanda Strasbourg'dan da seçilmişti. Onu Paris'i geri çevirip Strasbourg milletvekili olmaya ikna ettiler. Yani seçim sandığındaki zaferinin altını çizmek, böylece düzen partisini derhal parlamentoda münakaşa için sıkıştırmak yerine, halkın coşkusunun ve ordunun ruh halinin müsait olduğu bir anda hasmını mücadeleye zorlamak yerine, demokra-

8 Düz karşılığıyla: "Şehir kontu". Ortaçağ Almanyası'nda bir şatonun ya da şehrin kral tarafından atanan askeri güçlerinin komutanı. Bu ad, Orléanscı ve Lejitimistlere hizmet eden politikacılara, Victor Hugo'nun aynı adlı oyununa (*Les Burgraves/Burgrave'lar*) atıfla takılmıştı.

tik parti Mart ve Nisan ayları boyunca yeni bir seçim kampanyasıyla Paris'i yorgun düşürdü, halkın tahrik olmuş heyecanlarını bu mükerrer iğreti seçim oyunuyla aşındırdı, devrimci eylem gücünün meclis başarılarıyla doymasına, küçük entrikalar, içi boş nutuklar ve yapmacık hareketlerle harcanmasına yol açtı, burjuvazinin kendini toplamasına ve önlemlerini almasına izin verdi. Sonuçta, tekrarlanan Nisan seçimi, sandıktan Eugène Sue'nun⁹ çıkmasıyla, Mart seçimlerinin ağırlığını duygusallıkla azaltan bir şerh düştü. Kısacası, 10 Mart, bir 1 Nisan şakasına dönüştü.

Parlamento çoğunluğu hasmının zayıflığını anladı. Bonaparte'ın saldırısının idare ve sorumluluğunu devrettiği on yedi *Burggraf*, ön çalışmasını bu şerefe talip olan Bay Faucher'ye emanet ettikleri yeni bir seçim yasası hazırladılar. 8 Mayıs'ta Faucher, genel seçim hakkını ilga eden, seçmen olabilmek için seçim bölgesinde üç yıllık ikamet koşulu getiren, nihayet işçiler için bu ikamet kanıtlanmasını işveren den alacağı bir vesikaya bağlayan bu yasayı meclise getirdi.

Demokratlar anayasal seçim mücadelesinde nasıl devrimci bir heyecanla tepindilerse, seçim zaferlerinin ciddiyetini elde silah kanıtlamaları icap eden bu noktada, olanca anayasacılıklarıyla, düzeni ve *calme majestueux*'yu¹⁰ korumayı, yasa uymayı, bu demektir ki yasa suretinde kendine yer açan karşıdevrimin iradesine boyun eğmeyi vaaz ettiler. Tartışmalar sırasında Dağ,¹¹ onun devrimci tutkusuna karşı yasal zeminde ısrar eden dar kafalı orta sınıf tutkusuzluğunu göstererek ve onu yere çalacak korkunç bir ithamla, devrimci tavır aldığı suçlamasını yönelterek, düzen partisini mahcup etti. Yeni seçilen milletvekilleri bile mazbut ve itidalli bir iz-

9 Geleceğe kalmayan ama kendi döneminde çok okunan bir yazar. Gazetelerde yayımlanan tefrika romanın mucidi sayılır.

10 Majestece (haşmetli) sükûnet.

11 Montagne.

lenim uyandırarak, onları anarşistlikle karalamanın ve seçilishlerini devrimin zaferi olarak sunmanın nasıl bir yanlış anlama olduğunu kanıtlamaya çabaladılar. 31 Mayıs'ta yeni seçim yasası kabul edildi. Montagne, cumhurbaşkanının cebine çaktırmadan bir protesto demeci sokuşturmakla yetindi. Seçim yasasını, devrimci gazeteleri tamamen tasfiye eden yeni bir basın yasası izledi. Bu kadar hak etmişlerdi. İki burjuva yayın organı, *National* ve *La Presse*, devrimin en ileri kararolları olarak kaldılar bu tufandan geriye.

Demokratik önderlerin, Mart ve Nisan aylarında Paris halkını sahte bir kavgaya sokmak için her şeyi yaptıklarını gördük, 8 Mayıs'tan sonra ise onları sahici kavgadan alıkoymak için her şeyi yaptılar. Ayrıca 1850'de sinai ve ticari refah açısından en parlak yıllardan birinin geçirildiğini ve Paris proletaryasının tam istihdam durumunda bulunduğunu unutmamalıyız. Ancak başlı başına 31 Mayıs 1850 yasası, proletaryanın politik güce her türlü katılımının önünü ke-siyordu. Onu mücadele alanından dışlıyordu. İşçileri Şubat Devrimi'nden önce bulundukları parya konumuna geri itiyordu. İşçiler, böyle bir hadise karşısında demokratların onları yönlendirmesine izin verdikleri ve sınıflarının devrimci çıkarını/ilgisini anlık bir rahatlık uğruna unutabildikleri için, fatih bir güç olma şerefinden feragat ettiler, kaderlerine teslim oldular, Haziran 1848 yenilgisiyle yıllarca mücadele-giremeyecek kadar zayıf düşürülmüş olduklarını ve tarihsel sürecin şimdilik yine onların tepesinde yürümesi gerekeceğini kanıtladılar. 13 Haziran'da "Hele bir genel seçim hakkına dokunacak olun, o zaman görürsünüz!" diye haykırmış olan küçük burjuva demokrasisine gelecek olursak, o, aldığı karşıdevrimci darbenin aslında bir darbe olmadığı ve 31 Mayıs yasasının da aslında bir yasa olmadığı fikriyle teselli ediyordu kendini. 1852 Mayısı'nın ikinci pazarında her Fransız seçim sandığı başına gidecekti, bir elde seçmen pusulası, di-

ger elde kılıç. Bu kehaneti savurmak, memnun etmeye yetti onları. Nihayet ordu da, 29 Mayıs 1849 seçimleriyle ilgili olduğu gibi, 1850 Mart ve Nisan seçimleriyle ilgili olarak da terbiye edildi. Bu defa kararlıydı ama: “Devrim bizi üçüncü defa aldatamayacak.”

31 Mayıs 1850 yasası burjuvazinin *coup d’Etat*’sıydı.¹² Devrim üzerindeki daha önceki bütün fetihleri yalnızca geçici olmuştu. Şimdiki Ulusal Meclis’in sahneden çekildiği her seferinde sorgulanmışlardı. Yeni bir genel seçimin tesadüflerine bağlıydılar ve 1848’den beri yapılan seçimlerin tarihi itiraz edilmez bir şekilde gösterdi ki, burjuvazinin fiili egemenliği ne derece gelişirse, halk kitleleri üzerindeki manevi egemenliğini o derece kaybediyor. Genel seçim hakkı 10 Mart’ta doğrudan doğruya burjuvazinin egemenliğine karşı durdu, burjuvazi buna genel seçim hakkını ilga ederek cevap verdi. Yani 31 Mayıs yasası sınıf mücadelesinin bir zorunluluğu idi. Diğer yandan anayasa, cumhurbaşkanı seçiminin geçerli sayılabilmesi için en az iki milyon oyu gerektiriyordu. Cumhurbaşkanı adaylarından hiçbirisi bu asgari rakama ulaşamazsa, Ulusal Meclis en çok oy alan üç aday arasından birini cumhurbaşkanı seçecekti. Kurucu iradenin bu yasayı yaptığı sırada seçmen listelerinde on milyon kişi kayıtlıydı. Demek yasanın mantığına göre cumhurbaşkanlığı seçiminin geçerlilik kazanması için seçme hakkı olanların beşte biri yeterliydi. 31 Mayıs yasası en az üç milyon seçmeni seçmen listelerinden sildi, böylece seçme hakkı olanların sayısını yedi milyona düşürdü, bununla beraber cumhurbaşkanlığı seçiminin geçerliliği için aranan iki milyonluk asgari sınırı da korudu. Bu demektir ki, yasanın koyduğu “seçme hakkı olanların beşte biri” asgari sınırını neredeyse üçte bire yükseltti, velhasıl cumhurbaşkanı seçimini halkın elinden alıp ulusal meclise kaçırmak için elinden geleni

ardına koymadı. Böylece düzen partisi 31 Mayıs seçim yasa-sıyla, Ulusal Meclis'in ve cumhurbaşkanının seçimini toplu-mun durağan kısmına bırakmakla hâkimiyetine çifte perçin yapmış görünüyordu.

V

bölüm

Devrimci kriz savuşturulduğu ve genel oy hakkı tasfiye edildiği anda, Ulusal Meclis'le Bonaparte arasındaki kavga derhal yeniden patlak verdi.

Kurucu Meclis Bonaparte'ın maaşını 600 bin frankta sabitlemişti. Makama oturalı anca altı ay olmuştu ki, bu bedeli iki katına çıkarmayı başardı. Odilon Barrot kurucu ulusal meclisten, temsil masrafları adı altında yıllık 600 bin franklık bir zam koparttı. 13 Haziran'dan sonra Bonaparte benzer bir talebi dillendirmişse de o sıra Barrot kulak asmamıştı. Şimdi, 31 Mayıs'tan sonra fırsatı derhal değerlendirerek bakanı aracılığıyla Ulusal Meclis'ten üç milyonluk bir ödenek talebinde bulundu. Uzun süreli maceracı avarelik hayatı, burjuvalarından para sızdırabileceği zaaf anlarını sezinlemesini sağlayan en hassas antenlerle donatmıştı onu. Basbayağı şantajdı yaptığı. Ulusal Meclis halk egemenliğine onun yardımıyla ve onun bilgisi dahilinde tecavüz etmişti. Şayet elini kesesine atmaz, yıllık üç milyona suskunluğunu satın almazsa, meclisin cürmünü halk mahkemesine ihbar edeceği tehdidinde bulundu. Üç milyon Fransız'ın oy hakkını gasp et-

mişlerdi. Tedavülden çıkartılan her Fransız için tedavüle bir frank sokmalarını istiyordu, yani tam tamına üç milyon frank. Altı milyonun seçilmişisi olarak, kendisinden apartıldığını iddia ettiği oyların tazminatını talep ediyordu. Ulusal Meclis komisyonu, bu sırnaşık adamı geri çevirdi. Bonapartist basın tehditler savurdu. Ulusal Meclis, millet kitlesiyle bağını ilkesel olarak ve açık seçik kestiği şu anda, cumhuriyetin başkanıyla bağlarını nasıl koparabilirdi? Meclis ödenegi reddetmekle beraber 2.160.000 franklık tek seferlik bir ödeme çıkarttı. Hem paraya onay verip hem de bunu kerhen yaptığını belli ederek kızgınlığını göstermekle, kendini iki defa zayıf durumuna düşürme kabahatini işliyordu. Bonaparte'ın paraya ne için ihtiyaç duyduğunu ileride göreceğiz. Genel oy hakkının ilgasının hemen ardından gelen ve Bonaparte'ın Mart-Nisan krizi esnasındaki aciz tavrının gaspçı parlamentoya karşı arsız bir meydan okumaya döndüğü bu sinir bozucu oyunun ardından, Ulusal Meclis 11 Ağustos'tan 11 Kasım'a kadar kendini tatil etti. Bonapartistlerin yer almadığı, buna mukabil birkaç ılımlı cumhuriyetçinin bulunduğu 28 üyeli bir daimi komisyonu bıraktı kendi yerine. 1849'daki daimi komisyon yalnızca düzenin ve Bonapartistlerin adamlarını tutmuştu. Fakat o zaman düzen partisi devrime daimi karşıtlığını açıklamıştı. Şimdiyse parlament cumhuriyet cumhurbaşkanına daimi karşıtlığını açıklıyordu. 31 Mayıs yasasından sonra artık düzen partisnin de tek rakibi o idi.

Ulusal Meclis 1850 Kasımı'nda tekrar toplandığında, cumhurbaşkanıyla aralarında şimdiye kadarki gibi ufak tefek itiş kakışlar değil, gözün budaktan sakınılmadığı büyük bir kavga, iki gücün ölümüne bir mücadele, kaçınılmaz hale gelmiş görünüyordu.

1849 yılında olduğu gibi, bu seneki parlamento açılış töreninde de düzen partisi fraksiyonlarına bölünmüş görünü-

yordu, Louis-Philippe'in ölümüyle yeni gıdaya kavuşmuş bulunan kendi restorasyon entrikasıyla meşguldü her biri. Hatta Lejitimistlerin kralı V. Henry resmen, daimi komisyon üyelerinden birilerinin de yer aldığı, Paris'te mukim bir kabine atamıştı. Bu da Bonaparte'a, Fransa'nın vilayetlerinde gezilere çıkıp mevcudiyetiyle şereflendirdiği şehrin meşrebine göre kâh zımnın, kâh açıkça, kendi restorasyon planlarını ifşa etme ve oy toplama hakkını veriyordu. Büyük resmî *Moniteur*'ün¹ ve Bonaparte'ın küçük özel monitörlerinin tabii mecburen zafer geçitleri olarak kutladığı bu seferlerde, kendisine her seferinde 10 Aralık Cemiyeti'yle irtibatlı kişiler refakat ediyordu. Bu cemiyet 1849'da kurulmuştu. Bir tür hayır cemiyeti kurma perdesi ardında, Paris'in lümpen proletaryası gizli birimlerde örgütlenmişti, her birim Bonapartistlerin bir ajanınca yönlendiriliyor, başında da Bonapartist bir general bulunuyordu. Geçinme araçları gibi kökenleri de belirsiz, perişan *Roués*² yanında, burjuvazinin yoldan çıkmış, macera peşindeki atıkları yanında serseriler, ordudan atılmış askerler, salıverilmiş hükümlüler, kaçak kürek mahkûmları, dolandırıcılar, şarlatanlar, *Lazzaroni*,³ yankesiciler, üç kâğıtçılar, kumarbazlar, *Maqueraux*,⁴ kerhane-ciler, hamallar, yazar-edebiyatçı takımı, laternacılar, paçavracılar, bileyciler, kalaycılar, dilenciler, kısacası Fransızların *la bohème* dediği, ne yapacağı belirsiz, kopuk, oradan oraya savrulan kitle... Bonaparte, 10 Aralık Cemiyeti'nin orta direğini, kendisine de akraba olan bu unsurlardan çattı. Tüm üyelerinin tıpkı Bonaparte gibi, çalışan milletin sırtından kendileri için hayır işlemek istemesi anlamında bir "ha-

1 Fr. Gözlemci. O dönemde hükümetin resmî yayın organı işlevini gören günlük gazete (bkz. II. Bölüm, 16. dipnot).

2 Sefihler, ahlaksızlar.

3 Napoli'de mutlakiyetçi hükümetin çok zaman muhaliflere karşı kullandığı dilenciler.

4 Fr. Pezevenkler.

yır cemiyeti” idi bu. Kendini *lumpen proletaryanın şefi* olarak atayan, şahsen peşinde olduğu çıkarların aynısını kitle-sel biçimde yalnız onlarda bulan, bütün sınıfların atıkların-dan, döküntülerinden, cürufundan oluşan bu sınıfı kayıt-sız şartsız dayanabileceği tek sınıf olarak teşhis eden bu Bo-naparte, sahici Bonaparte’tır işte, Bonaparte *sans phrase*’dır.⁵ Sonra her şeye kadir olduğunda devrimcilerin yanı sıra ken-di eski şeriklerinden bazılarını Cayenne’e⁶ sürerek üzerleri-ne suç yıktığında da açıktır bu. Yaşlı, kurnaz *Roué*, halkların tarihsel yaşamını ve onların asli ve yan oyunlarını⁷ en basit bir komedi olarak ele alıp, en aşağılık düzenbazlığın üzeri-nin büyük kostümler, sözler ve edalarla örtüldüğü bir mas-keli baloya dönüştürdü. Örneğin, eğitilmiş bir İsviçre akba-basının Napoléon kartalını oynadığı⁸ Straßburg⁹ seferi. Bou-logne’a baskın verdiğinde, birkaç Londralı uşağa Fransız üniforması kuşandırmıştı. Orduyu temsil ediyordu bunlar. 10 Aralık Cemiyeti’ne topladığı on bin lumpen de halkı tem-sil etmesi icap ediyordu, tıpkı Klaus Zettel’in¹⁰ aslanı temsil ettiği gibi. Bizzat burjuvazinin en mükemmel komediyi oy-nadığı, ama bunu dünyanın gözleri önünde olanca ciddiye-tiyle yaptığı, Fransız drama adabının kılı kırk yaran kural-larını ihlal etmediği ve kendi asli ve yan oyunlarının tören-selliğine yarı kanıp yarı güvendiği bir anda, komediyi düm-

5 Allanıp pullanmamış, yalın Bonaparte.

6 Fransız Guyanası’nın, 1854-1938 arasında bir ceza kolonisinin bulunduğu başkenti.

7 Bkz. III. Bölüm, 12. dipnot.

8 Bonaparte, İsviçre’de askerî eğitim görüp topçu yüzbaşısı unvanını aldıktan sonra 30 Ekim 1836’da iki Strassbourglu topçu alayıyla Paris’e yürüyerek darbe yapmayı denemiş ancak başarısız olmuştu. Marx, 1. Napoléon’un sürgün edildiği Elba adasından 1814’te dönüp Paris’e yürüyerek iktidarı tekrar ele alışı-nı taklide yeltenen bu girişime aufta bulunuyor.

9 Fransızcası Strasbourg.

10 İngilizcesi Nick Bottom. Shakespeare’in *Bir Yaz Gecesi Rüyası*’nda aslanı temsil eden oyuncu.

düz komedi olarak kabul eden maceracının zaferi kaçınılmazdı. Ancak vakur rakiplerini bertaraf edip artık kendi de kral rolünü ciddiye aldığı ve Napoléon maskesiyle sahici Napoléon'u temsil iddiasında bulunduğunda, kendi dünya görüşünün kurbanına dönüşecek, dünya tarihini bir komedi değil de kendi komedisini dünya tarihi sayan biri olarak, cidden maskara olacaktır. Sosyalist işçiler için ulusal atölyeler¹¹ ne idiyse, burjuva-cumhuriyetçiler için *Gardes mobiles*¹² ne idiyse, 10 Aralık Cemiyeti de Bonaparte için oydu: kendisine mahsus bir savaş gücü. Seyahatlerinde, trenlere doldurulan bindirilmiş kıtalar Bonaparte için doğaçlama bir halk topluluğu oluşturmakla, kamusal bir heyecan sahnelemekle, *vive l'Empereur*¹³ çığlıkları atmakla, cumhuriyetçileri tahkir etmek ve dövmekle yükümlüydüler, tabii polis koruması altında. Paris'e geri dönüşlerinde öncü grupları oluşturmaları, karşı gösterileri engellemeleri veya onları dağıtmaları gerekiyordu. 10 Aralık Cemiyeti ona aitti, onun eseri idi, onun fikriydi. Onun dışında neye sahipse koşulların kudretiyle elde etmiş, başka her ne yaptıysa bunu koşullar sağlamış veya başkalarının eylemlerini taklit etmekle yetinmişti; fakat yurttaşlar önünde düzene, dine, aileye, mülkiyete ilişkin resmî söylemiyle, arkasında *Schusterle und Spiegelberg*'lerin¹⁴ gizli cemiyetiyle, düzensizlik, fuhuş ve hırsızlık cemiyetiyle Bonaparte özgün bir yazardır ve 10 Aralık Cemiyeti'nin hikâyesi onun kendi hikâyesidir. Düzen partisine mensup halk temsilcilerinin, [10] Aralıkçıların köteğine maruz kalması istisnai bir olaydı. Dahası var. Orada gü-

11 27 Şubat 1848'de geçici hükümet tarafından ihdas edilen ve piyasaya iş yapmaktan ziyade istihdam yaratarak işsiz yoksulları destekleme işlevi gören kurum.

12 Seyyar muhafızlar.

13 Yaşasın imparator.

14 Schiller'in ünlü tiyatro oyunu *Haydutlar*'da, vicdansızlaşmış hırsız ve katil karakterleri. "Alçak" ve "Ne mal olduğu bilinen" diye çevrilebilirler.

venliği sağlamakla görevlendirilerek Ulusal Meclise tayin edilen polis komiseri Yon, Allais diye birisinin ifadesine dayanarak, Aralıkçıların bir kesiminin General Changarnier ve Ulusal Meclis Başkanı Dupin'i öldürmeye karar verdiğini ve bunu icra edecek kişileri de saptadığını bildirdi Daimi Komisyona. Bay Dupin'in korkusu anlaşılacaktır. 10 Aralık Cemiyeti'yle ilgili bir meclis araştırması kaçınılmaz görünüyordu, bu demektir ki Bonaparte'ın gizli dünyasının kutsallığına halel gelecekti. Bonaparte tam da Ulusal Meclis'in toplanması öncesinde nlem olarak cemiyetini lağvetti. Tabii sadece kâğıt üzerinde yaptı bunu, çünkü 1851 yılının sonuna doğru çıkan kapsamlı hatıratında polis müdürü Carlier hâlâ onu Aralıkıları sahiden dağıtmak için harekete geçirmeye çalışıyordu – nafile.

10 Aralık Cemiyeti, resmî-kamusal orduyu bir 10 Aralık Cemiyeti'ne dönüştürmeyi başarana kadar, Bonaparte'ın özel ordusu olarak kalacaktı. Bonaparte Ulusal Meclis'in tatile girmesinden kısa bir süre sonra bu yolda ilk denemesini yapmış, bunu yaparken de kendisine verilmek istenmeyen o parayı kullanmıştı. Kaderci birisiydi, insanın ve bilhassa askerin karşı koyamayacağı birtakım yüksek kuvvetlerin varlığına inanırdı. Bu kuvvetler arasında nde gelenler sigara, şampanya, soğuk tavuk eti ve sarımsaklı sosisti. Bunun için, Elyse'nin odalarında herkesten önce subayları ve astsubayları ağırladı, sigara, şampanya, soğuk tavuk eti ve sarımsaklı sosisle. 3 Ekim'de bu manevrayı St. Maur teftişi sırasında birliklerle tekrarladı, 10 Ekim'de aynı manevrayı Satory'deki askerî geçit töreni sırasında daha büyük ölçekte uygulağı. Amca İskender'in Asya'daki seferlerini hatırlamıştı, yeğen ise Bacchus'un¹⁵ fetih seferlerini. İskender yarı tanrıydı, Bacchus ise tanrı; aynı zamanda, 10 Aralık Cemiyeti'nin koruyucu tanrısı.

15 Eski Yunan mitolojisinde bereket, şarap ve sarhoşluk tanrısı.

3 Ekim geçit töreninden sonra, Daimi Komisyon, Savaş Bakanı d'Hautpoul'  ifadeye çağırdı. Bakan, disipline aykırı hareketlerin artık tekerrür etmeyeceğine dair teminat verdi. Bonaparte'ın 10 Ekim'de d'Hautpoul' n sözünü tuttuğu malumdur. Her iki geçit töreninde de kumanda, Paris ordusunun başkomutan  olarak Changarnier'deydi. Aynı zamanda Daimi Komisyon'un  yesi, Ulusal Muhafızların şefi, 19 Ocak ve 13 Haziran'ın "kurtarıcısı", "toplumun sipe-ri", düzen partisinin payesi için uygun gördüğü aday olan, iki monarşinin de keşişi olabileceği kestirilen Changarnier, şimdiye dek savaş bakanının ast  olmayı asla kabul etmemiş, cumhuriyet kurumunu açıkça alaya almış, Bonaparte'  çift anlamlı bir nezaketle himaye altına alarak takip etmişti. şimdiyse savaş bakanına karşı disiplini, cumhuriyete karşı anayasayı savunuyordu, coşkuyla. 10 Ekim'de süvarinin bir bölümü "Vive Napol on! Vivent les saucissons!"¹⁶ diye bağ rırken, Changarnier, en azından arkadaşı Neumayer'in komutas  altında geçit resmi yapmakta olan topunun, demirden suskunluğunu bozmamas n  sağladı. Savaş bakan  Bonaparte'ın bastırmasıyla ceza olarak Neumayer'i Paris'teki görevinden aldı; bahane, 14. ve 15. t menlerin komutanlığına atanmasıyd . Neumayer bu görev değişikliğini kabul etmeyince mecburen emekli oldu. Changarnier ise 2 Kasım'da yayımladığı günlük emirle, birliklere silah altındayken herhangi bir gösteriye veya toplantıya katılmayı yasakladı. Elys eci gazeteler Changarnier'ye, düzen partisinin gazeteleri Bonaparte'a saldırdılar, Daimi Komisyon'un ardı ardına yaptığı gizli oturumlarda, anavatanın tehlikede olduğu, ordunun birisi Bonaparte'ın konutu Elys e'de diğeri Changarnier'nin konutu Tuileries'de olmak üzere iki düşman genelkurmayla iki düşman kampa bölünmüş göründüğü, defalarca tekrarlandı. Ulusal Meclis toplandığı anda

16 Yaşasın Napol on! Yaşasın sosisler!

kavga işareti verilecek gibi görünüyordu. Fransız kamuoyu Bonaparte'la Changarnier arasındaki bu sürtüşmeleri, onları şu sözlerle yorumlayan İngiliz gazeteci gibi değerlendırıyordu:

“Fransa'nın politik orta hizmetçileri, devrimin kaynayan lavlarını eski süpürgelerle süpürüyor, bir yandan işlerini yaparken de aralarında atışıyorlar.”

Bu arada Bonaparte Savaş Bakanı d'Hautpoul'ü alelacele görevinden aldı, onu palas pandıras Cezayir'e sevk etti ve yerine General Schramm'ı savaş bakanlığına atadı. 12 Kasım'da Ulusal Meclis'e Amerikan teferruatçılığına yakışacak bir mesaj yolladı; ayrıntılarla yüklü, düzen kokusu tüten, uzlaşma şehveti taşıyan, anayasal rejimi kabullenmiş, her şeye ve herkese değinen, bir tek anın *questions brûlantes*'ına¹⁷ dokunmayan. Laf arasında, geçerken söylercesine, anayasanın açık hükümleri uyarınca cumhurbaşkanının ordu üzerinde tek başına yetkili olduğunu belirtiyordu. Mesaj şu farfaralı sözlerle sona eriyordu:

“Fransa şimdi her şeyden önce sükûn istiyor... Salt ettiğim yemine sadakat gereği, onun bana çizdiği dar sınırlar içinde kalacağım... Halk tarafından seçilmiş ve iktidarını sadece ona borçlu olan ben, daima onun yasada ifadesini bulan iradesine uyacağım. Bu oturumda anayasanın değiştirilmesini kararlaştırırsanız, bir kurucu meclis, yürütme gücünün konumunu düzenleyecektir. Yoksa halk 1852'de vakarla kararını verecektir. Fakat gelecekte bulunacak çözümler ne olursa olsun, geliniz, tutku, sürpriz veya şiddetin hiçbir zaman büyük bir milletin kaderine hükmedemeyeceği üzerinde mutabık kalalım... Benim her şeyden önce hassasiyetle üzerinde durduğum şey, 1852'de Fransa'yı kimin yöneteceği-

17 Yakıcı sorunlar.

ni bilmek değil, tasarrufum altında bulunan süreyi, bu ara dönemin tahrik ve çalkantılar olmadan geçmesini sağlamak için kullanmaktır. Kalbimi dürüstçe sizlere açtım, samimi-yetime itimadınızla, iyi niyetli çabalarım a işbirliğinizle mukabele edeceksiniz, gerisini Tanrı halledecektir.”

Burjuvazinin bu nazikâne, riyakârca ılımlı, aleladeliliğiyle fazilet taslayan dili, 10 Aralık Cemiyeti’nin otokratının ve St. Maur ile Satory’nin piknik kahramanının ağzında, en derin anlamını açığa vurur.

Düzen partisinin şehir kontları, açılan bu kalbin talep ettiği itimada dair bir an bile yanılısamaya kapılmadılar. Yeminlerden çoktan bıkmışlardı, yalan yeminin eski ustaları, virtüözleri vardı aralarında, mesajın orduyla ilgili kısmını da duymazdan gelmemişlerdi. Mesajda yeni çıkarılan yasalar etraflıca sayıp dökülürken en önemli yasanın, seçim yasasının hesaplı bir suskunlukla geiştirildiğini, üstelik anayasanın değiştirilmemesi halinde 1852’de cumhurbaşkanı seçiminin halka tevdi edildiğini hoşnutsuzlukla fark ettiler. Seçim yasası düzen partisinin ayaklarına bağlanmış kurşundan bir glle idi, onun yürümesini, hele şimdi saldırmasını engelliyordu! Dahası Bonaparte 10 Aralık Cemiyeti’ni resmen lağvederek ve Savaş Bakanı d’Hautpoul’ azlederek günah keçilerini kendi elleriyle anavatanın sunağında kurban etmişti. Beklenen atışmanın mızrak uçlarını koparmıştı. Düzen partisi de korka korka yürütme gücüyle herhangi bir çatışmadan kaçınmaya, onu hafifletmeye, üzerini örtmeye çalışıyordu. Devrim zerindeki kazanımlarını kaybetme korkusuyla, rakibinin onun meyvelerini toplamasına izin verdi. “Fransa her şeyden önce sükûn istiyor”du. Düzen partisi devrimden beri bunu haykırıyor, Bonaparte’ın mesajı düzen partisine bunu haykırıyordu. “Fransa her şeyden önce sükûn istiyor.” Bonaparte gasp peşinde pazarlıklara otu-

ruyordu, lakin düzen partisi bu pazarlıklar hakkında gürültü kopardığında ve hastalık hastası bir tutumla onları teşhir ettiğinde “sükûnu bozmuş” oluyordu. Kimse onlardan bahsetmezse, Satory sosisleriyle ilgili ses çıkmazdı. “Fransa her şeyden önce sükûn istiyor.” Yani Bonaparte sükûnet içinde kalınarak kendisine mani olunmamasını talep ediyordu, parlamento partisi da ikili bir korkuyla felç olmuştu; hem devrimci huzursuzluğu yeniden başına bela etme korkusu hem kendi sınıfının gözüne, burjuvazinin gözüne huzur ve sükûnu bozan taraf olarak görünme korkusu. Fransa her şeyden önce sükûn talep ettiği için, düzen partisi, Bonaparte’ın mesajındaki “barış” sözüne “savaş” cevabını vermeye cesaret edemiyordu. Ulusal meclisin açılışında büyük skandal sahnelerine heveslenen kamuoyunun beklentileri boşa çıkmıştı. Daimi Komisyon’un Ekim hadiseleriyle ilgili zabıtlarının ibrazını talep eden muhalefet milletvekilleri, oylamada azınlıkta kaldılar. Tahrik edici olabilecek bütün tartışmalardan kaçıyorlardı ilke olarak. Ulusal Meclis’in 1850 Kasım ve Ekim’indeki çalışmalarının ilgiye değer bir yanı yoktu.

Nihayet, Aralık sonuna doğru, parlamentonun bazı yetkileri hakkında bir gerilla savaşı başladı. Burjuvazinin genel oy hakkının tasfiyesiyle sınıf mücadelesini şimdilik sona erdirmesinden beri, hareket, iki iktidar erkinin öncelikleriyle ilgili küçük tezviratların batağına saplanmıştı.

Halk temsilcilerinden Mauguin’e karşı borçlarından ötürü bir mahkeme kararı çıkartılmıştı. Mahkeme başkanının başvurusu üzerine, Adalet Bakanı Rouher, borçluya karşı kolaylıkla bir tutuklama emri çıkartılabileceğini açıkladı. Mauguin hapse atıldı böylece. Ulusal Meclis bu tecavüzü öğrendiğinde galeyana geldi. Milletvekilinin derhal serbest bırakılması talimatını vermekle kalmadı, *greffier*¹⁸ vasıtasıyla, he-

18 Mahkeme kâtibi.

men o akşam güç kullanarak Clichy'den çıkartılmasını sağladı. Yine de özel mülkiyetin kutsallığına olan inancını korumak adına ve acil durumda, artık fazla rahatsızlık veren Montagnardların ilticası için bir açık kapı bırakma art düşüncesiyle, halk temsilcilerinin borçlarından ötürü hapsini, önceden meclisten izin alınması koşuluna tabi kıldı. Cumhurbaşkanı'nın da borçlarından ötürü içeri atılabileceğini duyurmayı unuttu. Kendi bedeninin uzuvlarını saran, dokunulmazlığın son suretini de yok etmiş oldu böylece.

Polis komiseri Yon'un, Allais adlı birisinin ihbarına dayanarak Aralıkçıların bir kesimini Dupin ve Changarnier'i öldürmeyi tasarlamakla suçladığı hatırlanacaktır. Bunun üzerine maliyeciler daha ilk oturumda, parlamentonun ödeneği Ulusal Meclis bütçesinden karşılanacak ve Polis Müdür-lüğünden tamamen bağımsız olacak kendi polisini oluşturmalarını önerdiler. İçişleri Bakanı Baroche kendi yetki alanına yönelik bu müdahaleyi protesto etti. Bunun üzerine, bu polis komiserliğinin ödeneğinin meclis bütçesinden karşılanması ve meclisin amirlerince göreve atanıp görevden alınması fakat bütün bunların içişleri bakanının onayıyla yapılması gibi sefil bir uzlaşmaya varıldı. Bu sırada hükümet Allais hakkında yasal takibata girişmişti ve mahkemede ifadesinin bir mistifikasyon olarak takdim edilmesi ve savcının ağzından Dupin'in, Changarnier'nin, Yon'un ve tüm ulusal meclisin üzerine bir istihza ışığı düşürülmesi çok kolaydı. Şimdi, 29 Aralık'ta Bakan Baroche Dupin'e Yon'un görevden alınmasını talep eden bir mektup yazdı. Ulusal Meclis'in ilgili dairesi Yon'u görevinde tutmaya karar verdi, ancak Mauguin vakasında kendi gösterdiği şiddetten ürkmüş ve yürütme gücüne bir darbe vurmaya cüret etmesi halinde karşılığında ondan iki darbe almaya alışmış olan Ulusal Meclis, bu kararı onaylamadı. Hizmet aşkının ödülü olarak Yon'u görevden aldı ve böylece, gündüz icra etmek üzere gece karar

vermek yerine gündüz karar verip gece icra eden bir insan karşısında parlamenter bir yetkiden mahrum bıraktı kendisini.

Ulusal Meclis'in Kasım ve Aralık ayları boyunca büyük çarpıcı olaylar vesilesiyle yürütme gücüyle mücadeleyi nasıl geçiştirdiğini, bastırdığını gördük. Şimdiyse, en küçük vesilelerle bile bu mücadeleye girişmeye mecbur kaldığını görürüz. Mauguin vakasında bir halk temsilcisinin borcundan ötürü hapsedilmesini ilke olarak onaylarken, bu ilkenin yalnızca hoşuna gitmeyen temsilcilere uygulanması şerhini düştü ve bu rezil imtiyaz için adalet bakanıyla çekişmeye girişti. Sözde cinayet planını 10 Aralık Cemiyeti'le ilgili soruşturma açmak için kullanmak ve Paris lümpen proletaryasının reisi Bonaparte'ın bu hakiki yüzünü Fransa ve Avrupa'ya ona çare bırakmayacak bir açıklıkla teşhir etmek yerine, bu çatışmanın, bir polis komiserini atama ve görevden alma salahiyetinin kendisinde mi içişleri bakanında mı olduğu noktasına indirgenmesine izin verdi. Bütün bu dönem boyunca düzen partisinin muğlak konumu nedeniyle yürütme gücüyle mücadelesini ufak tefek yetki çekişmelerinde, tezviralarda, mugalatalarda, sınır anlaşmazlıklarında boşa harcamaya, ufalayıp dağıtmaya ve en münasebetsiz biçim meselelerini faaliyetinin asli içeriği haline getirmeye mecbur kaldığını görürüz. Yürütme gücünün kirli çamaşırlarının gerçekten ortaya çıktığı, Ulusal Meclis'in davasının ulusal dava haline geldiği anda, çatışmanın ilkesel bir anlam kazandığı noktada bunu göze alamaz. Bunu yapmakla ulusa yürüyüşe geçme buyruğunu vermiş olacaktır, oysa ulusun harekete geçmesinden daha fazla korktuğu bir şey yoktur. Bu gibi vesilelerde Montagne'ın taleplerini geri geçirip, gündeme döner. Mücadele böylece büyük boyutları itibarıyla terk edildikten sonra, yürütme gücü sakin sakin, salt parlamentonun dar çıkarlarıyla ilgili olduğu söyle-

nebilecek küçük önemsiz vesilelerle kavgayı yeniden başlatabileceği anı beklemeye koyulur. O zaman düzen partisinin zapt ettiği öfkesi patlar, o zaman sahnenin arkasındaki perdeyi indirir aşağıya, o zaman cumhurbaşkanını itham etmeye girişir, o zaman cumhuriyetin tehlikede olduğunu açıklar ama o zaman artık heyecanı saçma görünür, kavganın vesilesi de sahtekârca bir bahane gibi veya hiç kavgaya değmezmiş gibi. Parlamentonun hücumu bir bardak su da koparılan fırtınaya, mücadele entrikaya, çatışma skandala dönüşür. Devrimci sınıflar horlanan Ulusal Meclis'in azabını memnuniyetle izlerken –çünkü onlar, meclisin kamusal özgürlüklere sahip çıktığı coşkuyla, parlamenter yetkilerle de sahip çıkarlar–, parlamento dışındaki burjuvazi, parlamentodaki burjuvazinin nasıl olup da vaktini bu ufak tefek itiş kakışlarla harcadığına ve sükûnu cumhurbaşkanıyla böyle sefil bir rekabetle tesis edeceğine akıl erdiremez. Tüm dünyanın muharebeler beklediği bir anda barış yapan, tüm dünyanın barış yapıldığına inandığı bir anda hücumla geçen bir strateji, kafasını karıştırmıştır onun.

20 Aralık'ta Pascal Duprat içişleri bakanına külçe altın piyangosuyla ilgili bir soruşturma önergesi verdi. Bu piyango "Elize kızı" dır;¹⁹ Bonaparte yanındakilerle beraber onu ihdas etmiş, polis müdürü Carlier de resmî himayesine almıştı, oysa Fransa yasaları hayır amaçlı olanlar hariç her türlü piyangoyu yasaklıyordu. Her biri bir franktan yedi milyon bilet satıldı, elde edilen gelirin Paris'teki serserileri gemiyle Kaliforniya'ya yollamada kullanılacağı söylendi. Altın düşleri bir yandan Paris proletaryasının sosyalist düşlerini, baştan çıkartıcı büyük ikramiye ihtimali de yasal çalışma hakkı talebini bastıracaktı. Parisli işçiler tabii Kaliforniya altın külçe-

19 Elize (Elysium), Antik Yunan mitolojisinde, bilinen dünyanın kıyısında yer alan, tanrıların sevgilisi olan veya kutsanmış kadınların yaşadığı takımda. Friedrich Schiller "Elize kızları" terimini bu cennetin masumiyetine ve aşkın henüz dünyaya "inmediği" bir varoluşa atıfla kullanır.

lerinin parıltısında, ceplerinden aşırılan frankları teşhis edemediler. Esas itibarıyla, doğrudan doğruya bir dolandırıcılıktı bu. Zahmet edip Paris'ten kıpırdamaya gerek kalmadan Kaliforniya'da altın madeni açmak isteyen serseriler, bizzat Bonaparte ile onun borç batağındaki yarenlerinden oluşuyordu. Ulusal Meclis'in onayladığı üç milyon neşe içinde yenip bitirilmişti, kasanın öyle veya böyle tekrar doldurulması gerekiyordu. Bonaparte'ın sözde *cités ouvrières*²⁰ inşası için ulusal bağış kampanyası başlatıp kendisinin de yüklü bir tutarla başı çekmesi, beyhude olmuştu. Katı kalpli burjuvalar şüphe içinde onun ödemesini yapmasını beklemişler, böyle bir şey tabii ki gerçekleşmeyince, gökyüzünde kurulacak sosyalist saraylarla ilgili spekülasyonlar yere çakılmıştı. Altın külçeleri daha cazipti. Bonaparte ile yoldaşları, yedi milyon piyango bileti parasının külçe bedelinden artan kısmını ceplerine atmakla yetinmediler, aynı numarayla on, on beş, yirmi bilet bastılar. 10 Aralık Cemiyeti'nin ruhuna uygun bir mali operasyondur bu! Burada farazi cumhurbaşkanı değil, kanıyla canıyla Bonaparte vardı Ulusal Meclis'in karşısında. Burada onu anayasaya değil *code pénal*'a²¹ muhalefetten suçüstü vaziyette kıştırabilirdi. Duprat'ın soruşturma önergesini geçirtilip gündeme dönmesinin tek nedeni, Girardin'in "*satisfait*"²² olduklarını açıklama teklifinin, düzen partisine kendi sistematik yolsuzluklarını hatırlatması değildi. Burjuva, hele devlet adamı yapıлып koltukları kaba-ran burjuva, pratik adiliğini teorik bir ölçüsüzlükle tamamlar. Devlet adamı olduğunda, tıpkı karşısındaki devlet gücü gibi, ancak daha yüksek, kutsanmış bir tarzda çarpışılabilir, daha yüksek bir varlık haline gelir.

Bir bohem olarak, lümpen proleter prensi olarak kavgada

20 İşçi yerleşimleri.

21 Ceza yasası.

22 Tatmin.

aşâğılık burjuvaziden daha fazla adileşebilecek olan Bonaparte, Meclisin kendi eliyle onu askerî törenlerin, geçit resimlerinin, 10 Aralık Cemiyeti'nin ve nihayet *Code p nal*'in kaygan zemininin üzerinden aşırdığını görünce, görünüşteki savunma halinden hücuma geçebileceği anın geldiğini düşündü. Adalet bakanının, savaş bakanının, donanma bakanının, maliye bakanının, bu arada vuku bulan ve Ulusal Meclis'in homurdayan hoşnutsuzluğunu dışavurmasını sağlayan küçük yenilgileri onu pek rahatsız etmiyordu. Bakanları geri çekilmekten alıkoymakla, böylece yürütme gücünün parlamentoya tabiliğinin tanınmasını engellemekle kalmadı. şimdi Ulusal Meclis'in tatili sırasında başladığı, askerî gücün parlamentodan koparılması ve *Changarnier*'in görevden alınması işini tamamlayabilirdi.

Bir Elys e gazetesi, Mayıs ayında Birinci Tümen'e hitaben yayımlandığı iddia edilen, yani Changarnier'e ait olması gereken bir günlük emir yayımladı. Emirde subaylara, bir isyan halinde kendi saflarındaki hainlere hoşgörü göstermemeleri, onları derhal kurşuna dizmeleri ve Ulusal Meclis'in muhtemel bir birlik sevki talebini geri çevirmeleri telkin ediliyordu. 3 Ocak 1851'de kabineye bu emirle ilgili soruştırma  nergisi verildi. H k met hadisenin araştırılması için önce    ay, sonra bir hafta, en sonunda ise yalnız yirmi dört saat düşünme süresi istedi. Meclis meselenin derhal açıklığı kavuşturulmasında ısrarlıydı. Changarnier ayağı kalktı ve böyle bir günlük emrin asla mevcut olmadığını açıkladı. Ulusal Meclis'in taleplerinin yerine getirmekte hiçbir zaman tereddüt etmeyeceğini ve bir çatışma durumunda kendisine g venebileceklerini ekledi. Meclis bu açıklamayı tarifsiz bir tezahüratla karşladı ve ona güvenoyu verdiğini açıkladı. Böylece geri çekiliyor, bir generalin özel koruması altına girmekle kendi iktidarsızlığını ve ordunun her şeye kadir olduğunu ilan etmiş oluyordu. Ne var ki general, Bonaparte'ın

bir fiefinden²³ ibaret saydığı meclisin emrine aynı Bonaparte'a karşı bir kuvvet sunduğunu sanmakla, kendi açısından da bu parlamentodan bir koruma beklemekle yanılıyordu, onun korumasına muhtaçtı parlamento. Fakat Changarnier'nin, burjuvazinin 29 Ocak 1849'dan beri ona ihsan ettiği gizemli güce imanı vardır. Diğer iki devlet erkinin yanında üçüncü erk sayar kendini. Çağımızın diğer kahramanlarının veya daha ziyade azizlerinin kaderini paylaşır o da; büyüklükleri, partilerinin kendi çıkarı doğrultusunda onlar etrafında peydahladığı büyük kanaatlere dayanır ve koşullar onları bir mucize yaratmaya davet ettiğinde küçülüp gündelik şahsiyetlere dönüşür çağımızın azizleri. Bu sözüm ona kahramanların ve sahici azizlerin ölümcül düşmanı imansızlıktır zaten. Coşkusuz şakacılar ve alaycılar karşısında bunun için vakur-ahlakçı bir infiale kapılırlar.

Aynı akşam bakanlar Elysée'ye çağrıldılar. Bonaparte Changarnier'nin görevden alınması için bastırdı, beş bakan imzalamayı reddettiler, *Moniteur* bir bakan krizi çıktığını duyurdu ve düzen partisi Changarnier komutasında parlamento'ya bağlı bir ordu kurma tehdidinde bulundu. Anayasa düzen partisine bu adımı atma salahiyetini veriyordu. Changarnier'yi Ulusal Meclis başkanlığına getirmesi ve onun güvenliği için istediği kadar askerî birlik celp etmesi yeterliydi. Changarnier hâlâ gerçekten ordunun ve Paris'teki Ulusal Muhafızların başındayken ve tüm orduyla beraber celp beklerken, bunu rahatlıkla yapabilirdi. Bonapartist basın, Ulusal Meclis'in askerî birlikleri doğrudan doğruya celp etme hakkını sorgulamaya bile cesaret etmedi, verili koşullarda başarı vaat etmeyen bir hukuki kuruntu olurdu bu. Bonaparte'ın Changarnier'nin görevden alınmasını onaylayacak iki general bulabilmek için (Baragu-

23 Feodal düzende, toprak sahibinin, senyörün bağlılarına (vassaller) yararlanmaları (veya kendi vassallerine devretmeleri) için devrettiği toprak.

ay d'Hilliers ve St.-Jean-d'Angély) Paris'te sekiz gün arandığını düşünürsek, ordunun Ulusal Meclis'in emirlerine itaat etmesi kuvvetle muhtemeldi. Düzen partisinin kendi saf-
larında ve parlamentoda böyle bir karar için gereken oy sayısını bulacağı ise fazlasıyla şüphelidir, zira sekiz gün sonra 286 üye bu partiden ayrılmış ve Montagne daha 1851 Aralığı'nda, karar anında, benzer bir teklifi reddetmişti. Belki de şehir kontları partilerinin çoğunluk kitlesini, bir süngü ormanının arkasında kendini güvende hissetmekten ve firar edip kendi tarafına geçmiş olan bir ordunun hizmetine güvenmekten ibaret bir kahramanlığa sevk etmeyi şimdi başarabilirlerdi. Şehir kontu beyefendiler bunun yerine 6 Ocak akşamı Elysée'ye yollanıp, hikmet-i devlet mülahazalarıyla Bonaparte'ı Changarnier'nin görevine son vermekten vazgeçirmeye çalıştılar. Birini iknaya çalışmak, onu durumun hâkimi olarak tanımak demektir. Bu adımla güven kazanan Bonaparte, 12 Ocak'ta, eski bakanlar kurulunun ileri gelenleri olan Fold ve Baroche'un yerlerini koruduğu yeni bir hükümet atadı. St.-Jean-d'Angely savaş bakanı oldu, *Moniteur* Changarnier'nin görevden alındığını bildiren duyuruyu yayımladı, ordunun komutası Birinci Tümen'i alan Baraguay d'Hilliers ve Ulusal Muhafızları alan Perrot arasında bölüştürüldü. "Toplumsal siperi"nin işi bitmişti ve bunun üzerine hiçbir damdan tek bir tuğla düşmediği gibi, borsa yükselişe geçiyordu.

Changarnier'nin şahsında kendisini hizmetine arz eden orduyu geri itmekle ve böylece onu geri dönülmez biçimde cumhurbaşkanına teslim etmekle, düzen partisi, burjuvazinin yönetme kabiliyetini yitirdiğini ilan etti. Parlamantonun artık bir bakanlığı kalmamıştır. Ordu ve Ulusal Muhafızlar üzerindeki etkisini kaybedince, hem parlamantonun halk üzerindeki gasp edilmiş gücünü hem cumhurbaşkanı karşısındaki anayasal gücünü ileri sürebileceği hangi zor aracı

kalmıştı elinde? Hiçbir şey. Yapabileceği, iktidarsız ilkelere atıfta bulunmaktan ibaretti; o hep, kendisi serbestçe hareket edebilmek için başkalarına dayatılan genel kurallar olarak yorumlamıştı bu ilkeleri. Changarnier'nin görevden alınmasıyla, askerî gücün Bonaparte'ın uhdesine geçmesiyle, ele aldığımız dönemin, düzen partisiyle yürütme gücü arasındaki mücadele döneminin ilk faslı kapanmış olur. Bu iki güç arasındaki savaş şimdi açıkça beyan edilmiştir, açıkça sürdürülüyordur – ama ancak düzen partisinin silahlarını ve askerlerini kaybettikten sonra. Ulusal Meclis, bakanlıksız, ordu-suz, silahsız, halksız, kamuoyusuz, 31 Mayıs seçim yasasından beri egemen ulusun temsilcisi olmaktan uzak, ne göz ne kulak ne dış ne hiçbir şey,²⁴ usul usul bir *eski Fransız parlamentosuna*²⁵ dönüşmüştür; eylemi hükümete devretmiş, homurdanıp *post festum*²⁶ şikâyetlerle yetinmek zorundadır.

Düzen partisi yeni kabineyi bir infial atağıyla karşıladı. General Badeau herkesi, parlamento tatili sırasında Daimi Komisyon'un izlediği yumuşak tutumu ve görüşme zabıtlarını yayımlamaktan imtina ederek gösterdiği olağanüstü temkini hatırlamaya çağırdı. Şimdi bizzat içişleri bakanı bu zabıtların yayımlanmasında ısrarlıydı, tabii artık bayat su gibi yavanlaşmıştı bunlar, hiçbir yeni olguyu aydınlığa kavuşturacakları yoktu, usanmış kamuoyu üzerinde en ufak bir etkileri olmayacaktı. Rémusat'ın önerisi üzerine Ulusal Meclis dairelerine geri çekildi ve bir “Olağanüstü Önlemler Komitesi” atadı. Ticaretin geliştiği, sınai işletmelerin çalıştığı, tahıl fiyatlarının düşük, gıda maddelerinin bol olduğu, bankalar her gün taze mevduat topladığı müddetçe Paris'te

24 “Ne göz ne kulak ne dış ne hiçbir şey”, Shakespeare'in “Size nasıl geliyorsa” (*As you like it*) adlı oyunundan.

25 1789 Devrimi'nden önce faaliyet gösteren, yasama yetkisi olmayan, daha çok hukuksal denetim işlevini yerine getiren, esasen üst zümrelerin kraliyete karşı haklarını koruyan yerel parlamentolar.

26 Sonradan, gecikerek.

gündelik hayatı rayından çıkaracak bir şey yoktu. Parla-
mentonun gürültüyle ilan ettiği “olağanüstü önlemler”, 18
Ocak’ta bakanlara dönük güven oylamasına dönüşerek heba
oldu. General Changarnier’ye hiç değinilmemişti bile. Dü-
zen partisi, cumhuriyetçilerin oylarını güvence altına ala-
bilmek için önergesini böyle tanzim etmeye mecburdu, zira
cumhuriyetçiler hükûmetin tüm önlemleri arasında sadece
Changarnier’nin görevden alınmasına onay veriyorlardı, dü-
zen partisi ise aslında hükûmetin diğer hiçbir işlemini kına-
yamazdı, çünkü bunları kendisi dikte etmişti.

18 Ocak’taki güven oylamasına 286’ya karşı 415 temsil-
ci oy verdi. Demek, ancak kararlı Lejitimistler ve Orléans-
cıların arı cumhuriyetçiler ve Montagne’la *ittifakı* sayesinde
kabul edilebilmişti. Bu, düzen partisinin yalnız bakan-
lıkları değil, yalnız orduyu değil, Bonaparte’la ihtilaflarında
parlamentodaki müstakil çoğunluğunu da kaybettiğini ka-
nıtlıyordu. Uzlaşma fanatizmiyle, mücadeleden korktukla-
rı için, takatleri kesildiği için, ailelerini ve kan bağıyla bağ-
landıkları maaşlarını düşünerek, spekûlasyon saikiyle, boş-
alan bakanlık koltuklarına göz dikerek (Odilon Barrot), sını-
fının genel çıkarını şu veya bu özel saike feda eden sıradan
burjuvanın hep yatkın olduğu dümdüz bencillikten temsil-
cilerin bir bölümü partisinden firar etmişti. Bonapartist tem-
silciler baştan itibaren düzen partisine yalnız devrime karşı
mücadelede katılıyorlardı. Katolik Partisi’nin başkanı Mon-
talebent, parlamentodaki partinin yaşayabileceğinden şüp-
he ettiği için, daha o zaman ağırlığını Bonaparte’ın kefesine
koymuştu. Düzen partisinin önderleri ise, Thiers ile Berryer,
Orléanscı ile Lejitimist, kendilerini cumhuriyetçi olarak ta-
nıtmaya, kalpleriyle kralcı ama kafalarıyla cumhuriyetçi ol-
duklarını ve parlamenter cumhuriyetin, burjuvazinin genel
hâkimiyetinin yegâne mümkün biçimini teşkil ettiğini ikra-
ra mecburdular. Bıkmadan usanmadan parlamentonun ar-

kasından iş çevirerek kurdukları restorasyon tasarılarını, burjuva sınıfı önünde konuşurken, hem tehlikeli hem kafa-sızca entrikalar olarak karalamaya mecburdular.

18 Ocak'taki güvensizlik oyu bakanları vurdu, cumhurbaşkanını değil. Fakat Changarnier'yi bakanlık değil cumhurbaşkanı görevden almıştı. Düzen partisi biz-zat Bonaparte'ı mı zanlı sandalyesine oturtacaktı? Resto-rasyon heveslerinden ötürü mü? Onun bu hevesleri kendi-ninkilerin uzantısıydı sadece. Askerî törenlerde ve 10 Ara-lık Cemiyeti'yle çevirdiği gizli işlerden ötürü mü? Bu konu-ları çoktandır sıradan gündemlerin altına gömmüşlerdi. 29 Ocak ve 13 Haziran'ın kahramanının, 1850 Mayıs'ında bir ayaklanma halinde Paris'in dört bir yanını ateşe verme teh-didini savuran adamın görevden alınmasından ötürü mü? Müttetikleri Montagne ve Cavaignac, toplumun düşen "si-perini" resmî bir taziyeyle ayağa kaldırmaya bile izin vermi-yorlardı. Kendileri de anayasal olarak cumhurbaşkanının bir generali görevden alma yetkisini sorgulayamazlardı. Tepin-melerinin tek nedeni, cumhurbaşkanının anayasal hakları-nı parlamentoyu gözetmeyen bir tarzda kullanmasıydı. Ken-dileri parlamenter yetkilerini sürekli anayasayı gözetmeyen bir tarzda kullanmamışlar mıydı – özellikle de genel oy hak-kının ilgasında? O halde kesin olarak parlamenter sınırlar içinde hareket etmek zorundaydılar. 1848'den beri kıtayı kı-rıp geçiren şu tuhaf hastalık, *parlamenter kretinizm*²⁷ de bu sınırlamanın bir parçasıydı. Parlamenter kretinizm, parla-menter gücün tüm koşullarını kendi elleriyle tahrip edenle-ri, öteki sınıflarla mücadelelerinde onu tahrip etmeye mec-bur olanları, bakanlarına atmakla cumhurbaşkanını vurduk-larına inanıp parlamentodaki zaferlerini zafer zannedenleri de sarmıştı, ona duçar olanları hayalî bir dünyaya hapseden

27 Fransızca *crétin*: budala kelimesinden türeyen ve beyin ve vücut gelişiminde doğuştan geriliği tanımlayan tıbbi kavram.

ve kaba dış dünyayla ilgili bütün algıyı, bütün hafızayı, bütün idraki yok eden bu hastalık. Sadece, cumhurbaşkanına, Ulusal Meclis'i ulusun gözünde bir defa daha küçük düşürme fırsatını vermiş oldular. 20 Ocak'ta *Moniteur* tüm kabine-nin görevden alınma kararının kabul edildiğini duyurdu. 18 Ocak'taki oylamanın, Montagne ile kralcıların ittifakının bu meyvesinin kanıtladığı gibi artık hiçbir partinin parlamentoda çoğunluğa sahip olmadığı gerekçesiyle ve yeni bir çoğunluğun oluşmasını beklemek üzere, Bonaparte geçici kabine denen bir bakanlar kurulu atadı. Parlamentodan hiçbir üyenin yer almadığı bu kabine kimsenin tanımadığı ehemmiyetsiz bireylerden oluşuyordu, bir uşaklar ve kâtipler kabinesiydi bu. Düzen partisi şimdi bu kuklalarla oynayarak kendini tüketebilirdi, yürütme gücü artık Ulusal Meclis'te cidden temsil edilmeyi zahmete değer bulmuyordu. Buna mukabil Bonaparte iyice görülür bir biçimde tüm yürütme gücünü şahsında toplamaya odaklandı; bakanları sadece figüran oldukları oranda, onları kendi amaçları doğrultusunda kullanarak hareket alanını genişletiyordu.

Montagne ile ittifak yapan düzen partisi, 10 Aralık Cemiyeti reisinin bastırması üzerine uşağı bakanların teklif ettiği 1.800.000 franklık başkanlık tahsisatını geri çevirerek aldı intikamını. Bu defa 102 oyluk bir çoğunlukla alındı bu karar, yani 18 Ocak'tan beri 27 oy azalmıştı, düzen partisinin çözülmesi sürmekteydi. Aynı anda, Montagne'la ittifakının anlamı üzerine kimse bir an bile yanılısamaya kapılmasın diye, Montagne'ın 189 üyesinin imzaladığı, politik suçluları kapsayan genel af yasası önerisini dikkate almaya bile tenezzül etmedi. İçişleri bakanının, Vaïsse diye bir adamın çıkıp, sükûn ve huzurun sadece görünüşte olduğunu, gizliden gizliye büyük tahriklerin yapıldığını, her yerde hâzır ve nazır cemiyetlerin gizli gizli örgütlendiğini, demokratik basının yeniden yayımlanma hazırlıkları yaptığını, vila-

yeterlerden kötü haberler geldiğini, Cenevre'deki mültecilerin Lyon üzerinden tüm Güney Fransa'yı kapsayan bir komplo hazırladıklarını, Fransa'nın sınai ve ticari bir krizin eşiğinde bulunduğunu, Roubaix'deki fabrikatörlerin çalışma süresini kısalttıklarını, Belle-Île hapishanesindeki mahkûmların isyan ettiğini açıklaması her şeye yetti. Vaïsse gibi bir adamın kızıl hayaleti çağırması bile yetti, düzen partisinin Ulusal Meclis'e muazzam popülerite sağlayacak ve Bonaparte'ı yine onun kollarına atılmaya mecbur bırakacak bir yasa önerisini geri çevirmesine. Yeni huzursuzluklar çıkacağı beklentisiyle yürütme gücünün onu sindirmesine izin vereceğine, yürütme gücünü kendisine bağımlı kılabilmek için sınıf mücadelesine küçük de olsa bir alan açması gerekirdi. Ne var ki ateşle oynamaya ehil görmüyordu kendini.

Bu arada sözde geçici kabine Nisan ortasına kadar bitkisel yaşamını sürdürdü. Bonaparte yoruldu, sürekli yeni hükümet kombinasyonlarıyla Ulusal Meclis'i oyuncak etti. Kâh Lamartine ve Billaut'la bir cumhuriyetçi kabine kâh bir katakulli gerektiğinde ismi asla eksik olamayacak Odi-lon Barrot'la bir parlamentocu kabine, kâh Vatimesnil ve Benoist d'Azy ile Lejitimist kâh Maleville ile Orléansci bir kabine kurmayı tasarlıyor görünüyordu. Böylece düzen partisinin değişik fraksiyonlarını birbirleriyle gerilim halinde tutar ve genel oy hakkının ihdasını kaçınılmaz olarak beraberinde getirecek cumhuriyetçi bir hükümet ihtimali ile hepsinin gözünü korkuturken; burjuvazinin, onun parlamentocu bir hükümet oluşturma yönündeki samimi çabalarının kralcı fraksiyon yüzünden akamete uğradığına inanmasını sağlıyordu. Burjuvazi ise, tahıl fiyatlarının düşmesiyle perişan olan köylerde olduğu gibi, genel bir ticari krizin yayılmasıyla şehirlerde de sosyalizme taban oluştukça, daha yüksek sesle "kuvvetli hükümet" diye bağırıyor, Fransa'nın "idaresiz" bırakılmasını daha da affedilmez buluyordu. Tica-

ret günden güne durgunlaşıyor, işsiz sayısı gözle görülür biçimde artıyordu, Paris'te en az 10 bin işçi ekmeksizdi, Rouen, Mühlhausen,²⁸ Lyon, Roubaix, St.-Etienne, Elbeuf vs.'de çok sayıda fabrikada üretim durmuştu. Bu koşullarda Bonaparte, 11 Nisan'da 18 Ocak kabinesini restore etmeye cesaret buldu. Bay Rouhear, Bay Fould, Bay Barroche vd., yanlış telgraf emirleri yolladığı için Kurucu Meclis'in son günlerinde beş bakanın itirazı haricinde oy birliğiyle güvensizlik oyuyla damgalanan Bay Léon Faucher ile takviye edildiler. Demek, Ulusal Meclis'in 18 Ocak'ta kabineyle ilgili elde ettiği zafer ve üç ay boyunca Bonaparte'la verdiği mücadele, 11 Nisan'da Fould ve Barroche'un püriten Faucher'yi üçüncü taraf olarak hükümet ittifakına dahil edebilmeleri içindi.

1849 Kasımı'nda Bonaparte *parlamentoya dayanmayan* bir kabineyle, 1851 Ocağı'nda parlamento dışı bir kabineyle yetinmişti, 11 Nisan'da artık her iki meclisin, hem kurucu meclisin hem yasama meclisinin, hem cumhuriyetçilerin hem kralcılarının güvensizlik oylarını uyumlu bir biçimde birleştiren *parlamento karşıtı* bir kabine kuracak kadar güçlü görüyordu kendini. Bu kabineler merdiveni, parlamento'nun kendi yaşam ısısının düşüşünü ölçebileceği bir termometredir. Bu ısı Nisan sonunda o kadar düşmüştü ki, Persigny özel bir buluşmada Changarnier'yi cumhurbaşkanının tarafına geçmeye çağırabiliyordu. Onun Changarnier'ye verdiği teminata göre Bonaparte Ulusal Meclis'i tamamen etkisizleştirmişti, hep amaçlanan ama birtakım tesadüfler nedeniyle tekrar ertelenen *coup d'Etat*'nın ardından yayımlanacak beyanname hazır bekliyordu. Changarnier düzen partisinin önderlerine haber verdi bu ölüm ilanını, ama tahtakurusu ısırganının öldürücü olabileceğine kim inanır? Ve parlamento, o yıkık, o darmadağın, o ölmeye bile yorgun haliyle, bir türlü, 10 Aralık Cemiyeti'nin grotesk şefiyle düellosunu

bir tahtakurusuyla düello olarak görmekten alamadı kendini. Bonaparte ise düzenin partisine, tıpkı Agesilaos'un Kral Agis'e verdiği cevabı veriyordu: "*Sana karınca görünüyorum, ama gün gelecek aslan olacağım.*"

bölüm VI

Askerî güç üzerinde hak iddia etmeye ve yürütme gücünün en üst yönetimini yeniden fethetmeye dönük beyhude çabalarında kendisini mecbur görerek Montagne ve saf cumhuriyetçilerle girdiği ittifak gösterdi ki, düzen partisi *parlamentodaki* müstakil çoğunluğunu inkâr edilmez bir biçimde kaybetmişti. Sadece takvimin, sadece saatin akrebinin gücü yetti 28 Mayıs'ta tamamen çözülmelerinin sinyalinin vermesine. 28 Mayıs'ta Ulusal Meclis'in yaşamının son günü başladı. Meclis anayasanın değişmeden devamı ile tadili [revizyonu] arasında karar verecekti. Fakat anayasanın tadili yalnızca burjuvazinin egemenliği veya küçük burjuva demokrasisi, demokrasi veya proleter anarşi, parlamenter cumhuriyet veya Bonaparte arasında değil, aynı zamanda Orléans veya Bourbon arasında bir tercih yapmak demekti! Böylece düzen partisini birbirine hasım fraksiyonlara bölen çıkarlar arasındaki çatışmanın pıtrak vermesine yol açacak olan nifak tohumu¹

1 Aslında, Eris'in elması. Yunan mitolojisinde fesat tanrıçası olan Eris'in "en güzele" adayarak Hera, Afrodite ve Athena'nın birbirine düşmesini sağladığı (ve sonuçta Troya Savaşı'nın çıkmasına yol açan) altın elma.

parlamentonun ortasına düşüverdi. Düzen partisi heterojen toplumsal özlerin bir birleşimiydi. Anayasanın tadili meselesi, nihai ürünün yeniden kökenindeki bileşenlerine ayrılmasına yol açan bir politik harareti açığa çıkarttı.

Bonapartistlerin tadilattaki çıkarı gayet basitti. Onların meselesi her şeyden önce Bonaparte'ın yeniden seçilmesi ni men eden 45. maddenin kaldırılması ve onun iktidarının uzatılması idi. Cumhuriyetçiler açısından da durum daha az basit görünmüyordu. Onlar da her tadilatı kesinlikle reddediyor, bu girişimi cumhuriyete karşı dört koldan yürütülen bir fesat olarak görüyorlardı. Ulusal Meclis'te *oyların dörtte birinden fazlasına* hâkim olduklarından ve anayasaya göre bir revizyon önergesinin hukuken geçerlilik kazanabilmesi ve tadilatı ele alacak bir oturumun açılabilmesi için oyların dörttû üçü gerektiğinden, zaferden emin olmak için oylarını saymaları yeterliydi. Nitekim zaferden emindiler.

Bu açık seçik konumlar karşısında düzen partisi çözümsüz çelişkiler içinde bulunuyordu. Tadilata karşı çıkarsa, 1852 Mayıs'ının ikinci pazarında, karar anında, otoritesini kaybetmiş bir cumhurbaşkanı, çoktan elinden kaçırmış olduğu bir parlamento ve yeniden fethetmeyi düşündüğü bir halkla Fransa'yı devrimci anarşiye teslim edecek, böylece Bonaparte'a tek çıkış yolu olarak zor kullanmayı bırakarak statükoyu tehlikeye atacaktı. Anayasanın tadiline oy verecek olursa da bunun nfile olacağını ve cumhuriyetçilerin anayasal vetosuna takılacağını biliyordu. Anayasaya aykırı olarak basit oy çoğunluğunu geçerli sayacak olursa, devrimi bastırmak için kayıtsız şartsız yürütme gücünün hükümü altına girmekten başka umudu kalmazdı, o zaman da Bonaparte hem anayasanın hem tadilatın hem de bizzat düzen partisinin efendisi olurdu. Cumhurbaşkanının iktidarını uzatan kısmi bir tadilat, emperyalist gaspın yolunu açardı. Cumhuriyetin ömrünü kısaltacak genel bir tadilatınsa hane-

danların taleplerini ihtilafa düşürmesi kaçınılmazdı, çünkü Bourboncu bir restorasyonun koşullarıyla Orléanscı bir restorasyonun koşulları farklı olmakla kalmıyor, birbirini dışlıyordu.

Parlamenter cumhuriyet, Fransız burjuvazisinin iki fraksiyonunun, Lejitimistlerin ve Orléanscılarının, büyük toprak mülkiyetinin ve sanayinin, eşit haklarla yan yana barınabilecekleri tarafsız bölgeden daha fazla bir şeydi. Onların *ortak* egemenliğinin kaçınılmaz koşuluydu, hem içlerindeki tekil fraksiyonların taleplerinin hem toplumun geri kalan bütün sınıflarının burjuvazinin genel sınıf çıkarına tabi kılınabileceği yegâne devlet biçimiydi. Kralcılar olarak eski çatışmalarına, toprak mülkiyeti ile para arasındaki üstünlük mücadelesine geri döndüler; bu çatışmanın en yüksek ifadesi ve kişileşmesi ise bizzat krallardı, hanedanlardı. Düzen partisinin *Bourbonların geri çağırılmasına* direnmesi bundandı.

Orléanscı halk temsilcisi Creton 1849'da, 1850'de ve 1851'de periyodik olarak, kraliyet aileleriyle ilgili sürgün kararnamesinin iptali için önerge vermişti. Parlamento da yine periyodik biçimde, sürgün kralların geri dönebileceği kapıları inatla kapatan bir kralcılar meclisi oyunu sahneliyordu. III. Richard IV. Henry'yi öldürürken, onun bu dünya için fazla iyi olduğunu söylemişti; yeri göklerde olmalıydı. Meclistekiler de, Fransa'nın krallarına yeniden sahip olamayacak kadar kötü olduğunu söylüyorlardı. Şartların zorlamasıyla cumhuriyetçi olmuşlardı ve kralları Fransa'dan sürgün eden halk kararını tekrar tekrar teyit ediyorlardı.

Anayasanın tadil edilmesi –ki koşulların zorlaması onu dikkate almayı gerektiriyordu–, cumhuriyetle beraber burjuvazinin iki fraksiyonunun ortak egemenliğini de şüpheli hale getiriyor ve monarşi ihtimaliyle birlikte, dönüşümlü olarak temsil etmiş olduğu çıkarların rekabetini, bir fraksiyonun ötekine üstünlük kurma mücadelesini hayata döndü-

rüyordu. Düzen partisinin diplomatları, iki hanedanlığı birleştirecek, kralcı partilerin ve sarayların *kaynaşması* yoluyla kavgayı uzlaştıracabileceklerini inanıyorlardı. Restorasyonla Temmuz Monarşisi'nin sahici kaynaşması, Orléanscı ve Lejitimist renklerin silindiği, burjuva tarzlarının genel burjuvalıkta, burjuva türü içinde eridiği parlamenter cumhuriyetti. Ama şimdi Orléanscı Lejitimist olacaktı, Lejitimist de Orléanscı. Aralarındaki çatışmanın kişiselleştiği makam olan krallık onların birliğini cisimleştirecek, birbirlerini dışlayan fraksiyon çıkarları ortak sınıf çıkarlarının ifadesine dönüşecek; monarşi, ancak iki monarşinin aşılmasıyla, yani cumhuriyetle başarabilecek ve başarılmış olanı başaracaktı. Düzen partisinin doktorlarının imal etmek için kafa patlattığı bilgelik taşıydı bu. Sanki Lejitimistlerin monarşisi hiç sanayi burjuvazisinin monarşisi veya burjuva krallığı hiç toprak aristokrasisinin krallığı olabilirmiş gibi. Sanki tacın yalnız bir başa, ya küçük kardeşin ya büyük kardeşin başına konabileceği yerde toprak mülkiyeti ile sanayi tek bir taç altında kardeş olabilirmiş gibi. Sanki toprak mülkiyeti bizzat sanayi mülkiyeti olmaya karar vermedikçe sanayi toprak mülkiyetiyle anlaşılabilmiş gibi. V. Henry yarın ölecek olsa, Paris Kontu Lejitimistlerin kralı oluverecek değildir, meğer ki Orléanscıların kralı olmayı bıraksın. Tadilat meselesi ön plana çıktıkça kendilerini daha çok gösteren, *Assemblée nationale*² ile bir günlük yayın organı edinen, hatta o an (Şubat 1852) yine iş başında bulunan, kaynaştırma peşindeki bilgiler ise, bütün müşkülü iki hanedanın direnmesinden ve rekabetinden ibaret görüyorlardı. Orléans ailesini V. Henry ile uzlaştırma denemeleri Louis-Philippe ölümünden sonra başlamış, fakat bütün hanedan entrikaları gibi sırf Ulusal Meclis'in tatil aralarında, perde aralarında, kulis arkalarında oynanan, ciddi bir niyetten çok eski batıl inançlarla duygu-

2 Ulusal Meclis. 1848-1857 arasında Paris'te çıkan monarşist gazete.

sal bir cilveleşmeden ileri gitmemişti, şimdiyse düzen partisi tarafından asli ve yan oyunları ile artık amatör sahneler yerine kamusal sahnede temsil ediliyordu. Kuryeler Paris'ten Venedik'e, Venedik'ten Claremont'a, Claremont'tan Paris'e uçuyordu. Chambord Kontu, "ailesinin bütün mensuplarının muavenetiyle", kendi restorasyonu yerine "ulusal" restorasyona işaret eden bir manifesto yayımladı. Orléanslı Salvandy kendini V. Henry'nin ayaklarına attı. Lejitimistlerin şefleri Berryer, Benoist d'Azy, St-Priest, Orléanslıları ikna etmek üzere Claremont'a yollandılar ama nafiye. Kaynaştırmacılar, aile çıkarları biçiminde, iki kraliyet sarayının çıkarları suretinde keskinleşince iki burjuva fraksiyonunun çıkarlarının ne daha dışlayıcı ne daha tavizkâr hale geldiğini fark etmekte gecikmişlerdi. V. Henry Paris Kontu'nu halefi olarak tanıyınca, —ki kaynaştırmacıların kaydettiği en büyük ve tek başarıydı bu—, Orléans sarayı V. Henry'nin çocuksuzluğunun ona zaten temin ettiğinden öte bir hakka erişmiş olmadı, buna karşılık Temmuz Devrimi'yle ele geçirmiş olduğu hakları kaybetti. Başlangıçtaki taleplerinden ve neredeyse yüz yıllık bir mücadeleyle Bourbonların eski kolundan kopardığı bütün unvanlarından feragat etmiş oldu. Tarihsel imtiyazlarını, modern krallık imtiyazını, soy ağacı imtiyazı karşılığında feda etti. Demek kaynaşma, Orléans sarayının gönüllü feragatinden, Orléanslıların Lejitimistliğe teslimiyetinden, Protestan devlet kilisesinden pişmanlıkla Katolik devlet kilisesine geri dönmekten başka bir şey değildi. Onu tahta bile değil, ancak tahtın merdivenlerine, yani doğduğu yere oturtan bir geri adımdı bu. Kaynaşmayı önceden anlatmak için Claremont'a koşturmuş olan eski Orléanslı bakanlar, Guizot, Duchâtel vd., aslında sadece Temmuz Devrimi çöküntüsünü izleyen berbat ruh halinin, burjuva krallığından ve burjuvaların krallığından duyulan hayal kırıklığının ve anarşiye karşı son muska olarak meşrutiyet batıl inan-

cinin temsilcileriydiler. Kendilerini Orléans ile Bourbonlar arasında arabulucu farz ediyorlardı ama gerçekte döneke Or-léanslılardı sadece, nitekim Joinville Prensi de onları bu sı-fatlarıyla kabul etti. Or-léanslıların hayatta kalabilen, savaşı bölümü ise, Thiers, Baze vd., Louis-Philippe ailesini, doğ-rudan doğruya monarşist nitelikli her restorasyonun iki ha-nedanın kaynaşmasını, her kaynaşmanın ise Orléans sarayı-nın feragatini gerektirdiğine; buna mukabil cumhuriyeti ge-çici olarak tanıyıp, hadiselerin cumhurbaşkanlığı sandalye-sini bir tahta dönüştürmeye izin vereceği anı beklemenin ta-mamen cetlerinin geleneğine uygun bir davranış olacağına ikna etmekte hiç zorlanmadılar. Joinville'in adaylığı söylen-tiler vasıtasıyla etrafa yayıldı, kamuoyunun merakı tavında tutuldu ve birkaç ay sonra, anayasa tadilatının reddedilme-sinin ardından, Eylül'de resmen açıklandı.

Orléanslılarla Lejitimistler arasında kralcı bir kaynaşma denemesi böylelikle akamete uğramakla kalmamış, *parla-mentodaki kaynaşmayı*, ittifakın cumhuriyetçi biçimini de parçalayıp düzen partisini başlangıçtaki bileşenlerine ayır-mıştı. Ne var ki Claremont ile Venedik arasındaki yaban-cılaşma büyüdükçe, anlaşmaları suya düştükçe, Joinville'in ajitasyonu yayıldıkça, Bonaparte'ın bakanı Faucher ile Leji-timistler arasındaki müzakereler şevk ve ciddiyet kazandı.

Düzen partisinin çözülmesi kökenindeki unsurlarla sı-nırlı kalmadı. İki büyük fraksiyonu da kendi içinde parça-landı. Eskiden her iki çevrenin, gerek Lejitimistlerin gerek Or-léanslıların kendi içinde çarpışmış, itişip kakışmış olan bütün ince ayrımlar, suyla temas eden kurumuş infüsör-ler³ misali, donmuşken yeniden açılmışlardı sanki; sanki kendi gruplarını ve müstakil çelişkilerini oluşturacak yeni bir yaşam kuvvetine kavuşmuşlardı. Lejitimistler Tuileries ile Marsan köşkü arasındaki, Villèle ile Poligniac arasında-

3 Sulanan bitkilerde hayat bulan tek hücreli canlılar.

ki ihtilafların⁴ geri döndüğünü düşünüyorlardı. Orléanslılar, Guizot, Molé, Thiers ve Odilon Barrot arasındaki turnuvalarla geçen altın çağı özlüyorlardı.

Düzen partisinin tadilata hevesli, fakat tadilat konusu dışında yine bölünmüş olan kısmı, ki burada bir tarafta Berryer ve Falloux, diğer tarafta La Rochejaquelein olmak üzere Lejitimistler, Molé, Broglie, Montalambert ve Odilon Barrot yönetimindeki mücadeleden yorgun düşmüş Orléanslılar yer alıyordu, Bonapartistlerin temsilcileriyle şu muğlak ve fazlasıyla geniş kapsamlı önergede anlaştılar: “Aşağıda imzası bulunan temsilciler, ulusa egemenliğini tamamen ifa hakkını iade etmek amacıyla, anayasanın değiştirilmesini talep ederler.” Fakat aynı zamanda oybirliğiyle, raportörleri Tocqueville aracılığıyla, Ulusal Meclis’in cumhuriyetin ilgasını teklif edemeyeceğini, bu hakkın tadilat komisyonuna mahsus olduğunu açıkladılar. Ayrıca anayasa sadece “legal” tarzda, yani ancak anayasada öngörüldüğü gibi oyların dörtte üçünün tadilattan yana olması koşuluyla değiştirilebilirdi. Tadilat, altı gün süren fırtınalı tartışmalardan sonra, 19 Temmuz’da, öngörülebileceği gibi, reddedildi. 446 evet, 278 hayır oyu çıkmıştı. Kararlı Orléanslılar Thiers, Changarnier vd. cumhuriyetçilerle ve Montagne’la beraber oy kullanmıştı.

Parlamentonun çoğunluğu böylece anayasaya karşı çıkıyordu fakat bu anayasanın kendisi azınlıktan yanaydı ve bu tercihi bağlayıcıydı. Peki ama düzen partisi 31 Mayıs 1850’de, 13 Haziran 1849’da anayasayı parlamento çoğunluğuna tabi kılmamış mıydı? Şimdiye kadarki tüm politikası anayasa maddelerini parlamento çoğunluğunun kararlarına tabi kılmaya dayanmıyor muydu? Yasanın harflerine bağlanan Eski Ahitçi batıl inancı demokratlara bırakmamış, on-

4 Restorasyon döneminde Lejitimist kanat içinde baş gösteren ayrılıklarda XVIII. Louis ve Villèle daha ılımlı bir politikadan yanayken, Kont d’Artois (Marsan köşkünde mukimdi) ve Poligniac devrim öncesi düzenin aynen yeniden ihdas edilmesini savunuyorlardı.

ları bununla tedip etmemiş miydi? Ama şimdi anayasanın tadil edilmesi cumhurbaşkanının iktidarının süregitmesinden başka bir şey ifade etmiyordu, tıpkı anayasanın süregitmesi Bonaparte'ın oradan indirilmesinden başka bir şey ifade etmediği gibi. Parlamento Bonaparte'tan yana tavır almıştı, fakat anayasa parlamentoya karşı tavır alıyordu. Demek, Bonaparte anayasayı yırtarsa parlamentonun fikrinde, parlamentoyu dağıtırsa anayasanın fikrinde davranmış olacaktı.

Parlamento anayasayı ve onunla beraber kendi egemenliğinin “çoğunluk kararının ötesinde” olduğunu ilan etmiş, bu kararıyla anayasayı kaldırmış cumhurbaşkanlığının iktidarını uzatmış ve aynı zamanda, kendisi mevcudiyetini korudukça ne birinin ölüp ne ötekinin yaşayabileceğini ilan etmişti. Onu gömecek olanlar, kapıya dayanmıştı. Meclis anayasa tadilatını tartışırken, Bonaparte kararsız görünen General Baraguay d'Hilliers'i Birinci Tümen'in komutasından alıp onun yerine Lyon fatihi, Aralık günlerinin kahramanı General Magnan'ı atadı. Mangan Bonaparte'ın yaratıklarından biri idi, daha Louis-Philippe döneminde Boulogne seferi vesilesiyle öyle veya böyle kendini onun için tehlikeye atmıştı.

Düzen partisi anayasa tadilatıyla ilgili bu kararıyla hükmetmeyi de hizmet etmeyi de, yaşamayı da ölmeyi de, cumhuriyete katlanmayı da onu devirmeyi de, anayasayı ayakta tutmayı da onu kaldırıp atmayı da, cumhurbaşkanıyla işbirliği yapmayı da onunla yollarını ayırmayı da bilmediğini kanıtladı. Bütün çelişkilerin çözümünü kimden bekliyordu ki? Takvimden, hadiselerin gidişinden. Hadiselerle ilgili kendine bir güç izafe etmeyi bırakmıştı. Hadiseleri güçlerini göstermeye kışkırtıyor, böylece halkla mücadelesinde birbiri ardına bütün sıfatlarını ona kaptırdığı ve sonunda karşısında kendisi iktidarsız kaldığı gücü de kışkırtmış oluyordu. Yürütme gücünün şefi kendisine karşı savaş planını rahat rahat tasarlayabilsin, silahlarını güçlendirebilsin, aletlerini se-

çebilsin, mevkilerini tahkim edebilsin diye, bu kritik anların ortasında 10 Ağustos'tan 4 Kasım'a dek üç ay tatile çıkararak sahneden inmeye karar verdi.

Parlamento partisi yalnızca iki büyük fraksiyonunun ayrışmasıyla ve bu iki fraksiyonun da kendi içinde bölünmesiyle kalmamış, parlamentodaki düzen partisi parlamento dışındaki düzensiz partilerden kopmuştu. Burjuvazinin sözcüleri ve allameleri, taraftarları ve basını, kısacası burjuvazinin ideologları ve burjuvazinin kendisi, temsil edenler ve temsil edilenler, yabancılaşmışlardı ve birbirlerinin ne dediğini anlamıyorlardı.

Taşradaki Lejitimistler, kısıtlı ufuklarıyla ve kısıtsız hırslarıyla, parlamentodaki önderlerini, Berryer ve Falloux'yu, Bonapartçı kampa kaçmakla ve V. Henry'yi terk etmekle suçladılar. Onların zambak⁵ aklı günaha ererdi, diplomasiye değil.

Ticaret burjuvazisinin politikacılarından kopuşunun sonuçları çok daha ağır ve tayin edici idi. Lejitimistlerin kendi temsilcilerini suçladığı gibi ilkelerini terk etmekle değil, tersine, lüzumsuzlaşan ilkelere takılı kalmakla itham ettiler onları.

Fould'nun hükûmete gelişinden itibaren, ticaret burjuvazisinin, Louis-Philippe'in hâkimiyetinde de aslan payına sahip olmuş bulunan kısmının, yani *finans aristokrasisinin* Bonapartistleştiğine daha önce değinmiştim. Fould yalnızca Bonaparte'in borsadaki çıkarlarını değil, borsanın Bonaparte nezdindeki çıkarlarını da temsil ediyordu. Finans aristokrasisinin Avrupa düzlemindeki yayın organı olan *Economist*'ten bir alıntı, bu sınıfın konumunun en çarpıcı tasvirini sunar. *Economist*'in 1 Şubat 1851 tarihli nüshasında Paris'ten şu haber yer alır:

“Bütün kaynaklardan doğrulattığımıza göre, Fransa her şeyden önce sükûn istiyor. Başkan bunu yasama meclisine

5 Bourbon hanedanının simgesi.

mesajında açıkladı ve ulus adına yapılan konuşmalar ona yankı verdi; gazeteler tarafından teyit edildi, kürsüden ilan edildi, devlet tahvillerinin en küçük bir karışıklık emaresinden hassasiyet duyması ve yürütme gücü muzaffer oldukça istikrarını korumasıyla kanıtlandı, bu mesajın isabeti.”

29 Kasım tarihli nüshasında *Economist* kendi adına şu açıklamayı yaptı:

“Cumhurbaşkanı, bugün bütün Avrupa borsalarında düzenin nöbetçisi olarak kabul edilmektedir.”

Finans aristokrasisi böylece düzen partisinin yürütme gücüyle parlamenter mücadelesini düzene verilen bir rahatsızlık olarak lanetliyor, cumhurbaşkanının sözde kendi temsilcileri olanlara karşı her zaferini düzenin zaferi olarak alkışlıyordu. Finans aristokrasisiyle yalnızca devlet tahvilleriyle istikraz ve spekülasyon yapan büyük girişimcileri kastetmiyoruz; onların çıkarının devlet gücünün çıkarıyla örtüştüğü zaten kendiliğinden anlaşılacaktır. Modern para işi, banka iktisadiyatı, tümüyle, derinlemesine, kamusal kredilerle iç içe geçmiştir. İşletme sermayesinin bir bölümü, zorunlu olarak, çabuk nakde çevrilebilir devlet tahvillerine yatırılır ve faize bağlanır. Mevduat ve tüccarlarla sanayiciler arasında paylaştırılan sermaye, kısmen, devlet rantiyelerinin aldıkları temettülerden oluşur. Devlet gücünün istikrarı, her çağda tüm para piyasası ve bu para piyasasının papazlarının Musa’sı ve enbiyası olduysa şayet, hele şimdi, her tufanın eski devletlerle birlikte eski devlet borçlarını da sürükleyip götürmekle tehdit ettiği günümüzde, iyice o anlama gelmez mi?

Sanayi burjuvazisi de düzen fanatizmi içinde parlamento-daki düzen partisinin yürütme gücüyle çekişmelerine bozuluyordu. Thiers, Anglès, Sainte-Beuve vd. 18 Ocak’taki oy-

lamadan sonra, Changarnier'nin görevinden alınması ve silesiyle, özellikle de sanayi bölgelerinde seçmenlerinden bilhassa Montagne ile ittifaklarını düzene karşı ihanet olarak kınayan açık ihtarlar aldılar. Görmüş olduğumuz gibi, düzen partisinin cumhurbaşkanıyla mücadelesinde ortaya koyduğu müstehzi bôbürlenmeler, basit entrikalar, daha iyi karşılanmayı hak etmiyordu; buna karşılık, temsilcilerinden, askerî gücün kendi parlamentosundan maceracı bir cumhurbaşkanına geçmesine hiçbir direnç göstermeden izin vermesini isteyen bu burjuva partisi de onun adına israf edilen bu entrikalara bile layık değildi. Kendi *kamusal çıkarı*, kendi *sınıf çıkarı*, kendi *politik iktidarı* uğruna mücadele etmeyi, sadece özel işlerini bozan bir yük ve rahatsızlık olarak gördüğünü kanıtladı böylece.

Vilayet merkezlerindeki burjuva eşrafı, belediye yönetimleri, ticaret mahkemelerindeki hâkimler vs., hemen hemen istisnasız, Bonaparte'ı çıktığı gezilerde kulları gibi karşıladılar – Dijon'da Ulusal Meclis'i ve özellikle düzen partisine sözünü sakınmadan saldırdığında bile.

Ticaret iyi gittiği müddetçe, 1851 başlarında olduğu gibi, ticaret burjuvazisi parlamentodaki her türlü mücadeleye ateş püskürüyordu, aman ticaretin neşesi kaçmasın diye. Ticaret kötü gittiğinde, 1851 Şubatı'nın sonlarından itibaren hep olduğu gibi, parlamentodaki mücadeleyi durgunluğa sebep olmakla itham ediyor ve ticaret tekrar canlansın diye onu sesini kesmeye çağırıyordu. Anayasa tadilatı tartışmaları tam bu kötü zamana rast geldi. Burada halihazır devlet biçiminin var olma ya da olmama davası söz konusu olduğundan, burjuvazi, temsilcilerinden hem bu eziyet verici geçici hale son vermeyi hem aynı anda statûkonun muhafazasını talep etmeye kesinlikle hakkı olduğunu hissetti. Ona göre bir çelişki yoktu bunda. Geçici rejimin sona ermesinden onun süregitmesini, karar anının ileriye atılma-

sını, belirsiz bir geleceğe ertelenmesini anlıyordu. Statüko yalnız iki yoldan muhafaza edilebilirdi. Bonaparte'ın iktidarının uzatılması veya onun anayasaya uygun biçimde çekilmesi ve Cavaignac'ın seçilmesi. Burjuvazinin bu ikinci çözümlü isteyen bir bölümünün, temsilcilerine, susmalarını ve acil meseleye dokunmamalarını tavsiye etmekten başka bir diyeceği yoktu. Temsilcileri konuşmazsa, Bonaparte'ın da eyleme geçmeyeceğini zannediyorlardı. Etraftan görülmek için kafasını toprağa gömen bir deve kuşu parlamento-suydu istedikleri. Burjuvazinin bir başka bölümü ise, bir defa cumhurbaşkanına sandalyesine oturmuş bulunduğu için Bonaparte'ın o sandalyede oturmaya devam etmesini istiyordu, ki böylece tutulan yoldan ayrılınmasın. Onlar da parlamentonun açıkça anayasayı ihlal edip teklifsiz tekellüfsüz yetkilerinden feragat etmemesine kızıyorlardı.

Ulusal Meclis'in tatili sırasında 25 Ağustos'tan itibaren toplanan vilayet meclisleri, büyük burjuvazinin taşra temsilcileri, hemen hemen oy birliğiyle anayasa tadilatını desteklediler, yani parlamento'ya karşı, Bonaparte'tan yanaydılar.

Burjuvazi, *parlamentodaki temsilcileriyle* kopmasından daha da açık seçik biçimde, kendi fikrî temsilcilerinin, kendi basınının üzerine boşalttı öfkesini. Burjuva gazetecilerinin Bonaparte'ın gaspçı heveslerine yönelik her saldırısının, basının burjuvazinin politik haklarını yürütme gücüne karşı korumaya yönelik her girişiminin burjuva jürilerince aşırı yüksek para tazminatlarına ve utanmazca hapis cezalarına çarptırılması, yalnızca Fransa'yı değil tüm Avrupa'yı hayrete düşürüyordu.

Parlamentodaki düzen partisi, göstermiş olduğum gibi, sükûn için bağırıp çağırarak kendi kendisini sükûna mahkûm ederken, burjuvazinin politik egemenliğinin burjuvazinin güvenliği ve bekasıyla bağdaşmazlığını açıklarken, toplumun öteki sınıflarına karşı mücadelesinde kendi reji-

minin, parlamenter rejimin koşullarını kendi elleriyle yok ederken, buna karşılık *burjuvazinin parlamento dışı kitle-si*, cumhurbaşkanına kul olan tavıyla, parlamentoyu horlayışıyla, kendi basınına gaddarca kötü muamelesiyle, burjuvazinin konuşan ve yazan kısmını, politikacılarını ve fikir adamlarını, kürsülerdeki sözcülerini ve basınıni ezmeye, mahvetmeye, çağırıyordu Bonaparte'ı; ki böylece kuvvetli ve kısıtsız bir hükümetin koruması altında güvenle özel işlerini takip edebilsin. Egemenliğin zahmet ve tehlikelerinden kurtulmak için kendi politik egemenliğinden kurtulmaya hasret çektiğini beyan ediyordu, açıkça.

Kendi sınıflarının egemenliği için salt parlamenter ve fikrî mücadele verilmesine bile kızıp bu mücadelenin önderlerine ihanet etmiş olan bunlar, bu sefiller, korkaklar, şimdi de geriye dönük olarak proletaryayı yargılamaya cüret ediyorlar, onun hesabına kanlı bir kavgaya, hayat memmat mücadelesine kalkışmadı diye! Kendi genel sınıf çıkarını, yani kendi politik çıkarını her fırsatta en dar, en kirli özel çıkarlarına feda etmiş olan ve temsilcilerinden de benzer bir fedayı bekleyen bu burjuvazi, şimdi de proletarya maddi çıkarlarını ideal politik çıkarlarına kurban etti diye ağlıyor. Sosyalistlerce yanıltılan proletarya tarafından yanlış anlaşılacak karar anında terk edilmiş iyi ruh olarak takdim ediyor kendini. Ve burjuva dünyasında genel bir yankı buluyor. Tabii burada Almanya'nın kasaba politikacılarından ve aynı meşrepten ayakta-kımından söz etmiyorum. Daha 29 Kasım 1851'de, yani hükümet darbesinden dört gün sonra Bonaparte'ı "düzenin nöbetçisi", Thiers ve Berryer'i ise "anarşist" ilan eden ve daha 27 Aralık 1851'de, Bonaparte o anarşistlerin sesini kestikten sonra, bağıra çağıra "cahil, terbiye görmemiş, ahmak proletar kitlelerin orta ve üst toplum katlarının maharetine, bilgisine, disiplinine, manevi nüfuzuna, entelektüel kaynaklarına ve ahlaki ağırlığına" kasteden ihanetinden bahseden aynı

Economist'e işaret ediyorum. Burjuvazinin kendisinden başkası değildi, bu ahmak, cahil ve adi kitle.

Fransa, gerçekten, 1851 yılında bir tür küçük ticaret krizi yaşamıştı. Şubat sonunda ihracatın 1850'ye göre gerilediği görülmüş, Mart'ta ticaret sıkıntıya düşmüş ve fabrikalar kapanmıştı, Nisan'da sanayi vilayetlerinin durumu Şubat günlerinden sonra olduğu kadar perişan görünüyordu, Mayıs'ta işler hâlâ canlanmamıştı, 28 Haziran'da Fransa Bankası'nın⁶ portföyünde mevduat muazzam artarken teminat karşılığı avansların aynı oranda düşmesi, üretimin durma noktasına geldiğine işaret ediyordu, işler ancak Ekim ortasında belirgin biçimde düzelmeye başladı. Fransız burjuvazisi bu ticari durgunluğun izahını salt politik nedenlere, parlamento ile yürütme gücü arasındaki kavgaya, geçici bir devlet biçiminin verdiği güvensizliğe, 1852 Mayıs'ının ikinci pazarıyla ilgili korku dolu beklentilere dayandırıyordu. Bütün bu durumların Paris'teki ve vilayetlerdeki bazı sanayi kolalarını baskıladığını inkâr edecek değilim. Ama her halükârda politik koşulların etkisi yerel ve ehemmiyetsiz düzeyde kalıyordu. Tam da politik durumun kötüleştiği, politik ufkun karardığı, her an semadan bir şimşek çakmasının beklendiği anda, Ekim ortalarına doğru ticaretin iyileşmiş olmasından başka kanıt göstermeye gerek var mı? "Mahareti, bilgisi, disiplini, manevi vukufu, entelektüel kaynakları" burnundan daha ötesine uzanmayan Fransız burjuvazisi bu arada Londra'daki sanayi sergisi boyunca kendi ticari sefaletinin sebebine toslayabilirdi burnunu. Fransa'da fabrikalar kapanırken İngiltere'de ticari iflaslar sükun etmişti. Fransa'da sanayideki panik Nisan ve Mayıs'ta doruğuna çıkarken, İngiltere'de ticaretteki panik Nisan ve Mayıs'ta doruğa ulaştı. Fransız yün sanayii gibi İngiliz yün sanayii de,

6 Dönemin merkez bankası işlevini yerine getiren, fakat özel hukuka tabi bankası.

Fransız ipek zanaatı gibi İngiliz ipek zanaatı da sıkıntıdaydı. İngiliz pamuk fabrikaları çalışmaya devam ediyorlarsa da 1850'de, 1849'daki kârlarını elde edemiyorlardı. Tek fark, krizin Fransa'da sınai, İngiltere'de ticari nitelikli olması, Fransa'da fabrikalar dururken İngiltere'de işlerini genişletmeleri idi; fakat koşullar önceki yıllara kıyasla elverişsizdi, Fransa'da ihracat, İngiltere'de ithalat en ağır darbeleri alıyordu. Elbette Fransa politikasının sınırları içinde aranmaması gereken ortak sebep, aşikârdı. 1849 ve 1850, büyük maddi refah yıllarıydı ve aşırılığı ancak 1851'de anlaşılacak bir aşırı üretim yapılmıştı. Üstelik 1851 başında üretim, sanayi sergisini düşünerek iyice teşvik edildi. Özel durumlar da eklendi bu koşullara: önce 1850 ve 1851'de pamuk hasadının düşüklüğü, sonra beklenenden daha yüksek bir pamuk hasadının getirdiği güven, önce aniden yükseliş, sonra aniden düşüş, kısacası pamuk fiyatlarındaki dalgalanmalar. Ham ipek hasadı en azından Fransa'da ortalamanın altında kalmıştı. Dokuma tezgâhları 1848'den beri o kadar artmıştı ki yün üretimi ona yetişemiyordu ve ham pamuğun fiyatı pamuk fabrikalarının aleyhine orantısızca yükseliyordu. Böylece, dünya pazarına üretim yapan üç sanayinin hammaddesi itibarıyla, üç defa ticari kriz çıkartacak malzemenin olduğunu görüyoruz. Bu özel durumları bir kenara bıraksak bile, 1851 yılındaki kriz, aşırı üretimin ve aşırı spekülasyonun, sanayi döngüsünün akışı içinde her seferinde durak vermesinden başka bir şey değildi; bütün kuvvetlerini toparlayıp telaşlı bir süratle döngünün son aşamasını kat edene ve bitiş noktasını oluşturan *genel ticaret krizine* vasıl olmadan önce verilen bir durak. Ticaret tarihinin bu aralıklarında İngiltere'de ticari iflaslar sükun eder, Fransa'da ise bizzat sanayi durur, kısmen İngilizlerin tam da bu durumlarda dayanılmaz hale gelen rekabeti tarafından bütün pazarlarda geri çekilmeye zorlanarak, kısmen de lüks sanayi

olması nedeniyle işler her durulduğunda özellikle darbe aldığı için. Nitekim Fransa genel krizler haricinde, tabii yine Fransa'daki yerel etkilerden çok dünya pazarının genel durumu tarafından belirlenen ve koşullanan kendi ulusal ticaret krizlerini de eda eder. Fransız burjuvazisinin önyargılarının karşısına İngiliz burjuvazisinin yargılarını koymak, konuyla alakasız olmayacaktır. Liverpool'un en büyük firma sahiplerinden biri, 1851 yıllık ticari raporunda şöyle yazıyor:

“Başlangıcındaki öngörülerin geride kalan yıl kadar boşa çıktığı pek az yıl olmuştur; herkesin fikir birliğiyle beklediği büyük refah yerine, son çeyrek yüzyılın en umut kırıcı yıllarından biriyle karşılaştık. Tabii bu ticari sınıflar için geçerli, sınai sınıflar için değil. Oysa yılın başında da tersine bir sonuca varmayı sağlayacak sebepler pekâlâ mevcuttu: ürün stokları mahdut, sermaye aşırı fazla, gıda maddeleri ucuzdu, zengin bir sonbahar geçireceğimizden emin görünüyorduk; kıtada barış sürüyordu, yurttan politik ve mali bir sıkıntı yoktu; gerçekten, ticaretin kanatları hiç bu kadar serbest olmamıştı... Bu kötü sonuçtan ötürü kimi suçlamalı? Biz hem ithalatta hem ihracatta *ticaret fazlası* olduğuna inanıyoruz. Tüccarlarımız faaliyetlerini daha dar sınırlara çekmezlerse, kendimize çekidüzen vermek için üç yılda bir paniğe düşmeye mecbur olacağız.”

Şimdi bu ticari paniğin ortasında, hükümet darbeleri ve genel oy hakkının ihdasıyla ilgili söylentilerden, parlamento ile yürütme gücü arasındaki kavgadan, Orléanslılarla Lejitimistler arasındaki şedit mücadeleden, Güney Fransa'daki komünist fesattan, Nièvre ve Cher vilayetlerindeki sözde köylü ayaklanmalarından, muhtelif cumhurbaşkanı adaylarının reklamlarından, gazetelerin şarlatanca çözüm önerilerinden, cumhuriyetçilerin elde silah anayasayı ve genel

oy hakkını savunma tehditlerinden, *in partibus*⁷ sürgündeki kahramanların 1852 Mayıs'ının ikinci pazarı dünyanın batacağını duyuran vaazlarından başı dönen Fransız burjuvazisinin ticaretle bozduğu kafasının nasıl hırpalandığını, vızıldadığını tasavvur edin; o zaman bu tarifsiz ve gürültülü kaynaşma, tadil, uzatma, anayasa, fesat, ittifak, sürgün, gasp, darbe ve devrim karmaşası içindeki burjuvanın mecnuna dönüp hiddetini kendi parlamenter cumhuriyetinin üzerine boşaltmasını anlarsınız: “*Sonsuz bir korkudansa, korkulu bir son!*”

Bonaparte bu çılgılığı iyi anladı. 1852 Mayıs'ının ikinci pazarındaki hesap gününü biraz daha yaklaştıran her gün batımında yıldız hareketlerinin kendi dünyevi senetlerini protesto edişini gören alacaklıların büyüyen patirtisi, onun idrak kabiliyetini keskinleştiriyordu. Basbayağı astrologlara dönüşmüşlerdi. Ulusal Meclis Bonaparte'ın iktidarını anayasal yoldan uzatma umudunu boşa çıkarmıştı ve Joinville prensinin adaylığı, daha fazla susmasına izin vermiyordu.

Bir hadisenin vuku bulmasından çok önce gölgesini düşürmesi diye bir şey varsa, Bonaparte'ın hükümet darbesidir bu. Daha 29 Ocak 1849'da, seçilmesinin üzerinden bir ay geçmemişken, Changarnier'ye bunu önermişti. Kendi başbakanı Odilon Barrot 1849'da darbe girişimini teşhir etmiş, Thiers 1850 kışında açıkça kınamıştı darbe politikasını. 1851 Mayıs'ında Persigny'i bir defa daha darbeye kazanmayı denemiş, *Messenger de l'Assemblée*⁸ bu görüşmeyi kamuoyuna açıklamıştı. Bonapartist gazeteler parlamentonun her atağında darbe tehdidini savuruyorlardı ve kriz yaklaştıkça sesleri yükseliyordu. Bonaparte'ın her gece erkek ve dişi *swell mob*⁹ ile düzenlediği orjilerde, gece yarı-

7 Kâfirlerin ülkesinde. Bkz. s. 36, dipnot 36.

8 Meclis Habercisi. Şubat-Aralık 1851'de Paris'te çıkan günlük gazete.

9 Kibar dolandırıcılar güruhu.

sı yaklaşıp da diller bol ilahi müskiratla¹⁰ çözülp fanteziler kızıştığında, ertesi gün darbe yapma kararı veriliyordu. Kılıçlar çekiliyor, bardaklar tokuşturuluyor, mebuslar pencerelerden dışarı uğruyor, imparator pelerini düşüveriyordu Bonaparte'ın omuzlarına; ta ki doğan gün hayaletleri yine def edip, şaşkınlık içindeki Paris pek ketum olmayan bakirelerden ve geveze kahramanlardan, tehlikeden paçayı bir defa daha sıyırdığını öğrenene kadar. Eylül ve Ekim aylarında *coup d'Etat* söylentileri aldı yürüdü. Gölge renkleniyordu da, renkli bir *daguerotip*¹¹ gibi. Avrupa günlük basınının Eylül ve Ekim aylarındaki nüshalarını açarsanız, kelimesi kelimesine şöyle imalara rastlarsınız: "Paris hükümet darbesi söylentileriyle çalkalanıyor. Başkentin geceleyin birliklerce işgal edileceği ve ertesi sabah kararnamelerle Ulusal Meclis'in lağvedileceği, Seine vilayetinde sıkıyönetime geçileceği, genel oy hakkının geri getirileceği, halka hitap edileceği söyleniyor. Bonaparte bu yasadışı kararnameleri icra edecek bakanlar arıyormuş." Bu havadisler hep meşum bir "ertelendi" ile bitiyordu. Hükümet darbesi Bonaparte'ın sabit fikriydi. Bu fikirle tekrar ayak basmıştı Fransız toprağına. O kadar kapılmıştı ki bu fikre, onu sürekli ifşa ediyor, ağzından kaçırıyordu. O kadar zayıftı ki, keza sürekli vazgeçiyordu ondan. Darbenin gölgesi bir hayalet olarak Parislilerin o kadar aşinası olmuştu ki artık ona inanası değildiler, derken sonunda kanlı canlı karşlarına dikiliverdi. Demek, hükümet darbesini başarıya ulaştıran, ne 10 Aralık Cemiyeti'nin reisinin ketum ihtiyatı idi ne de Ulusal Meclis'in umulmadık gafil avlanması. Darbe başarıya ulaştıysa, Bonaparte'ın boşboğazlığına ve meclisin önceden

10 Libasyon. Antik kültürlerde sıvı sunular. En yaygın kullanılan insan kanı ve şarap; bunun yanında su, süt, bal, zeytinyağı, bira.

11 Onu geliştirenlerden Louis Daguerre'in adını taşıyan bu yöntem, ilk yaygın fotoğraf basma biçimidir. Fotoğraf, gümüş nitratla ışığa duyarlı kılınan bakır levha üzerine cıva buharı uygulanmasıyla "beliriyordu".

bilmesine rağmen ve öncesindeki gelişmelerin zorunlu, kaçınılmaz bir sonucu olarak başarıya ulaşmıştı.

10 Ekim'de Bonaparte bakanlarına genel oy hakkını tekrar ihdas etme kararını açıkladı, 16'sında bakanlar istifalarını verdiler, 26'sında Paris Thorigny kabinesinin kurulduğunu öğrendi. Aynı anda polis müdürü Carlier'in yerine Maupas getirildi, Birinci Tümen'in başındaki Mangan en güvenilir alayları başkente topladı. 4 Kasım'da Ulusal Meclis oturumlarını açtı. Almış olduğu dersi kısaca ve sıkı sıkıya tekrar etmekten ve gömülmezden önce ölmüş olduğunu kanıtlamaktan başka yapacağı bir şey yoktu.

Yürütme gücüyle mücadelesinde meclisin kaybettiği ilk mevki, başbakanlıktı. Salt görünüşte bir kabine olan Thorigny kabinesini tam bir hükümetmiş gibi tanımakla, bu kayıplarını törenle ikrar ettiler. Daimi Komisyon, kendini yeni kabine adına takdim ettiğinde Bay Giraud'yu kahkahalarla karşılamıştı. Genel oy hakkının yeniden ihdası gibi kuvvetli önlemler için ne kadar zayıf bir kabine! Zaten, *parlamentoda* hiçbir şey yapmamak, her şeyi parlamentoya karşı yapmaktı mesele.

Ulusal Meclis, yeniden açılışının hemen ilk gününde, Bonaparte'ın, genel oy hakkının yeniden ihdasını ve 31 Mayıs 1850 tarihli yasanın yürürlükten kaldırılmasını talep eden mesajını aldı. Bakanları hemen aynı gün bu yönde bir önerge sundular. Meclis, bakanların önergenin acilen gündeme alınması teklifini geri çevirdi, 13 Kasım'da da yasanın kendisini 348'e karşı 355 oyla reddetti.

Böylece bir defa daha yırttı vekâletnamesini, halkın özgür seçimlere dayanan temsilcisi olmaktan bir sınıfın gaspçı parlamentosuna dönüştüğünü bir defa daha teyit etmiş oldu, bir defa daha, parlamentonun kafasını ulusun gövdesine bağlayan kasları kendi elleriyle ikiye ayırdığını kabul etti.

Yürütme gücü genel oy hakkının yeniden ihdası öner-

gesiyle parlamentodan halkadönüyorsa, yasama gücü de Quaestor yasa teklifiyle¹² halktan orduya dönüyordu. Bu yasa teklifi, meclisin birlikleri celbetme ve parlamentoya ait bir ordu oluşturma hakkını hükme bağlayacaktı. Meclis, orduyu kendisiyle halk arasında, kendisiyle Bonaparte arasında hakem tayin etmekle, orduyu belirleyici devlet erki olarak tanımakla, diğer yandan, ordu üzerindeki hâkimiyet iddiasından çoktan vazgeçtiğini de teyit ediyordu. Birlikleri derhal celbedeceğine onları celbetme hakkı üzerine tartışmakla, kendi iktidarından duyduğu kuşkuyu ele veriyordu. Quaestor yasa teklifini reddetmekle kendi aczini açıkça itiraf diyordu. Bu teklif sadece 108 oyla geri çevrildi, böylece Montagne darbesini vurmuş oluyordu. Buridan'ın eşeği¹³ vaziyetine düşmüştü, ne var ki hangisinin daha cazip olduğunu seçeceği iki çuval ot değil, hangisinin daha ağır olduğunu seçeceği iki araba dayak vardı önünde. Bir yanda Changarnier'in, diğer yanda Bonaparte'ın korkusu. Kabul etmek lazım, pek kahramanca değildi vaziyetleri.

18 Kasım'da düzen partisi tarafından getirilen yerel seçimlerle ilgili yasa tasarısına bir ilave yapılarak, yerel seçimde oy kullanabilmek için üç yıl yerine bir yıl ikamet süresinin yeterli sayılması teklif edildi. İlave teklifi sadece bir oyla reddedildi, fakat çok geçmeden o bir oyun yanlışıyla verildiği ortaya çıktı. Düzen partisi hasım fraksiyonlarına ayrılarak müstakil parlamenter çoğunluğunu çoktan kaybetmişti. Şimdi görölüyordu ki parlamentoda herhangi bir çoğunluk kalmamıştı. Ulusal Meclis *karar kabiliyetini* yitirmişti. Atomlara bölünmüş parçalarının tutunumunu sağlayacak bir kuvvet yoktu, son nefesini vermişti, ölüydü artık.

12 Bkz. II. Bölüm, 21. dipnot.

13 Önüne konan iki çuval ottan hangisini yiyeceğine karar veremediği için ölen eşek. Ortaçağ skolastik filozoflarından Buridan'a atfedilen bu mesel, aslında Aristo'nun yemekle su arasında seçim yapamama paradoksu üzerine yaptığı tartışmaya dayanır.

Nihayet, burjuvazinin parlamento dışındaki kitlesinin, parlamentodaki burjuvaziyle bağlarını kopardığını felaketten birkaç gün önce törenle teyit etmesi gerekti. Parlamento kahramanı olarak onulmaz parlamenter kretinizm¹⁴ hastalığına tutulmuş olan Thiers, parlamentonun ölümünden sonra Danıştay'la birlikte yeni bir parlamenter entrika tertiplemiş, cumhurbaşkanını anayasanın sınırları içinde tutacak bir sorumluluk yasası hazırlamıştı. Bonaparte 15 Eylül'de Paris'in yeni halinin temel atma töreninde nasıl *dames des halles*'i,¹⁵ balıkçı karılarını¹⁶ ikinci bir Masiniello'ymuşçasına¹⁷ büyülediyse, –gerçi bir balıkçı karısı gerçek gücü itibarıyla 17 şehir kontuna bedeldi–, nasıl Quaestor yasa teklifinin sunulmasından sonra Elysée'de ziyafet verdiği tegmenleri büyülediyse, şimdi, 25 Kasım'da da onun elinden Londra sanayi sergisi ödül madalyalarını almak için sirkte toplanmış bulunan sanayi burjuvazisini kaptı götürdü. *Journal des Débats*'tan, konuşmasının önemli bölümünü aktarıyorum:

“Böylesi umulmadık başarılar, Fransa Cumhuriyeti'nin ne kadar büyük olabileceğini tekrarlama hakkını bana veriyor; bir tarafta demagoglar diğer tarafta monarşist halüsinasyonlar tarafından sürekli rahatsız edileceğine kendi gerçek çıkarlarının takipçisi olma ve kurumlarını reformdan geçirme izni verilsin ona yeter ki. (Amfitiyatronun her köşesinden yüksek, ateşli ve devamlı tezahürat.) Monarşist halüsinasyonlar her türlü ilerlemenin ve bütün ciddi sanayi dalla-

14 Bkz. V. Bölüm, 27. dipnot.

15 Pazarıcı kadınlar.

16 1789 Fransız Devrimi'nden kısa süre sonra, kralın devrimi tahkir eden sözler söylediğinin işitilmesi üzerine halk arasında bir infial kopmuş, birkaç yüz pazarıcı kadından oluşan bir topluluk belediyeye ve saraya yürümüştü. “Balıkçı karıları” (*Poissardes*) olarak tarihselleşen bu topluluğa Ulusal Muhafız birliği ve geniş kitleler katılmış, sonunda kralı Versailles'dan Tuileries'deki saraya çekilmeye zorlayan bir baskı oluşturmuşlardı.

17 Gerçek adı Tommaso Aniella olan, 1647'de Napoli'deki halk ayaklanmasına önderlik eden balıkçı.

nının önünde engeldir. İlerleme yerine hep kavga. Eskiden krallık otoritesi ve imtiyazların en ateşli savunucuları iken, sırf genel oy hakkına dayanan otoriteyi zayıflatmak adına bir anayasanın taraftarı haline gelen adamları görüyorsunuz. (Tekrar büyük tezahürat.) Devrimden en fazla çekmiş ve ondan ötürü en çok ağlamışken, sırf milletin iradesine zincir vurmak için yeni bir devrimi tahrik eden adamları görüyoruz... Size gelecekte sükûn vaat ediyorum, vesaire vesaire” (Bravo, bravo, taşkın bravolar)

Sanayi burjuvazisi 2 Aralık darbesini, parlamentonun imhasını, kendi egemenliğinin çöküşünü, Bonaparte’ın diktatörlüğünü işte böyle kölece bravolarla alkışlar. 25 Kasım’daki destek gürleyişinin cevabını 4 Aralık’ta topların gürleyişi verdi, en çok bomba da en fazla alkış tutan Bay Sallandrouze’un evine düştü.

Cromwell Uzun Parlamento’yu¹⁸ dağıttığında tek başına meclis sıraları arasına girmiş, saptadığı mühlet bir dakika bile aşılmasın diye saatini çıkartmış, tek tek her parlamento üyesini onunla neşe içinde eğlenerek kovalamıştı. Örnek aldığı Cromwell’den daha ufak tefek olan Napoléon, 18 Brumaire’de en azından yasama organına gitmiş ve boğuk bir sesle de olsa ölüm fermanını onun yüzüne karşı okumuştur. Cromwell veya Napoléon’dan çok farklı bir yürütme gücüne malik olan ikinci Bonaparte ise örnek alacağı şahsiyeti dünya tarihinin vakayinamelerinde değil 10 Aralık Cemiyeti’nin kayıtlarında, suç tarihinde arıyordu. Fransa Merkez Bankası’nın 25 milyon frangını dolandırdı, General Magnan’ı 1 milyona, askerleri 15 frank ve birer içki-

18 1640-1653 arasında görev yapan, aslında tamamen kralın (I. Charles) iradesine tabi olan parlamento çoğunluğu kralın kişisel yönetimine karşı çıkınca iç savaş çıkmış, parlamento güçlerinin üstün gelmişti. Bunun üzerine parlamento 1649’da cumhuriyeti ilan etti, 1653’te devrimin önderi Cromwell tarafından lağvedildi.

ye tek tek satın aldı, suç ortaklarıyla geceleri hırsız gibi gizli gizli buluştu, parlamentonun en tehlikeli önderlerinin evlerini bastırıp Cavaignac, Lamoricière, Le Flô, Changarnier, Charras, Thiers, Baze vd.'ni yataklarından kaldırtıp götürttü, Paris'in ana meydanlarını ve parlamento binasını askerî birliklere işgal ettirdi ve sabahın köründe bütün duvarlara Ulusal Meclis'in ve Danıştay'ın lağvedildiğini, genel oy hakkının tekrar getirildiğini ve Seine vilayetinde sıkıyönetim ilan edildiğini duyuran çığırtkan bildiriler astırdı. Peşinden, bir grup nüfuzlu parlamenterin kendisi etrafında toplanarak bir devlet konseyi oluşturdıklarına dair bir sahte belge sokuşturdu *Moniteur*'ün sayfalarına.

Paris'in 10. Bölge belediyesinin binasında esasen Lejitimistler ve Orléanslıların katılımıyla toplanan kalıntı parlamento,¹⁹ tekrar tekrar "Yaşasın cumhuriyet" haykırışlarıyla Bonaparte'ın görevden alınmasına karar verdi, bina önünde toplanan kitleye nafile sıkıcı konuşmalar yaptı ve sonunda Afrika'dan getirilmiş keskin nişancılar nezaretinde önce d'Orsay kışlasına sürüklendi, sonra hapishane arabalarına tıkılıp Mazas, Ham ve Vincennes hapishanelerine nakledildi. Düzen partisinin, yasama meclisinin ve Şubat Devrimi'nin sonu böyle geldi. Alelacele sonuca gelmeden, kısaca, hikâyenin tarihsel şemasını çıkaralım:

- I. *Birinci dönem.* 24 Şubat'tan 4 Mart 1848'e. Şubat Dönemi. Girizgâh. Genel kardeşlik katakullisi.
- II. *İkinci dönem.* Cumhuriyetin ve yasa koyucu Ulusal Meclis'in kuruluş dönemi.
 - 1) 4 Mayıs'tan 25 Haziran 1848'e. Bütün sınıfların proletaryaya karşı mücadelesi. Haziran günlerinde proletaryanın yenilgisi.

19 Kendi içindeki çatışmalardan ötürü karar alamaz duruma düşen ilk İngiltere parlamentosu, Cromwell tarafından lağvedilmesinden önce böyle anılıyordu (*rump parliament*, Almancası *Rumpfparlament*).

- 2) 25 Haziran'dan 10 Aralık 1848'e. Saf burjuva-cumhuriyetçilerin diktatörlüğü. Anayasa taslağının hazırlanması. Paris'te sıkıyönetim ilanı. 10 Aralık'ta Bonaparte'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle burjuva diktatörlüğünün bertaraf edilişi.
- 3) 20 Aralık 1848'den 28 Mayıs 1849'a. Kurucu meclisin Bonaparte'la ve onunla birleşen düzen partisiyle mücadelesi. Kurucu meclisin çöküşü. Cumhuriyetçi burjuvazinin çöküşü.

III. Üçüncü dönem. Anayasal cumhuriyet ve yasa koyucu Ulusal Meclis dönemi.

- 1) 28 Mayıs 1849'dan 13 Haziran 1849'a. Küçük burjuvazinin burjuvaziyle ve Bonaparte ile mücadelesi. Küçük burjuva demokrasisinin yenilgisi.
- 2) 13 Haziran'dan 31 Mayıs 1850'ye. Düzen partisinin parlamenter diktatörlüğü. Genel oy hakkını ilga ederek egemenliğini pekiştirir fakat kabine parlamentoya dayanmaktan çıkar.
- 3) 31 Mayıs 1850'den 2 Aralık 1851'e. Parlamenter burjuvazi ile Bonaparte arasında mücadele.
 - a) 31 Mayıs 1850'den 12 Ocak 1851'e. Parlamento ordu üzerindeki başkomutanlık yetkisini kaybeder.
 - b) 12 Ocak'tan 11 Nisan 1851'e. Meclis, yönetim erkini tekrar hâkimiyeti altına alma denemelerinde yenik düşer. Düzen partisi parlamentodaki müstakil çoğunluğunu kaybeder. Cumhuriyetçiler ve Montagne ile ittifak yapar.
 - c) 11 Nisan 1851'den 9 Ekim 1851'e. Tadilat, kaynaştırma, erteleme çabaları. Düzen partisi bileşenlerine ayrılır. Burjuva parlamentosu ve burjuva basını ile burjuva kitlesi arasındaki ayrışma pekişir.

d) 9 Ekim'den 2 Aralık 1851'e. Parlamento ile yürütme gücünün açıkça birbirinden kopması. Kendi sınıfı tarafından, ordu tarafından, bütün diğer sınıflar tarafından kendi haline terk edilen parlamento, mağlup olur ve kendi ölümünü ifa eder. Parlamenter rejimin ve burjuva egemenliğinin   k   . Bonaparte'ın zaferi. Emperyalist restorasyon dönemi.

bölüm

VII

Sosyal cumhuriyet, Şubat Devrimi'nin eşiğinde, bir laf, bir kehanet olarak çıkmıştı. 1848 Haziran günlerinde Paris proletaryasının kanında boğuldu, lakin dramın sonraki perdelinde hayaleti kol gezecekti. *Demokratik cumhuriyet* gelişini duyurdu. 13 Haziran 1849'da, kaçışan *küçük burjuvalarıyla* beraber uçup gitti, lakin kaçarken iki misli b  b  rlenen reklamlarını savurdu ortalığa. *Parlamenter cumhuriyet*, burjuvaziyle, b  t  n sahneye hakim oldu, geniş geniş yaşadı; lakin 2 Aralık 1851, m  ttetik kralcıların dehşet içindeki "Yaşasın cumhuriyet!"   ıg  kları altında g  md   onu.

Sosyal ve demokratik cumhuriyet yenilgiler yaşamışlardı, kralcı burjuvazinin cumhuriyeti olan parlamenter cumhuriyet ise tamamen    km  şt  r, tıpkı burjuva-cumhuriyet  ilerin cumhuriyeti olan saf cumhuriyetin    kmesi gibi.

Fransız burjuvazisi   alışan proletaryanın egemenliğine karşı şahlandı ve l  mpen proletaryayı iktidara getirdi, başında 10 Aralık Cemiyeti'nin reisiyle. Burjuvazi Fransa'yı kıızıl anarşinin m  stakbel dehşeti karşısındaki soluk kesen bir korkuyla rehin tuttu; Bonaparte, 4 Aralık'ta Montmar-

tre ve İtalya bulvarlarında mukim nezih yurttaşlarını içkiyle başı dönmüş düzen ordusuna pencerelerinde vurdurarak öne çekti bu istikbali. O kılıcı ilahlaştırdı; kılıç da ona hâkim oldu. Devrimci basını yok etti; kendi basını yok oldu. Halk toplantılarını polis gözetimine soktu; şimdi kendi salonları polis gözetimi altında. Ulusal Muhafız'ı dağıttı; kendi ulusal muhafızı dağılmış oldu. Sıkıyönetim ilan etti; sıkıyönetim kendi üzerindedir. Jürilerin yerine askerî mahkemeleri geçirdi; askerî mahkemeler onun jürilerinin yerini aldılar. Halk eğitimini papazlara tabi kıldı; papazlar onu kendi eğitimlerine tabi kıldılar. Yargılamadan aldırıp götürttü insanları; yargılanmadan alınıp götürüldü. Toplumdaki her kıpırtıyı devlet gücüyle bastırdı; kendi cemiyetinin her kıpırtısı devlet gücüyle bastırıldı. Kesesinin ihtirasıyla kendi politikacılarına ve fikir adamlarına isyan etti; politikacıları ve fikir adamları bertaraf edildiler ama ağzı bağlanıp kalemi kırılınca kesesini soyuyorlar şimdi. Burjuvazi, Aziz Arsenius'un İsa'ya seslendiği gibi bağırıp durdu devrime: "*Fuge, tace, quiesce!* Kaç, sus, dur!" Bonaparte da burjuvaziye bağırıyor: "*Fuge, tace, quiesce!* Kaç, sus, dur!"

Fransız burjuvazisi Napoléon ikilemini çoktan çözmüştü: "*Dans cinquante ans l'Europe sera républicaine ou cosaque.*"¹ Burjuvazinin çözümü "Kazak cumhuriyeti" idi. Burjuva cumhuriyeti denen sanat eseri, Kirke'nin² kötü büyüyle takallüs edip çirkinleşmiş değildi. Saygınlık görüntüsünden başka bir şey yoktur o cumhuriyetin kaybettiği. Şimdi ki Fransa parlamenter cumhuriyet içinde hazır bulunuyordu. Kabarcığın patlayıp canavarın gözümüze sokulması için bir süngü darbesi lazımdı yalnızca.

Şubat Devrimi'nin bir sonraki amacı, Orléans hanedanını

1 "Elli yıl içinde Avrupa ya cumhuriyetçi olur ya Kazak." Söz konusu olan, Çarlık Rusyası'ndaki seçkin süvari birlikleridir.

2 Circe. Yunan mitolojisinde büyü tanrıçası; cinselliğiyle iğva eden cadı imgesi.

ve burjuvazinin onun kanatları altında hükmetmiş olan kanadını devirmekti. Bu amaca ancak 2 Aralık 1851'de erişilmiş oldu. Şimdi Orléans sarayının nüfuzunun gerçek temelini oluşturan muazzam mülkleri müsadere edildi ve Şubat Devrimi'nden sonra beklenenler, Aralık'tan sonra gerçekleşti: Hapis, kaçış, azil, sürgün, silahsızlandırma, 1830'dan beri Fransa'yı namlarıyla yorgun düşürmüş olan adamların gülünç düşürülmesi. Fakat Louis-Philippe yönetimi altında ticari burjuvazinin yalnızca bir kesimi hüküm sürüyordu. Diğer fraksiyonları bir hanedancı ve bir cumhuriyetçi muhalefet oluşturmuş, "yasal" denen ülkenin tamamen dışında duruyorlardı. Ancak parlamenter cumhuriyet, ticari burjuvazinin bütün fraksiyonlarını devlet çemberi içine aldı. Ayrıca Louis-Philippe yönetimi altında ticaret burjuvazisi toprak sahibi burjuvaziye dışlıyordu. Ancak parlamenter cumhuriyet, onu da eşit haklı olarak diğerinin yanına oturttu, Temmuz Monarşisi'ni Lejitimist monarşiyle evlendirdi ve özel mülkiyetin egemenliğinin iki dönemini birleştirdi. Louis-Philippe yönetimi altında burjuvazinin imtiyazlı kesimi egemenliğini tacın altına saklıyordu; parlamenter cumhuriyette burjuvazinin egemenliği, bütün unsurlarını birleştirdikten ve krallığını genişletip sınıfın krallığına dönüştürdükten sonra, çıplak başını gösterdi. Demek devrimin önce bizzat, burjuva sınıfının egemenliğinin en geniş, en genel ve nihai ifadesini kazanmasını sağlayacak olan –bu demektir ki, aynı zamanda, tekrar ayağa kalkamayacak şekilde yıkılabilecek olan– biçimi yaratması gerekmişti.

Orléanscı burjuvaziyle, yani Fransız burjuvazisinin en canlı fraksiyonu ile ilgili Şubat'ta verilen hüküm de ancak şimdi icra edildi. Parlamantosuyla, barosuyla, ticaret mahkemeleriyle, yerel temsilcilikleriyle, noterleriyle, üniversitesiyle, taraftarları ve hatipleriyle, basını ve edebiyatıyla, idare gelirleri ve mahkeme harçlarıyla, ordunun ücretleri ve emekli-

lik maaşlarıyla, şimdi darbe indirildi ona, ruhuyla ve bedeniyle şimdi vuruldu. *Blanqui* burjuva muhafızların dağıtılmasını devrimin ilk talebi olarak koymuştu. Şubat'ta onu yürümekten alıkoymak için devrime ellerini uzatan burjuva muhafızlar, Aralık'ta sahneden kayboldular. *Panthéon*³ yeniden sıradan bir kiliseye dönüşüyor. Burjuva rejiminin son biçimiyle beraber, onun 18. yüzyıldaki öncülerini nurlandırarak azizlere dönüştüren büyü de bozuldu. Bundandı, *Guizot*'nun 2 Aralık'taki hükümet darbesini öğrendiğinde "*C'est le triomphe complet et définitif du Socialisme!*"⁴ diye bağırması. Şu demek: Burjuva egemenliğinin tam ve kesin zaferidir bu.

Proletarya burjuvaziyi niye kurtarmadı? Aydınlatıcı soru şudur: Paris proletaryası 2 Aralık'tan sonra neden ayaklanmadı?

Burjuvazinin düşüşü henüz tamim edilmiş, hükmü henüz yerine getirilmemişti. Proletaryanın ciddi bir ayaklanması onu hemen canlandırır, orduyla uzlaştırır ve işçiler için ikinci bir Haziran yenilgisi kaçınılmaz olurdu.

4 Aralık'ta proletarya burjuva ve *épiciers*⁵ tarafından kavgaya kışkırtıldı. Aynı günün akşamı Ulusal Muhafız'ın birçok birliği, silahları ve üniformalarıyla savaş meydanında hazır bulunacağına söz verdi. Zira burjuva ve *épiciers*, Bonaparte'ın 2 Aralık'taki tamimlerinden birinde gizli oy kuralını ilga ettiğini ve onlara evet veya hayır'larını resmî kütüklerde isimlerinin yanına işaretlemeyi emrettiğini keşfetmişlerdi. 4 Aralık direnişi Bonaparte'ın gözünü korkuttu. Gece boyunca Paris'te her köşe başına gizli oyun geri getirileceğini duyu-

3 Antik kültürde, "bütün tanrıların birliği" ve bu birliği ifade eden tapınak. Paris'in şehrin koruyucu azizesi *Genève*'ye adanan ve inşaatı 1789'da biten *Panthéon* adlı kilisesi, Devrim'den sonra kilise işlevinden uzaklaşmış ve *Voltaire*, *Rousseau* gibi saygın aydınların gömüldüğü bir anıt-mezara dönüşmüştü. 19. yüzyılda bir ara kiliseye dönüştürülmüş ancak 1885'te anıt-mezar işlevi iade edilmiştir.

4 Sosyalizmin tam ve kesin zaferi bu!

5 Bakkal, genel olarak küçük dükkancı.

ran afişler astırttı. Burjuva ve *épiciers* amaçlarına ulaştıklarını inandılar. Ertesi gün ortalıkta görünmeyen, onlardı, burjuva ve *épiciers*.

Paris proletaryası, Bonaparte'ın ani bir baskınıyla, 1 Aralık'ı 2 Aralık'a bağlayan gece önderlerini, barikat şeflerini kaybetmişti. 1848 Haziranı, 1849 ve 1850 Mayıs'ının hatıralarıyla, Montagne bayrağı altında savaşmaya gönülsüz, subaysız bir ordu, Paris'in asi şerefini kurtarmayı öncülerine, gizli cemiyetlere bıraktı. O Paris ki, burjuvazi tarafından hiç direnmeden *Soldateska*'ya⁶ teslim edilmişti. Hatta Bonaparte sonradan Ulusal Muhafız'ı silahsızlandırırken, silahlarının anarşistler tarafından kendilerine çevrilebileceğinden korktuğunu söyleyerek alaycı bir gerekçeye başvuracaktı.

"C'est le triomphe complet et définitif du Socialisme!" Guizot 2 Aralık'ı böyle tanımlamıştı. Parlamenter cumhuriyetin çöküşü şayet proleter devriminin tohumunu barındırıyorsa içinde, bunun ilk elle tutulur sonucu, Bonaparte'ın *parlamentoya karşı, yürütme gücünün yasama gücüne, sözü olmayan gücün sözün gücüne karşı zaferidir*. Parlamentoda ulus genel iradesini yasaya dönüştürüyor, yani egemen sınıfın yasasını kendi genel iradesi haline getiriyordu. Yürütme gücü önünde tüm öz iradesinden feragat ederek yabancı bir iradenin, otoritenin buyruğuna tabi oluyordu. Yürütme gücü, yasama gücünün aksine, ulusun otonomisini değil heteronomisini⁷ ifade eder. Demek Fransa, sırf yine tek bir bireyin despotluğu altına –üstelik otoritesi olmayan⁸ bir bireyin otoritesi altına– düşmek üzere, bir sınıfın despotizminden kaçıyor görünüyor. Mücadelenin tesviyesi öyle yapılmıştı ki, sanki bütün sınıflar aynı derecede iktidarsız ve aynı derecede sessiz, diz çöküyorlar dipçiğin önünde.

6 İtalyanca *soldatesca*. Kasa saba, söz dinlemez asker güruhu.

7 Özerklik-dışerklik.

8 Yetkinliği, vukufu olmayan anlamında.

Ama devrim esastır. Henüz daha Araftan geçiyor. Usulünce görüyor işini. 2 Aralık 1851'e dek hazırlığının yarısını yapmıştı, şimdi kalan yarısını ikmal ediyor. Önce parlamenter gücü kemale erdirdi ki, onu devirebilsin. Şimdi, buna eriştikten sonra yürütme gücünü kemale erdiriyor, onu en yalın haline indiriyor, yalıtıyor, tek mevzu olarak dikeyor karşısına, bütün tahrip kuvvetlerini ona karşı yoğunlaştırmak için. Ön hazırlığının bu ikinci yarısını da tamamına erdirdiğinde, Avrupa oturduğu yerden fırlayıp tezahürata başlayacaktır: İyî kazdın, ihtiyar köstebek!⁹

Muazzam bürokratik ve askerî örgütlenmesiyle, geniş kapsamlı ve hünlerli devlet aygıtıyla, bir milyonluk ordunun yanı sıra yarım milyonluk memur ordusuyla bu yürütme gücü, Fransız toplumunun bedenini ağtabaka gibi sararak gözeneklerini tıkayan bu korkunç asalak gövde, mutlak monarşi sırasında, feodal bünyenin çöküşünü hızlandıran bir etken olarak oluştu. Toprak sahiplerinin ve şehirlerin egemenlik imtiyazları, devlet gücünün aynı çokluktaki sıfatlarına dönüştüler; feodal şeref payesi sahipleri maaşlı memurlar oldular, birbirleriyle çarpışan sınırsız ortaçağ yetkileri bir devlet gücünün fabrika gibi işbölümlü ve merkezileştirilmiş düzenli planına yerleştirildiler. Görevi yerel, bölgesel, şehirli, taşralı bütün müstakil güçleri kırarak ulusun burjuva temelde birliğini tesis etmek olan Birinci Fransız Devrimi'nin, mutlak monarşinin başlattığı merkezileştirmeyi tamamlaması, bununla beraber hükümet gücünün kapsamını, sıfatlarını ve yamak kadrosunu genişletmesi gerekmişti. Napoléon bu devlet aygıtını kemale erdirdi. Meşru [Lejitimist] monarşi ve Temmuz Monarşisi buna, burjuva toplumundaki iş bölümünün yeni çıkar grupları yani devlet yönetimi için yeni malzeme yaratması oranında gelişen daha büyük bir iş bölümünden başka bir ek-

9 Shakespeare'in *Hamlet*'inden uyarılma. Hamlet babasına minnetle "İyî söyledin, ihtiyar köstebek," der.

lemede bulunmadılar. Her *ortak* çıkar derhal toplumdan ayrıştırılıp daha yüksek, *genel* bir çıkar olarak onun karşısına konuyor, toplumun üyelerinin özerk etkinliğinden kopartılıp hükümet etkinliğinin nesnesi kılınıyordu; bir köy cemaatine ait köprü, okul ve emvalden demiryollarına, milli servete ve üniversiteye kadar. Nihayet parlamenter cumhuriyet, devrime karşı mücadelesinde, baskıcı önlemlerle hükümet gücünün araçlarını ve merkezileşmesini kuvvetlendirmeye kendini mecbur gördü. Bütün bu altüst oluşlar, kıracaklarına, mükemmelleştirdiler makineyi. Dönüşümlü olarak hâkimiyeti elde etmek için boğuşan partiler, bu muazzam devlet binasını ele geçirmeyi zaferin esas ganimeti sayıyorlardı.

Fakat mutlak monarşi döneminde, birinci devrim sırasında, Napoléon'un yönetimi altında bürokrasi burjuvazinin sınıf egemenliğini hazırlayan bir araçtan ibaretti. Restorasyon döneminde, Louis-Philippe yönetimi altında, parlamenter cumhuriyette, her ne kadar kendi müstakil iktidarını tesise çalışsa da, egemen sınıfın bir aleti olmuştu.

Ancak ikinci Bonaparte'ın yönetimi altında devlet tamamen özerkleşmiş görünüyor. Devlet aygıtı burjuva toplumu karşısında öylesine tahkim etmiştir ki kendini, başında 10 Aralık Cemiyeti'nin reisi bile dursa olur artık; içki ve sosisle satın aldığı ve hep yeni sosis atması gereken ayyaş bir asker güruhu tarafından omuzlara alınan, saadet peşinde uzaklardan kopup gelmiş bir maceraperest, yetiyordur bu iş için. Fransa'nın göğsünü sıkıştıran, nefesini daraltan melul ümitsizlik, en feci aşağılanma, küçük düşürülme duygusu, bundandır. Onursuzlaştırılmış hissetmektedir kendisini. Nasıl Napoléon ona özgürlükten kaçacak bahane bırakmadıysa, ikinci Bonaparte da kölelikten kaçacak bahane bırakmaz.

Yine de, devlet gücünün ayakları havada değildir. Bonaparte'ın temsil ettiği bir sınıf vardır, Fransa toplumunun en kalabalık sınıfıdır bu: *küçük toprak sahibi çiftçiler*.

Nasıl Bourbonlar büyük toprak mülkiyetinin, Orléanslar paranın hanedanıysa, Bonapartelar da köylülerin yani Fransız halk kitlesinin hanedanıdır. Burjuva parlamentosuna tabi olan Bonaparte değil, burjuva parlamentosunu azleden Bonaparte'tır, köylülerin seçilmiş. Şehirler üç yıl boyunca 10 Aralık seçiminin anlamını tahrif etmeyi ve köylüleri kızıktırıp imparatorluğun yeniden tesisi fikrinden uzak tutmayı başarmışlardı. 10 Aralık 1848 seçimi, 2 Aralık 1851 *coup d'Etat*'ıyla tamamlanmış oldu.

Küçük çiftçiler, bütün unsurları aynı vaziyette yaşayan fakat birbirleriyle herhangi bir ilişkiye girmeyen muazzam bir kitle oluştururlar. Üretim biçimleri, bir alışverişe sokacağına yalıtır onları birbirlerinden. Fransa'daki iletişim araçlarının kötü durumu ve köylülerin yoksulluğu da bu yalıtımı teşvik eder. Üretim alanlarının, küçük arazinin kültüründe iş bölümü yoktur, bilim uygulanmaz, dolayısıyla gelişmenin getireceği çeşitlilik yoktur, kabiliyetlerin farklılaşması yoktur, toplumsal ilişkilerin zenginliği yoktur. Tek tek her köylü ailesi neredeyse kendi kendine yeterlidir, tüketeneğinin büyük bölümünü kendisi üretir, böylelikle geçimini toplumla alışveriş içinde değil doğayla değiş tokuş içinde elde eder. Tarla, köylü ve aile; onun yanında bir başka tarla, bir başka köylü ve bir başka aile. Bunlardan bir öbeği bir köy eder, bir öbek köy de bir vilayet. Fransız ulusunun büyük kitlesi, boy boy isimsizin düz toplamından ibarettir, bir çuval patatesin bir çuval patates teşkil etmesi gibi. Milyonlarca aile, yaşam tarzlarını, ilgilerini ve eğitimlerini öteki sınıflarınkinden ayırıştıran ve onlara hasım kılan ekonomik geçim koşullarında yaşıyorlarsa, bir sınıf oluştururlar. Küçük çiftçiler, aralarında sadece yerel bir bağlantı varsa, çıkarlarının aynılığından bir ortaklık, ulusal çapta bir bağ ve bir politik örgütlenme doğmuyorsa, bir sınıf oluşturmazlar. Bu nedenle, sınıf çıkarlarını ister parlamento ister anayasa aracılığıyla kendi

adlarına savunma kabiliyetinden yoksundurlar. Kendilerini temsil edemezler, temsil edilmeleri gerekir. Temsilcilerinin aynı zamanda efendileri olarak, onların üzerinde bir otorite olarak, onları öteki sınıflardan koruyan ve onlara yukarıdan yağmur ve güneş ışığı bahşeden sınırsız bir hükümet kudreti olarak görünmesi gerekir. Demek küçük çiftçilerin politik nüfuzunun nihai ifadesi, yürütme gücünün toplumu kendine tabi kılmasıdır.

Tarihsel gelenek, Fransız köylülerinin, Napoléon adında bir adamın onlara tüm ihtişamlarını geri getireceğine dair bir mucize inancına kapılmasına yol açmıştı. Günün birinde, Napeléon adını taşıdığı için kendisinin işte o adam olduğunu iddia eden birisi çıktı, *Code Napoléon*'un¹⁰ hükmü sayesinde: "*Toute la recherche de la paternité est interdite.*"¹¹ Yirmi yıllık serserilik ve bir dizi grotesk maceranın ardından ef-sane gerçek oldu ve adam Fransızların imparatoru oldu. Yegenin sabit fikri gerçekleşti, çünkü Fransızların en kalabalık sınıfının sabit fikriyle örtüşüyordu.

Peki, diye sorulacaktır bana, Fransa'nın yarısını kaplayan köylü isyanlarına, ordunun köylülere yönelik süre-k avları düzenlemesine, köylülerin zindanlara atılmış, sürgüne yolanmış olmasına ne demeli?

XIV. Louis'den beri Fransa, bunun gibi köylülerin "dema-gojik faaliyetlerinden ötürü" takibata uğradığı bir durum¹² yaşamamıştır.

Ama yanlış anlaşılmasın. Bonaparte hanedanı devrim-ci köylülerin değil muhafazakâr köylülerin, toplumsal ge-çim koşulları ve arazisi içinde kısılp kalmamak için bastı-ran köylülerin değil o koşulları sabitlemek isteyenlerin, ken-

10 1804'te yürürlüğe giren Fransız Medeni Kanunu.

11 Babayı tespiti için her türlü tahkikat yasaktır.

12 1820'li ve 1830'lu yıllarda Almanya'da demokratları ve cumhuriyetçileri hedef alan bir "demagog takibati" hüküm sürmüştü.

di enerjisiyle şehirlerle birleşip eski düzeni yıkan kır ahali-
sinin değil tersine körü körüne bu eski düzenin içine ka-
panmış imparatorluğun hayaleti tarafından arazisiyle be-
raber kurtarılmayı ve kayırılmayı bekleyenlerin temsilcisi-
dir. Aydınlanma'yı değil köylünün batıl inancını, onun yar-
gısını değil önyargısını, geleceğini değil geçmişini, modern
Cévenne'lerini değil modern Vendée'sini¹³ temsil eder.

Parlamenter cumhuriyetin üç yıllık katı hâkimiyeti, Fran-
sız köylülerinin bir bölümünü Napoléoncu illüzyondan kur-
tarmış ve yüzeysel de olsa devrimcileştirmişti; fakat burjuva-
zi her harekete geçtiklerinde şiddetle püskürttü onları. Parla-
menter cumhuriyet altında Fransız köylülerinin modern bi-
linciyle geleneksel bilinci boğuşuyordu. Öğretmenlerle pa-
pazlar arasında sonu gelmez bir mücadele biçiminde sürmek-
teydi süreç. Burjuvazi öğretmenleri ezdi. Köylüler ilk defa hü-
kümet etme faaliyeti karşısında özerk bir tutum almaya çaba-
lıyorlardı. Bu da belediye başkanlarının valilerle çatışmaların-
da gösteriyordu kendini. Burjuvazi belediye başkanlarını gö-
revden aldı. Nihayet parlamenter cumhuriyet dönemi boyun-
ca köylüler birçok yerde kendi evlatlarına, orduya karşı ayak-
landılar. Burjuvazi onları sıkıyönetimler ve infazlarla cezalan-
dırdı. Şimdi aynı burjuvazi kitlelerin ahmaklığından yakını-
yor, *vile multitude*¹⁴ onu Bonaparte'a sattı diye bağırıp çağırı-
yor. Köylü sınıfına dayanan emperyalizmi şiddet yoluyla tah-
kim eden kendisidir, bu köylü dinini doğuran koşulları koru-
yan kendisidir. Burjuvazi muhafazakâr kaldıkça aptallığından
korkacaktır kitlelerin, devrimci olduklarında ise idrakinden.

Coup d'Etat'dan sonraki ayaklanmalarda Fransız köylüle-
rinin bir bölümü, elde silah, 10 Aralık 1848'deki kendi ver-

13 Cévenne: Fransa'nın Languedoc bölgesinde 18. yüzyıl başında köylü ayaklan-
malarının olduğu dağlık yöre. Vendée: Fransa'nın batısında 1793'te Jakobenle-
re ve devrime karşı başlayan ve sert bir şekilde bastırılan köylü ayaklanmaların-
ın olduğu yöre.

14 Adi gürh.

miş olduğu oya muhalefet etti. 1848'den beri aldığı ders akıllandırmıştı onu. Fakat tarihin yeraltı dünyasına teslim olmuşlardı, tarih de onların sözlerine uymalarını istedi; ve çoğu hâlâ öyle kaptırmışlardı ki kendilerini, hem de en kızıl vilayetlerde köylü nüfusu açıkça Bonaparte'a oy verdi. Ulusal Meclis'in onu yolundan alıkoyduğuna inanıyorlardı. Şimdi kırım iradesine şehirlerin vurduğu zinciri kırmış oluyordu Bonaparte. Hatta kısmen, Napoléon'un yanında bir de anayasa edindikleri gibi grotesk bir tasavvura meyletmekten de geri kalmadılar.

Birinci devrimin yarı serf köylüleri özgür küçük mülk sahiplerine dönüştürmesinin ardından, Napoléon, onların Fransa toprağının hisselerine henüz düşmüş parçasını rahatça sömürmelerini ve gençlik tutkusuyla mülkiyetin zevkini çıkarmalarını sağlayacak koşulları tahkim ederek düzenlemişti. Fakat şimdi Fransız köylüsünü batıran kendi parselidir, arazinin ve toprağın bölünmesidir, Napoléon'un Fransa'da pekiştirdiği mülkiyet biçimidir. Fransız feodal köylüsünü küçük çiftçi, Napoléon'u imparator yapan, maddi koşullardı. Kaçınılmaz sonucun doğması için iki kuşak geçmesi yetmiştir: Tarımın hızla kötüleşmesi, tarımda büyük borçlanma. 19. yüzyıl başında Fransız kır ahalisinin özgürleşmesinin ve zenginleşmesinin koşulu olan "Napoléoncu" mülkiyet biçimi, bu yüzyılın akışı içinde onun köleliğinin ve yoksulluğunun yasasına dönüşmüştür. İkinci Bonaparte'ın öne süreceği "*idées napoléoniennes*"in¹⁵ ilk fikri işte bu yasadır. Bonaparte, şayet iflaslarının sebebini küçük toprak mülkiyetinde değil de dışsal ve ikincil etkenlerde arayan köylülerin bu illüzyonunu paylaşıyorsa, girişeceği deneyler de üretim ilişkilerine çarptığında sabun köpüğü gibi dağılacak, o illüzyonun sığınacağı son deliği de tıkayacak, en iyi ihtimalle hastalığı acilleştirecektir.

15 Napoléon fikirleri, Napoléonca fikirler.

Küçük toprak mülkiyetinin ekonomik gelişimi, köylülerin toplumun diğer sınıflarıyla ilişkisini temelden değiştirmiştir. Napoléon'un yönetimi altında toprağın ve arazinin bölünmesi, kırdaki serbest rekabeti ve şehirlerde büyük sanayinin kuruluşunu tamamlıyordu. Köylü sınıfı, henüz devrilmiş toprak aristokrasisine karşı protestonun her yerde hazır ve nazır ifadesi idi. Fransa'nın toprak ve arazisinde kök salan küçük mülkiyet, feodalizmi beslenebileceği bütün kaynaklardan yoksun bırakıyordu. Küçük toprak mülkiyetinin sınır çitleri, eski efendilerin herhangi bir baskın ihtimali karşısında burjuvazinin doğal istihkâmını oluşturunuyordu. Fakat 19. yüzyılın akışı içinde feodallerin yerini şehirli tefeciler, aristokratik toprak mülkiyetinin yerini burjuva sermayesi aldı. Köylünün küçük mülkü, kapitaliste tarladan kâr, faiz, rant çıkartma imkânı veren bir vesileydi artık yalnızca; tarlanın sahibine ise kendi emeğinin ücretini nasıl çıkaracağına bakmak kalıyordu. Fransa toprağı üzerindeki ipotek borçları, Fransız köylülüğüne, Britanya'nın devlet borçlarının toplam faizi tutarında bir faiz yüklüyor. Sermayeye olan köleliği içindeki küçük toprak mülkiyeti, –ki sermayenin doğal gelişiminin onu vardıracağı yer budur–, Fransız ulusunun büyük kitlesini trogloditlere¹⁶ dönüştürdü. 16 milyon köylü (karıları ve çocuklarıyla beraber), büyük bir kısmının yalnızca tek, bazılarının yalnızca iki, en seçkinlerinin ise üç ağzı olan mağaralarda yaşıyor. Halbuki, insanın kafası için beş duyu neyse, bir ev için pencereler odur.¹⁷ Yüzyılın başında devleti yeni oluşan küçük arazilerin başına bekçi diken ve o arazileri defne dallarıyla gübreleyen burjuva düzeni, onun kanını ve beyninin iligini sömürüp sermayenin simya kazanına atan bir vampire dönüşmüştür. *Code Napoléon* artık haczin, haraç mezat satışın ve açık artırımla

16 Eski Yunan'da mağarada yaşayanlar, gayrimedeniler.

17 Marx burada pencere sayısına göre vergi salınmasını ima ediyor.

cebrî tasfiyenin mevzuatından ibarettir. Fransa'da nüfus sayımında resmen kaydedilmiş dört milyon (çocuklarla beraber) yoksul, serseri, hırsız ve fahişeye, hayatta kalabilmenin sınırında salınan ve ya kırlarda barınan ya da paçavraları ve çocuklarıyla beraber kırlardan şehirlere, şehirlerden kırlara iltica edip duran beş milyon ilave oluyor. Demek köylülerin çıkarı Napoléon zamanındaki gibi burjuvaziyle, sermayeyle uyum içinde değil, ona karşıttır. Onların doğal müttefiki ve önderi, görevi burjuva düzenini yıkmak olan şehir *proletaryasıdır*. Ne var ki sınır getirilmeyen kuvvetli hükümet, –II. Napoléon'un icrasını üstlendiği ikinci “*idée napoléonienne*” de budur–, bu maddi düzenin şiddetle muhafazasına memurdur. Bu “*ordre matériel*”,¹⁸ Bonaparte'ın tüm beyanatlarıyla, isyancı köylülere karşı tavır almaktadır.

Sermayenin ona musallat ettiği ipoteğin yanında küçük arazi vergi yükü altında ezilir. Vergi; bürokrasinin, ordunun, papazların ve sarayın, kısacası tüm yürütme gücü aygıtının yaşam kaynağıdır. Güçlü hükümet ağır vergi demektir. Küçük toprak mülkiyeti doğası itibarıyla her şeye kadir ve kalabalık bir bürokrasiye uygundur. Ülkenin tüm yüzeyinde kişileri ve ilişkileri aynı düzeye getirir. Böylece en üstteki bir merkezin bu tek biçimli kütlenin her noktasına etki edebilmesine imkân tanır. Halk kitlesi ile devlet gücü arasındaki aristokrasinin ara basamaklarını ortadan kaldırır. Böylece her yönden bu devlet gücünün doğrudan müdahalesine ve onun dolaysız organlarının işe karışmasına yol açar. Nihayet, ne kırdan ne şehirde iş bulabilen, bu nedenle devlet dairelerinden bir tür namuslu sadakaya el uzatan ve devlet dairelerinin kurulmasını teşvik eden bir işsiz nüfus fazlası yaratır. Napoléon'un idaresi altındayken bu memur kalabalığı, devletin zor araçlarıyla, kamu inşaatları vs. yoluyla, burjuvazinin özel sanayiyle henüz altına giremeyeceği işleri yapıp yeni oluşan köylü-

18 Maddi düzen.

lûge sunarak dolaysızca üretken olmakla kalmıyordu yalnızca. Kamu vergileri, şehirle kıır arasındaki mübadeleyi sağlamanın zorunlu aracıydı. Aksi takdirde küçük toprak sahipleri, Norveç'te olduğu gibi, İsviçre'nin bir bölümünde olduğu gibi, köylülüğün kendine yeterliliği içinde, şehirlerle irtibatlarını keserlerdi. Napoléon süngüyle açtığı yeni pazarlarla, kıtayı yağmalayarak, zorunlu vergileri faiziyle beraber geri ödemişti. Bu vergiler köylünün sanayiini canlandıran bir di-kendi, şimdiyse bu sanayinin yardım alabileceği son kaynakları yağmalamakta, yoksulluk karşısındaki dirençsizliğini tamama erdirmektedir. İyi takıp takıştıran ve iyi beslenen muazzam bir bürokrasi, ikinci Bonaparte'ın en fazla tuttuğu "*idée napoléonienne*"dir. Nasıl tutmasın ki, toplumun sahici sınıflarının yanında, onun rejiminin bekasını kendi ekmek davası sayan yapay bir kast yaratmaya mecbur olduğuna göre. Nitekim ilk mali operasyonlarından biri de memur maaşlarını eski düzeyine yükseltmek ve yeni arpalıklar yaratmak olmuştu.

Bir başka "*idée napoléonienne*", hükümet etme aracı olarak papazların hâkimiyetidir. Lakin yeni oluşan küçük toprak mülkiyeti, toplumla uyumlu olarak, doğanın güçlerine bağımlılığıyla ve tepelerde onu kollayan otoriteye tabiliğiyle elbette dindar olduğu gibi, borçlarla hırpalanmış, toplumla ve otoriteyle arası bozulmuş, kendi kısıtlı dünyasının ötesine sürülmüş küçük mülkiyet elbette dindarlıktan uzak olacaktır. Semavi bağ, yeni elde edilmiş küçük tarlanın cabasıydı, üstelik yağmuru da yağıdırıyordu; arazinin ikamesine dönüşüğünde ise artık bir hakarettir. Papaz da o zaman sadece dünyevi polisin takdis edilmiş av köpeği olarak görünür – bu da bir başka "*idée napoléonienne*". Roma'ya yönelik sefer bir sonraki defa bizzat Fransa'da vuku bulacak, fakat Bay Montalembert'in kastettiğinin tam tersi anlamda.¹⁹

19 Lejitimistlerin önderi Charles Montalembert Ulusal Meclis'i "sosyalizme karşı ciddi bir mücadeleye çağırmıştı".

“*Idées napoléonienne*”un doruk noktası, *ordunun* büyük ağırlığıdır. Ordu küçük toprak sahibi köylüler için *point d'honneur*'du,²⁰ yeni edindikleri mülkiyeti dışa karşı savunmasıyla, yeni edindikleri milliyeti yüceltmesiyle, dünyayı yağmalaması ve devrime uğratmasıyla, bizzat onları kahramanlara dönüştürüyordu. Üniforma köylülerin devlet kıyafeti, savaş onların şiiiri, fantezilerinde genişletip tamamen erdirdikleri küçük arazileri onların anavatanı, yurtseverlik de mülkiyet duygularının ideal biçimi idi. Fakat şimdi Fransız köylüsünün karşılarında mülkünü savunmak durumunda olduğu düşmanlar, Kazaklar değil *Huissiers*²¹ ve vergi tahsildarlarıydı. Tarla artık anavatan denen yerde değil, ipotek kayıtlarındadır. Ordu artık köylü gençliğin çiçeği değil, kırsal lümpen proletaryanın bataklık çiçeğidir. Ordu artık büyük ölçüde *remplaçants*'dan, bedelli yedeklerden müteşekkildir, tıpkı ikinci Bonaparte'ın Napoléon'un yedeği, ikamesi olması gibi. O, köylülere karşı süreklilikle avlarıyla ve jandarma mükellefiyeti getirerek icra ediyor kahramanlıklarını; ve sisteminin iç çelişkileri 10 Aralık Cemiyeti'nin reisini Fransa sınırlarının ötesine sürecektir olursa şayet, bir iki eşkıyalığın ardından biçeceği şey defne dalından çelenk değil dayak olacaktır.

Görülüyor ki, tüm “*idées napoléoniennes*”, az gelişmiş, terütaze küçük toprak mülkiyetinin fikirleridir, hayatta kalmış küçük toprak mülkiyetiyle tezat halindedir bunlar. Küçük toprak mülkiyetinin hayat memmat kavgasının halüsinasyonlarıdır sadece, boş lafa dönüşen sözler, hayaletle dönüşen ruhlardır. Fakat Fransız ulusunun kitlesini geleniğin tazyikinden kurtarmak ve devlet gücünün toplumla çelişkisinin açık seçik ortaya çıkmasını sağlamak için emperyalizmin parodisine ihtiyaç vardı. Küçük toprak mülkiyetinin artan perişan-

20 Şeref meselesi.

21 İcra memurları.

lığıyla beraber, onun üzerine dikilen devlet binası çöküyor. Devletin, modern toplumun ihtiyaç duyduğu merkezîleşmesi, feodalizme karşıt olarak vücuda getirilen askerî-bürokratik hükümet aygıtının enkazı üzerinde yükselecektir ancak. Devlet makinesinin parçalanması merkezîleşmeye bir tehdit değildir. Bürokrasi, hâlâ kendi karşıtı olan feodalizmden kopamamış bir merkezîleşmenin en aşağı ve gaddar biçiminden ibarettir. Fransız köylüsü Napoléon'un restorasyonundan uğradığı hayal kırıklığıyla küçük arazisine olan imanını terk ediyor, bu küçük arazi üzerine kurulu devlet binası çöküyor ve proleter devrimi korosuna kavuşuyor; o koro olmazsa, tüm köylü ulusları arasında, proletaryanın solo şarkısı ölüm şarkısına dönüşecektir.

Fransa'da köylülüğün koşulları, Bonaparte'ı yasaların kendisine inmesi için değil onları indirmek üzere Sina Dağı'na çıkartan 20 ve 21 Aralık genel seçimlerinin bulmacasını çözmemizi sağlıyor. Şu da var ki Fransız ulusu o meşum günlerde, her gün dizleri üzerine çöküp "Kutsal genel oy hakkı, benim için dua et!" diye dua eden demokrasiye karşı ölümcül bir günah işlemişti. Genel oy hakkına iman edenler, onlar adına öyle büyük işler başaran, bir II. Bonaparte'ı bir Napoléon'a, bir Saulus'u bir Paulus'a²² ve bir Simon'u bir Petrus'a²³ dönüştüren mucizevi bir güçten feragat etmek istemezler elbette. Halkın ruhu seçim sandığından hitap eder onlara, tıpkı Tanrı'nın Hezekiel Peygamber'in iliksiz kuru kemiğine dediği gibi: "*Haec dicit dominus deus ossibus suis: Ecce, ego intromittam in vos Spiritum et vivetis.*"²⁴

22 İbranice adı Saulus olan (Tarsuslu) Yahudi Aziz Paulus; Hristiyanlığın ilk tebliğcilerinden biri.

23 Simon Petrus, İsa'nın ilk havarilerinden biri. Hristiyan kaynaklarında, esas adı Simon olan azizin, İsa'nın ilk cemaatinde yer almasına bağlı olarak Petrus adıyla şereflendirildiğini aktarırlar.

24 "Kuru kemikler, Rabbin sözünü dinleyin: Rab Yehova bu kemiklere şöyle diyor: İşte, sizin içinize soluk koyacağım ve dirileceksiniz" (Eski Ahit, Hezekiel, 37/ 5, 6).

Burjuvazinin artık belli ki Bonaparte'ı seçmekten başka tercihi kalmamıştı. Konstanz Konsülü'nde Püritenler papaların sefih yaşantısından yakınıp bir ahlak reformunun gerekliliğinden dem vurarak ağlaırken, Kardinal Pierre d'Ailly onlara şöyle bağırıyordu: "Katolik Kilisesi'ni ancak bizzat şeytan kurtarabilir, sizse melek peşindesiniz." Fransız burjuvazisi de *coup d'Etat*'dan sonra öyle bağırıyordu: Ancak 10 Aralık Cemiyeti'nin reisi kurtarabilir burjuva toplumunu! Mülkiyeti ancak hırsızlık kurtarabilir, dini ancak yalan yemin, aileyi ancak piçlik, düzeni ancak düzensizlik!

Bonaparte, yürütme gücünün özerkleşmiş iktidarı olarak, görevinin "burjuva düzenini" güvenceye almak olduğunu hissediyor. Fakat burjuva düzeninin kuvveti orta sınıftır. Bu nedenle kendisini orta sınıfın temsilcisi sayıyor ve emirlerini bu anlayış içinde veriyor. Ne var ki ancak bu orta tabakanın politik iktidarını yıkmış olması ve günbegün yeniden yıkması sayesinde bir şey olabilmiştir o. Bu nedenle kendisini orta sınıfın politik ve fikrî gücünün hasmı sayıyor. Fakat maddi iktidatlarını korumakla, onların politik iktidarını da yeniden üretiyor. Demek sebebin hayatta tutulması, sonucun ise dünyadan silinmesi gerek. Fakat aralarındaki etkileşim içinde onları ayırt eden belirtiler kaybolduğundan, sebeple sonucu ufak ufak birbirine karıştırmak gerek. Sınır çizgisini silen emirnamelerle. Bonaparte aynı zamanda burjuvaziye karşı köylülerin ve tüm halkın temsilcisi sayıyor kendini, burjuva toplumunda alt sınıfları saadete kavuşturacak birisi sayıyor. Gelsin, "hakiki sosyalistlerin"²⁵ peşinen, hükümet etmeye ehil olduklarının kanıtı olarak sattıkları yeni emirnameler. Fakat Bonaparte, kendini her

25 Fransız sosyal-demokrat partisi kastediliyor. "Hakiki sosyalizm" aslında 19. yüzyıl başında Almanya'da Fransız Devrimi'nin fikirlerinden esinlenerek, sosyalizmin ilkelerinin gerçekleşmesini yönetenlerin aydınlanmasına ve "ahlaklanmasına" bağlayan akımın adıdır.

şeyden önce 10 Aralık Cemiyeti'nin reisi ve kendisinin, *entourage*'ının²⁶ hükûmetinin, ordusunun bizzat mensubu bulunduğu lûmpen proletaryanın temsilcisi sayar ve bu sıfatıyla gayet iyi bilir, onlar için en önemlisinin kendi istifadesine bakmak ve devlet hazinesinden Kaliforniya piyangosu çekmek olduğunu. 10 Aralık Cemiyeti'nin reisi olarak yaptığı, kendini tasdiklemektir; emirnamelerle, emirnamesiz ve emirnamelere rağmen.

Hükûmetinin çelişkilerini, bir o yana bir bu yana seğirtmesini, bir o sınıfı bir bu sınıfı kazanmaya çabalamasını ve bunların giderek aşağılayıcı olmaya başlayıp herkesin kızgınlığını üzerine çekmesini bu adamın bu çelişkili göreviyle açıklayabilir; onun pratik güvensizliği ile, amcasının usul usul taklit ettiği hükûmet emirnamelerinin hâkimane, kategorik üslubu arasındaki bu komik tezadı anlayabiliriz. İmparatorun çok yönlü etkinliğinin ve müteyakkız tavrının taklididir, bu çelişkilerin hırs ve telaşı.

Sanayi ve ticaret, yani orta sınıfın işleri, kuvvetli hükûmet altında seradaki gibi gelişecekti. Sayısız demiryolu imtiyazı verildi. Ama Bonapartist lûmpen proletaryanın zenginleşmesi gerekiyordu. Demiryolu imtiyazlarıyla ilgili, önceden haber uçurulanlarla, borsada *tripotage*.²⁷ Ne var ki demiryolu için sermaye yoktur. Bankanın demiryolu hisseleri için avans ödemesi yapması sağlandı. Fakat aynı zamanda şahsen soyulmalı ve bunun için kandırılmalıydı banka. Haftalık bülten yayımlama yükümlülüğünden azat edildi. Bankayla hükûmet arasında aslan payı anlaşması. Halkın istihdam edilmesi gerek. Kamu inşaatları için talimat verildi. Fakat kamu inşaatları halkın vergi yükümlülüklerini artırır. O halde vergiler düşürüldü; hisse senedi sahiplerine hücum edilerek, yüzde beşlik faiz oranları yüzde dört buçuğa düşü-

26 Muhitinin, çevresinin.

27 Dalavere, manipülasyon.

r lerek yapıldı bu. Ama o zaman da yeni bir *douceur*²⁸ vermek lazımdı orta sınıfa. O halde onu *en d tail*²⁹ tüketen halk için iki katına çıkarıldı, *en gros*³⁰ alan orta sınıf içinse yarıya d    r ld  şarap vergisi. Gerçek i  i birlikleri dağıtıldı, m  takbel birliklerin yerine getireceği mucizelere dair vaatlerde bulunuldu. Köylülere yardım edilmeliydi. Onların borçlanmasını ve mülkiyetin yo unla masını hızlandıran ipotek bankaları kuruldu. Fakat bu bankalar Orl ans hanedanının m  sadere edilen mallarını paraya d n   t rmekte kullanılacaktı. Hiçbir kapitalist kararnamede olmayan bir koşulu kabul etmezdi, ipotek bankaları da salt kararnameden ibaret kaldılar, ve saire ve saire...

dudaki ve hükümet makinesindeki her mevki satış konusuydu. Fakat ona verebilmek için Fransa'dan aldıkları bu süreçte en önemlisi, bu hasılatın 10 Aralık Cemiyeti'nin başına ve uzuvlarına düşen oranlardır. Bay de Morny'nin metresi Kontes L.'nin, Orléansların mallarının müsaderesini tanımlarken söylediği: "*C'est le premier vol de l'aigle*",³⁴ daha ziyade bir kuzgun olan bu kartalın her uçuşuna uyan bir nüktedir. O ve taraftarları, artık olsa olsa birkaç yıl daha yiyeceği mallarının sayımını yapan şu cimriye İtalyan Kartuzyen'in³⁵ seslendiği gibi seslenirler birbirlerine her gün: "*Tu fai conto sopra i beni, bisogna prima far il conto sopra gli anni*."³⁶ Yılların hesabını karıştırmamak için, dakikaları sayıyorlar. Saraya, bakanlıklara, idarenin ve ordunun başına bir yığın herif çöküyor, bunlar hakkında söylenecek en iyi şey, nereden geldiklerinin bilinmediğidir; gürültülü, rezil, yağmaya düşkün bir bohem, aynı Soulouque'in³⁷ şeref payesi sahiplerininkine benzer bir grotesk soyluluk havasıyla şeritli rütbeli kılıkları kuşanıyor. Ahlak vaizinin Véron-Crevel,³⁸ düşünürününse Granier de Cassagnac³⁹ olduğunu hesaba katarsanız, 10 Aralık Cemiyeti'nin bu yüksek tabakasının nasıl bir şey olduğunu tasavvur edebilirsiniz. Guizot başbakanlığı sırasında bu Granier'yi beş para etmez bir gazetede hanedancı muhalefete karşı kullanırken şu nükteyle pohpohlardı: "*C'est le roi des drôles*."⁴⁰ Louis Bonaparte'in sarayına ve avenesine bakıp da Naiplik döne-

34 Bu kartalın ilk uçuşu (ilk ganimeti).

35 Kartäuser, katı perhizci yaşam süren sofubir Katolik tarikatı. 12.-15. yüzyıllarda yayıldı, sonra zayıfladı.

36 Mallarını sayıyorsun, ondan önce yıllarını saymalısın.

37 1849'da kendini Haiti İmparatoru ilan eden, çevresinde yeni bir aristokrasi inşa eden ve yaklaşık on yıl süren bir baskı rejimi kuran subay.

38 Balzac, *Kuzen Bette* adlı eserinde, Véron'dan ilham alan Crevel tiplmesiyle Paris'in dar kafalı orta sınıflarını temsil eder.

39 Muhafazakâr bir gazeteci. Cumhuriyetçi özgürlüklerin katı muhalifi bir mutlakıyetçiydi, Katolikliğin yeniden devlet dini olmasını savunuyordu.

40 İşte soytarıların kralı.

mini⁴¹ veya XV. Louis'yi hatırlamak haksızlıktır. Zira "Fransa birçok kere metresler hükûmetine tanık olmuştu, fakat bir *hommes entretenus*⁴² hükûmetine asla."⁴³ Semavi bahçelerde kahramanlarla muaşeret uğruna kendi canına kıyan Cato!⁴⁴ Zavallı Cato!

Bu durumun birbiriyle çelişen talepleri tarafından kovalanan, aynı zamanda tıpkı bir üçkâğıtçı gibi, topluluğu sürekli şaşırtmak ve gözlerin Napoléon'un ikamesi sıfatıyla hep kendine dikilmesini sağlamak mecburiyetinde olan, yani günbegün minyatür bir darbe yapmaya mecbur bulunan Bonaparte; tüm burjuva iktisadiyatını altüst eder, 1848 Devrimi'ne dokunulmaz görünmüş olan her şeye el atar, birilerini devrime tahammüle ötekileri devrim arzusuna sevk eder, düzen adına anarşi yaratır, diğer yandan da tüm devlet aygıtını kutsal görünüşünden sıyrır, onu dünyevileştirir, aynı zamanda tiksiniç ve gülünç hale getirir. Trier'deki kutsal pelerin kültünü,⁴⁵ Paris'te Napoléon'un imparator peleriniyle taklit eder. Fakat imparator pelerini en nihayet Louis Bonaparte'in omuzlarına konduğunda, Napoléon'un Vendôme Sütunu'ndaki tunçtan heykeli yere devrilecektir.

41 1715-1723 arasında, XV. Louis reşit olmazdan önce Philipp de Orléans'ın onun adına hükmettiği dönem.

42 Bakımına, üstüne başına düşkün, züppe erkekler (jigoloyu da çağırıştırır).

43 Dönemin etkili Fransız kadın yazarı Girardin'in sözleri.

44 Genç Cato olarak da bilinen Marcus Porcius, Eski Roma'da iç savaşta Cumhuriyetçilerin yenilgisi üzerine Sezar'ın affını geri çevirmiş ve intihar etmişti.

45 Trier Katedrali'nde kutsal emanet olarak bulunan, İsa'nın çarmıha giderken taşıdığı rivayet edilen pelerin.

Sonsöz

ÖMER LAÇİNER

Sanatta olduğu gibi düşünsel alanda da “klasik” sıfatını hak etmiş eserler, bize sadece konularının ele alındıkları dönem verileri bağlamında yetkin bir işlenişini sunmakla kalmaz; bakıldıkları her dönemde konularının sorularımıza ışık tutacak en az bir yönünü keşfedebileceğimiz bir derinlik içerirler.

On Sekiz Brumaire’in sadece Marksist değil, genel siyasal literatürün başlıca klasiklerinden biri oluşu tamı tamına bu özellikleri taşımasından dolayıdır. İlk yayımlandığında, ele aldığı siyasal süreç, gidişatı toplumsal sınıfların “karakter”i ile, sınıf ve sınıf fraksiyonlarının sosyo-ekonomik varoluş tarzları ve çıkarları ile ilişkilendirmesindeki berraklık ve tutarlılıkla sırf sosyalistlerin değil, henüz emekleme çağındaki modern siyasal analizin de parlak bir esinlendiricisi olmuştu. Daha sonra 1920’lerde Kıta Avrupası’nda faşizm ve Nazizm yükselirken, bu kez *On Sekiz Brumaire*’in Bonapartizmin kaynak ve dayanaklarına dair tespitlerinin isabeti, öngörü zenginliği keşfedilmişti.

Eğer bugün bu kitap, şu son yıllarda devrim kavramının nasıl sönükleştiği, bir devrim umudu, inancı ve ihtimali-

nin niçin/neden bu denli düşükleştiği sorusu/sorunsalı bağlamında okundu ise; kanaatimiz odur ki, bize keşfettireceği pek çok önemli nokta vardır.

Aşağıdaki yazı, bunların, üzerinde bilhassa düşünülmesi gereken birkaçına dair kendi yorum ve yargılarımı özetliyor.

Öncelikle belirtilmelidir ki; yukarıda özetlenen “devrim”e dair soru/sorunsal, *On Sekiz Brumaire* için dolayimli olarak değil esastan söz konusudur. Çünkü unutulmamalıdır ki; özel olarak Louis Bonaparte’ın 2 Aralık 1851’deki darbesinin başarıya ulaşma koşullarının nasıl oluştuğunu irdeleyen *On Sekiz Brumaire*, 1848 Şubatı’nda başlayıp hemen tüm Kıta Avrupası’nı sarsan devrimci dalganın, onun beşiği Fransa’ya odaklanarak analiz edildiği Marx’ın *Fransa’da Sınıf Savaşları* adı altında toplanan makalelerinin devamıdır.

Komünist Manifesto’nun ilanı ile aynı tarihe denk düşen bu devrimci dalgaya ilişkin Marx’ın yaklaşımının –bugünden bakıldığında– iki özelliği dikkat çekicidir.

Birinci nokta, devrime, devrimci dönem/süreçlere ilişkin düşünüşe dair söylenenlerdir. Marx, *On Sekiz Brumaire*’in o çok ünlü giriş paragraflarında sadece en devrimci niyetler taşıyan Paris proletaryası ve öncü örgütleri için değil, sürecin tüm başlıca aktörleri için de geçerli olduğunu belirttiği bir yaklaşım/algılama biçiminin etkisinden bahseder. Özetle böylesi dönemlerde “bütün ölmüş kuşakların geleneği büyük bir ağırlıkla yaşayanların beyni üzerine çöker,” der.

Ancak Marx burada burjuva devrim(ci)lerle toplumsal –yani proleter/sosyalist– devrim(ci)ler arasında net bir farkın olması gerektiğini belirtir. Burjuva devrim(ci)lerin “beyni” üzerine bütün bir ölmüş kuşaklar geleneğinin büyük bir ağırlıkla çökmesi, devrimin içeriğini, mahiyetini değiştirmez. Onun ifadesiyle “... Fransız devriminin partileri ve yığınları kadar kahramanları da Romalı kılığında ve Roma’ya özgü tumturaklı laflar kullanarak kendi çağlarının ödevini,

yani modern burjuva toplumunun zincirlerinden kurtuluşunu gerçekleştirdiler.” Tıpkı “gelişmenin bir başka aşamasında, Cromwell ve İngiliz halkı(nın) kendi burjuva devrimlerine gereken dili, tutku ve hayalleri Tevrat’tan ödünç almış olmaları” gibi.

Oysa Marx, aynı bölümde, “19. yüzyılın toplumsal devriminin şiiri(nin bile) geçmişten beslenemeyeceğini” (çünkü) onun hayat pınarının gelecekte “olduğunu” belirtir. Ve devam eder: “Tüm batıl inançları geçmişe süpürmeden kendi başlangıcını yapamaz. Eski devrimler kendi içeriklerini bulandırmak (kendilerinden bile gizlemek) için dünya-tarihsel hatırlatmalara ihtiyaç duyuyorlardı. 19. yüzyılın –toplumsal– devrimi (ise) kendi öz içeriğine ulaşmak için ölümlerin kendi ölümlerini gömmesine izin vermelidir. Eskiden laf içeriği aşıyordu, şimdi içerik lafı aşıyor.”

Aradaki farka açıkça işaret etmekle birlikte Marx bunun nedeni/niçini hakkında pek bir şey söylemez. Gerçi, yukarıdaki satırların bir paragraf sonrasında, burjuva devrimlerini 18. yüzyıl, proletarya devrimlerini 19. yüzyıl devrimi olarak adlandırdıktan sonra; bu sonuncunun “durmadan kendi kendini eleştirdiğini”, “halledilmiş görüne geri dönüp yeniden başladığını”, “hasımlarını sanki topraktan yeni bir güç çeksin de karşısına daha devasa dikilsin diye yere serdiklerini”, “amaçlarının müphem azametinden ürküp, ta ki geri dönüşü imkânsız kılan durum yaratılana ve bizzat koşullar ‘Hic Rhodus, hic salta! İşte gül, haydi dans et!’ diye bağırınca kadar geri çekileceklerini” söyler. Ama bunlar tarif edici cümleler bile sayılmazlar; nedeni/niçini açıklayan cümleler ise hiç değildirler.

Özetlersek Marx, burjuva devrim(cil)lerinin “beyni”, yani koşullarını, süreci ve kendilerini algılayış ve anlamlandırışları üzerine tüm ölmüş kuşakların geleneği büyük bir ağırlıkla çökmüş olsa dahi; modern burjuva toplumun zincir-

lerinden kurtuluşunu fiilen gerçekleştirebileceklerini; ama buna mukabil toplumsal –proleter/sosyalist– devrim(c)i-lerin ancak ve sadece geçmişten, ardılı oldukları kuşakların geleneğinden, onların şu veya bu ölçüde başarılı olmuş deneyimlerinin mirasından sıyrılmadıkça hatta kopmadıkça üzerlerine düşeni yapamayacaklarını belirtmektedir. Toplumsal devrimin tıpkı burjuva devrim gibi zamana yayıldığını, yani belli aşamalardan geçeceğini zımnen öngörmekle birlikte; burjuva devrim(c)i-lerin giderek daha yakın kuşakların deneyiminden çıkarılmış “model”ler ışığında düşünüp davranmalarını normal karşılar; toplumsal devrim(c)i-lerin “kendi öz içeriklerine ulaşmak için”, en yakını da dahil geçmiş kuşakların mirasını gömmelerinin zorunlu olduğunu, hatta “halledilmiş görünen”in bile, yeniden başlatılmasının gerekliliğini öne sürer.

Türkiye gibi “devrimci”lerinin daha önce zafere ulaşmış saydıkları devrimlerden çıkarılma “model”leri üzerinde tartışageldiği, durumu, koşul, imkân ve eylemlerini bu modellerden biri içinde kavramaya ve tespiti uğraştığı ve o modeller bazında ayırdığı bir ülke için, bu önermelerin ne anlama geldiğini açıklamak bile gerekmez.

Şüphesiz bu “model” çerçevesinde düşünme ve algılamanın Türkiye’ye özgü olduğu da söylenemez. Dahası; bu düşünüş ve algılamanın, Marx’ın yukarıda özetlenen “tavsiye”sine aykırı olarak, dünya ölçeğinde tüm Marksist sıfatlı hareketler dünyasına egemen olduğu; her biri önceden genel kabul gören “model”in dışında gerçekleşen devrimlerin de o mantık uyarınca hemen modelleştirildikleri bilinir. Durum bu olduğuna göre; Marx’ın en çok okunmuş ve incelenmiş olması gereken eserlerinden birinde, bir Marx klasiğinde yer alan o sözler ciddi bir belirleme, bir uyarı olarak değil, herhalde metinde “şiir” kelimesi geçtiği için bir hamaset ifadesi, edebi bir abartı muamelesi görgelmıştır.

Elbette ki; Marx'ın söz konusu belirlemelerin burjuva ve toplumsal devrimler arasındaki düşünülme farkını, hatta karışıklığını neden açıklamadığı, gerekçelendirmediği sorusu ortada durmaktadır.

Kanımca, bunun son derece –temel anlamda– basit bir cevabı vardır: Marx, burjuva devrimi ile toplumsal devrim arasındaki kökensel, dolayısıyla içeriksel farklılığı veri saydığı için, o farklılığın mahiyeti gereği sadece o içeriğin başlıca özelliklerine işaret etmeyi yeterli görebilmiştir. Çünkü toplumsal devrimin o özellikleri taşıması, daha doğrusu süreci içinde onları daha da geliştirip yetkinleştirmesi, onu harekete geçiren dinamiğin –deyim yerindeyse– birincil varlık koşulu, nedenidir. Dolayısıyla toplumsal devrim(cil) düşünüşün neden Marx'ın yukarıda işaret ettiği türden bir düşünüş olması gerektiği sorusu, toplumsal devrimin burjuva devrim/toplumunun aşılması olarak tarifinin içinde zaten cevaplanmıştır.

O halde Marx'ın bu iki devrim arasındaki farkı, *On Sekiz Brumaire* başta olmak üzere burjuva devrim/toplum ile toplumsal devrim “karşılaşma”sını irdelediği eserlerinde nasıl ele aldığı, nelere işaret ettiğini göz önüne alarak yorumlamaya çalışmalıyız.

Marx'ın, burjuva devrimini, modern öncesi (feodal toplum diyelim) koşullarda zaten büyük ölçüde teşekkül etmiş burjuva toplumun “zincirlerinden kurtuluşu” olarak tanımladığı bilinir. “Zincir”in ise, kendilerini devlet olarak örgütlemiş, devletle özdeş sayılan feodal-aristokrat zümrenin egemenlik ağı olduğu da öyle. Bu durumda burjuva devrim esas olarak bir siyasal devrimdir. Bu siyasal devrim tamamlandığı, yani burjuva toplumun niteliğini yansıtan bir egemenlik ağı –devlet– yerleşik hale geldiği o anda burjuva devrimin diğer –ekonomik, sosyal, kültürel, sanatsal– boyutları da zaten var olmaktan belirleyici olma konumuna yükselirler.

Bu bakımdan Marx, burjuva devrimin aşamalarını, burjuva toplumun maddi-ekonomik, sosyal gerçekliğinin siyasal düzeye yansıma/nüfuz aşamaları olarak değerlendirir. Bu değerlendirme yaklaşımı “form”u fazla önemsemez. O nedenle de örneğin Fransa’da I. Napoléon’un –burjuva– Cumhuriyet’i ilga edip İmparatorluk rejimini kurmasını bir gerileme olmaktan ziyade burjuva kurum ve kuralların yerleşmesine katkısı açısından bir “aşama” gibi görür. Krallığın yeniden kurulduğu ve hanedanların birbirini izlediği 1815-1830 ve 1830-1848 dönemlerini burjuvalaşmakta olan toprak sahipleri ve mali aristokrasinin egemenliği formu altında yine burjuva toplumunun ilerleyişi olarak ele alır.

Marx’ın toplumsal devrimi, bunun gibi eski toplumun bağrında oluşmuş bir maddi –ekonomik/toplumsal– gerçekliğin “zincirlerinden kurtuluşu”nu sağlayacak bir siyasal devrim olarak tanımlamadığı herhalde apaçıktır. Onun toplumsal devrimin koşullarının eski/burjuva toplumun içinde olgunlaştığından söz etmesi tamamen bambaşka bir anlam ve içeriktedir. Burada “koşulların olgunlaşması”, başta proletarya olmak üzere, aslında toplumu oluşturan tüm sınıfların bizzat kendi varoluş özelliklerini sürdüremez hale gelmeleri ile eşğine varan bir tükenme, bir imkânsızlık durumu demektir. Oluşmuş bir maddi gerçekliğin zincirlerini koparmak değil, yeni bir maddi gerçekliğin adeta yoktan yaratılmasıdır toplumsal devrimin içeriği. Devrimci sınıf/özneler eski/burjuva toplum koşullarının zorunlu kıldığı, o koşulların belirlediği varoluş özelliklerini yansıtacakları, her bakımdan egemen kılacakları bir “toplum düzeni” için değil, tam tersine o varlık koşullarının reddine, onlardan tamamen bağımsızlaşıp kendilerini yeni baştan var edecekleri bir sürekli dönüşüm, özelleştiri, yeniden başlangıç sürecine atılırlar.

O nedenle Marx, her ne kadar ilk kez 1848 devrimci dalgasının beşiği Fransa’da bu sürecin ilk safhasında, 1848 Şu-

bat-Haziran döneminde, devrimin en aktif unsuru proletarya olmasına, onun zoruyla “sosyal cumhuriyet” ilan edilmiş olmasına rağmen; proletaryanın öne sürdüğü taleplerin, kurumsal denemelerin hiçbirini “devrimci” saymamış, hatta bu açıdan incelemeye değer bile bulmamıştır. Çünkü bu talep ve girişimler “...eski dünyayı kendi büyük bütünsel araçlarıyla altüst etmekten feragat eden, daha ziyade –burjuva– toplumun arkasından dolanarak özel yollardan, *varoluşunun kısıtlı koşulları içinde* (abç) kurtuluşu arayan, dolayısıyla yenilgiye mecbur bir hareket” demekti.

Burada dikkatimizi yoğunlaştırmamız gereken ifade, “*varoluşunun kısıtlı koşulları içinde*” ibaresidir. Proletarya ya “*varoluşunun kısıtlı koşulları*” zorla veya yasayla yani devlet/siyasal düzen eliyle değil; burjuva toplumun en nesnel ögesi/boyutu, temeli addedilen kapitalist *üretim tarzı* tarafından, onun kökeninde kol-kafa emeği ayrımı yatan, buradan hareketle giderek ayrıntılanan ve hiyerarşikleşen iş bölümü mekanizmaları çerçevesinde empoze edilmektedir. Dolayısıyla böylece belirlenmiş bir “*kısıtlı varoluş koşulları*”nı ne devleti ele geçirmek anlamında bir siyasal “devrim”le ne de o “*kısıtlı varoluş koşulları*”nca belirlenmiş üretici işlevini “ulusal atölyeler” veya “takas bankaları”yla daha fazla gelire kavuşturmakla ortadan kaldırmak mümkündür. Marx’ın “proletarya kendini yok etmedikçe ne kendisini ne de toplumu kurtarabilir” mealindeki sözleri tam da bunu anlatır.

Proleterlik ücretli olmaktan önce işte bu “*kısıtlı varoluş koşulları*”na tabi/mahkûm olmak demektir. Kapitalizmin gelişmesi bu “*kısıtlı varoluş*” halinin o özelliğini daha da keskinleştirerek, toplumun giderek daha da genişleyen, ezici çoğunluğu oluşturan kesimi için geçerli hale gelmesidir. Söz konusu varoluş durumunun bilim/teknoloji gibi referanslarla, üretim artışı gibi değerlerle meşrulaştırıldığı, böy-

lece sorgulama-eleştiri dışı/üstü hale getirildiği ekonomi politik ideolojisi, burjuva toplumunun “din”i işlevini gören bu zihniyet çerçevesi –sözde “sosyalist” ekonomi politiklerin de katkısıyla– pekiştiği ölçüde Marx’ın kastettiği anlamda bir toplumsal devrimin tahayyülünün bile imkânsızlaşacağı açıktır. “Toplumsal devrim” girişimlerinin yüz elli yıllık tarihi bunun kanıtıdır.

Az önce işaret edilen referanslara ve amaç/değerlere yaslandırıldığı için adeta değişmeyecek bir veri addedilegelen “kısıtlı varoluş koşulları”nın kendisini değil, onun ücret boyutunu sorun etme noktasına adım adım gerileyen bu “toplumsal devrim”ler trendi 20. yüzyıl sonunda adeta tükenme noktasına indi. Onun şu andaki içler acısı düşüklüğünden kurtulup yeniden –ve şüphesiz daha kökten– bir yükseliş göstermesi için sözünü ettiğimiz o referans ve amaçların bizzat kendisinde bir devrimin gerçekleştirilmesi ilk ve zorunlu koşullardan biridir.

Marx, yığınların tek tek bireyler olarak üretici/yaratıcı kapasitelerini kullanma imkânlarını daraltarak kendini geliştiren kapitalist üretim tarzının empoze ettiği bu “kısıtlı varoluş koşulları”nın daha 19. yüzyıl bitmeden sürdürülemezlik noktasına geleceğini en azından ima eden bir yaklaşım sergiler *On Sekiz Brumaire*’de. Toplumsal –proleter– devrimin bu kitapta, 1848 de dahil 19. yüzyıl –burjuva– devrimlerinden farkını işaretlemek için 19. yüzyıl devrimleri adıyla kategorize edilmesi bunun ifadesidir.

Marx, o 18. yüzyıl devrimleri sürecinde giderek en aktif unsur olmasına rağmen sürekli yenilen taraf olan proletaryanın, gerek bu deneyimlerinden çıkardığı derslerle ve gerekse de kapitalist üretim tarzının onun temel insani vasıflarını kısıtlayarak geliştiğinin bilincine daha derinden vararak toplumsal devrimin “öznesi” olabileceğini düşünür. Proletaryanın o bastırılmış kapasitesini, kısıtlanmış potansi-

yelini, sistemin kaçınılmaz krizlerinin herhangi birinde harekete geçirerek, yığınların yaratıcı-üretici etkinliklerini geliştirmek, bu alandaki “eski” sınırlamaları geçersizleştirmek temelinde girişimler ve çözümlerle kendini gösterecek bir devrimi başlatacaklarına inanır.

On Sekiz Brumaire’de, binlerce kurban verdirilerek kanla, terörle bastırılan 1848 Haziranı’ndaki Paris proletaryasının isyanının yenilgisini, bu ağır bilançoya rağmen, Marx’ın ağıtlaştırmaması bu inançtan ötürüdür.

Yığınların bastırılmış, kısıtlanmış yaratıcı kapasitelerinin harekete geçişi Marx’ın sosyalizm/komünizm “teori”sinin temeli, mihenk taşıdır. Marx bunu esas aldığı için toplumsal –proleter– devrimin önüne koyacağı sorunlara hiçbir biçimsel çözüm önermemeye bilhassa dikkat etmiş gözükmemektedir. Bunun tek istisnası, Marx’ın o zamana kadar “proletaryanın devrimci diktatörlüğü” gibi bir kavramdan başka bir şey söylemediği toplumsal devrimin devlet boyutu hakkında, 1871 Paris Komünü girişiminden sonra onu “nihayet keşfedilmiş siyasal biçim” olarak tanımlamasıdır. Paris proletaryasının önceden tasarlanmamış, empoze edilmemiş olmasına rağmen, 1871 “devrimci durum”unda, kendiliğinden, kendi yaratıcılığıyla sadece siyasal değil toplumsal-ekonomik boyutlarıyla da bir doğrudan demokrasiyi gerçekleştirme atılımı yapmış olması, Komün’ün 1848’den çok daha vahşi biçimde bastırılmasına karşın, Marx’ın proleter/toplumsal devrim inancını herhalde güçlendirmiştir.

20. yüzyılın bir dizi sosyalist sıfatlı devrimlerinin yüzyılın sonlarına doğru vardığı nokta, bu inancın boşa çıktığını gösterir görünümüdür. Ama herhalde, bu görünüme kapılmadan önce sorulması gereken soru, 20. yüzyıl “devrim”(ci)lerinin o inancın temel noktalarına uygun, bu bilinçle hareket edip etmedikleridir.

On Sekiz Brumaire bu derin ve kritik soruyu sormak için,

şüphesiz cevabını değil, esinini duyumsamak için yeniden okunmalıdır.

* * *

Marx, *On Sekiz Brumaire*'de, Louis Bonaparte'ın darbesini bir sınıf savaşı sürecinin sonucu olarak açıklarken, taraflardan birinin güç odağının parlamento, diğerinin ise "yürütme aygıtı olarak" devlet olduğunu belirtir. Daha sonraları "devletin görece özerkliği" biçiminde formüle edilecek tez/tespitin ilk öne sürülüşü olarak okunabilir bu açıklama. Ancak belirtilmelidir ki devlet ile "koruduğu" toplumsal düzenin egemen sınıfı arasındaki bu "mesafe" modern burjuva toplumla birlikte ortaya çıkan bir olgudur. Daha önceki egemen sınıflar bizatihi devlet olarak da işlev gören bir biçimde örgütlenmiş iken; modern toplumun egemen sınıfı olarak burjuvazi, devletin işlevlerini bizatihi üstlenmeyip, sadece yaşama fonksiyonunu temsilcileri vasıtasıyla yönlendirmeyi yeterli sayıp, yürütme-yargı işlevini bürokratik bir aygıtla bırakır. Bu "yapı", onun bizzat sahip olduğu en etkin/belirleyici –iktisadi– gücün nihai üstünlük ve önceliği içerdiği için yürütme ve yargı aygıtlarının uhdesindeki –fiziki, askerî, yargısal– gücü kendi yörüngesine tabi kılacağı tezinin bir sonucudur.

Marx, *On Sekiz Brumaire*'de, burjuva toplumsal-siyasal düzenin temelinde yer alan bu teze aykırı bir analiz yapmaz. Louis Bonaparte'ın siyasal-hukuki planda yürütme aygıtına yaslanarak parlamentoya –dolayısıyla parlamenter cumhuriyete– karşı verdiği savaşı kazanmaktan amacı, bu "zafer"le kurulan rejimin işlevi, burjuva toplumu sarsmak, geriletmek, zayıflatmak değil; tam aksine oluşumunun bu safhasında, temellerini daha derine salma gücünü edinememiş olan burjuvaziye/burjuva topluma bunu sağlayacak "ekonomi dışı" araç, yöntem ve kanalları işletecek bir rejim kur-

maktır. O nedenledir ki; 2 Aralık *coup d'Etat*'sının arefesinde, yürütme gücünü –burjuva– parlamentonun yörüngesine sokma mücadelesini veren Cumhuriyetçi burjuvazi fraksiyonlarının birçoğunun –başta sanayi burjuvazisi olduğu halde– Louis Bonaparte'ın safına geçtiğini belirtir Marx.

Buradan, bir sınıf olarak burjuvazinin siyasal egemenlik konusunda titiz, ısrarcı olmadığı veya bir başka deyişle siyasal rejim bahsinde “ilkesiz” olduğu sonucunu elbette çıkarabiliriz. Burjuvazinin bu “karakter”i –deyim yerindeyse– özseldir ve o nedenle de hep geçerli olmuştur ve olacaktır da.

Marx bunun ve bunun sonuçlarından biri olarak devlet ile egemen burjuvazi arasında, birincinin özerkliğini besleyen bir “mesafe”nin yapısal oluşunun, devletin bir aygıt olarak sürekli büyümesinin, yetkinleşip neredeyse tüm toplumsal yapıyı saran, ona sızan özellikler kazanmasının da kaynağı olduğunu belirtir. “Devlet”in bizatihi ciddi bir sorun haline geldiğini de bu analiz çerçevesinde vurgular. “Bugüne kadarki tüm devrimler devlet aygıtını daha da büyütüp güçlendirmekten başka bir şey yapmadılar,” deyişindeki endişe yüklü ifade, onun “toplumsal devrim”in niteliği hakkında düşünen ve eyleyenlere en başından yaptığı bir uyarı olarak, günümüz koşullarında da mutlaka yeniden yorumlanmalıdır.

Bununla birlikte, *On Sekiz Brumaire*'in 21. yüzyıl koşulları bağlamında daha da önemsenmesi gereken bölümleri, onun köylülük ve lümpen proletaryaya dair daima ufuk açıcı tespitlerinin yer aldığı bölümlerdir. Bu tespitler her ne kadar 19. yüzyılın ikinci yarısının Fransası koşullarında ve “ağır sanayi”nin, elektriğe ve yeni icatlara dayalı teknolojilerin büyük hamlesiyle iktisadi düzenin neredeyse yapısal bir dönüşüm geçireceği safhanın arefesinde, Fordizm, Taylorizm gibi son derece ciddi düzenlemeler henüz ufukta bile gözüküyorken yapılmış ise de; kullandığı kıstaslar ve yo-

rumlama derinliği açısından bakıldığında bugün bile tazeliğini, esin vericiliğini korumaktadır. Onun köylölük hakkındaki söyledikleri, günümüz bağlamında “yeni” bir anlam verilmeye çalışılan “küçük üreticiler”, küçük-orta boy işletmeler konusunda düşünürken, şüphesiz tam teşmil edilemez iseler de ışık tutucudur.

Lümpen proletaryaya, III. Napoléon’un *coup d’Etat*’sının bu vurucu gücüne dair Marx’ın belirttiği noktalar, 20. yüzyılın Kara ve Kahverengi gömleklileri zuhur ettiğinde, faşist, Nazi hareketler yükselirken –epey geç de olsa– hatırlanmıştı. Şimdi hemen tüm ölkelerde çeşitli adlar altında neo-Nazi/ulusalcı hareketlerin ölkelerindeki alt sınıfların bir bölümünü oluşturan yabancı göçmen topluluklara yöneltiltikleri nefret ve şiddetin uğultusu giderek daha fazla duyuluyorken o belirlemeleri sadece hatırlamak değil bunların verdiği ilhamla bu olguyu “aşmayı” da hedefleyen yaratıcı bir çözüm perspektifi oluşturmaının ihmal edilmez önemini kavramak da gerekiyor.

“ İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar, ama onu serbestçe kendi seçtikleri parçaları bir araya getirerek değil, dolaysızca önlerinde buldukları, geçmişten devreden verili koşullarda yaparlar. Tüm göçüp gitmiş kuşakların oluşturduğu gelenek, yaşayanların beyinlerine bir kâbus gibi çöker. Kendilerini ve bir şeyleri altüst etmekle, şimdiye dek hiç olmamışı var etmekle uğraşüyor göründükleri esnada, tam da böylesi devrimci kriz dönemlerinde, endişe içinde geçmişten ruhları yardıma çağırır, onların adlarına, sloganlarına, kıyafetlerine sarılır, dünya tarihinin yeni sahnesinde bu eskilerde hürmet edilen kılıklara bürünür ve bu ödünç dille oynamaya çalışırlar. ”

KARL MARX

